SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 36
15/2021
24. júl 2021

Cena 0,80 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Každá krajina sa usiluje vybudovať si sebestačnosť. Rovná sa to aj slovíčkam bezpečnosť a nezávislosť. V bývalom režime to strana dotiahla takmer do dokonalosti. V Československu sa vyrábalo všetko – od lokomotív až po potraviny. Nie vždy v množstve, v akom to bolo potrebné, ale dokázalo sa, že ani malá krajina nemusí byť odkázaná na iných. O kvalite potravín svedčí aj to, že po roku 1989 sme nielen my brali útokom rakúske potraviny, ale aj Rakúšania naše. Zistili, že mnohé napriek biednym obalom sú kvalitnejšie.

Prešli desaťročia a iba sa smutne pozeráme, čo sa stalo s naším poľnohospodárstvom. Zatiaľ čo bývalý minister financií Ivan Mikloš sa preslávil výrokom o daromnosti draho pestovať to, čo si môžeme lacno kúpiť, v podobných perlách nezaostávajú ani terajší predstavitelia. Generálna riaditeľka sekcie Plánu obnovy Ministerstva financií SR Lívia Vašáková sa vyjadrila, že „potravinová sebestačnosť nie je čisto národná záležitosť, je to spoločné v rámci európskeho priestoru“. Sú to jej vlastné názory, alebo že by ich zdieľali aj najvyšší predstavitelia štátu?

Bývalý minister pôdohospodárstva Ján Mičovský zanechal svojmu nástupcovi nulu. A to doslova. Z Plánu obnovy žiadal v minulom roku pre slovenské poľnohospodárstvo 2,4 miliardy eura. Potom požiadavku opatrne skresal na 1,4 miliardy. Vtedajší minister financií Eduard Heger napokon škrtol nielen to, ale aj pôvodnú požiadavku na nízku sumu 60 miliónov eur na pozemkové úpravy.

Prišla však žatva a premiér tak ako jeho predchodcovia v kresle neodolal. Vyrazil do Abrahámu na družstvo aj so suitou pritakávačov pozrieť sa, ako roľníci hospodária napriek tomu, že im z plánu obnovy nepritečie ani euro. A čuduj sa svete, vítali ho krojované ženy a chlapi so soľou a s chlebom, akoby bol záchrancom slovenského poľnohospodárstva a so sebou niesol nejaký ten miliónik. Nechýbali fotoaparáty a odborné vyjadrenia. Veľmi mi to pripomenulo socialistické časy, keď bol tento žatevný folklór založený. Chýbalo tu už len legendárne zhodnotenie žatvy Vasiľom Biľakom: „Hľeba bude letos dobry.“

Ivan KRAJČOVIČ

NEOGRAFIA
www.neografia.sk
R - 2021015

ISSN 0862-8823
15
9 770862 882007

SLOVÁCI UCTIEVAJÚ APOŠTOLOV EURÓPY

Foto: Z osláv sviatku sv. Cyrila a Metoda v Nitre

Pápež sa chystá k Slovákom str. 2
KAUZA: Spaľovanie jadrového odpadu str. 5
Príloha OROL TATRANSKÝ str. 7. – 10.

3 OTÁZKY PRE: Mons. Jána OROSCHA, arcibiskupa Trnavskej arcidiecézy

Pápež je posol so svetlom obnovy národov

● Dvanásteho až pätnásteho septembra pricestuje na Slovensko pápež František. Súčasný nástupca apoštola Petra svoj zámer potvrdil vo Vatikáne v predvečer sviatku sv. Cyrila a Metoda, ktorý je štátnym sviatkom Slovenskej republiky a je symbolickým pripomenutím príchodu týchto vierozvestcov k našim predkom v roku 863. Naposledy navštívil Slovensko pápež Ján Pavol II. v roku 2003. Pán arcibiskup, ako ste prijali oznámenie Svätého Otca pápeža Františka o návšteve Slovenska? Ide o vzácnu a dlhú návštevu s bohatým programom, keď zavíta do mnohých častí našej vlasti.

Teší ma, že Svätý Otec František príde na Svetový eucharistický kongres do Budapešti a pri tejto príležitosti sa zastaví aj v Slovenskej republike. Je to pre všetkých veriacich katolíkov, no zvlášť kňazov a biskupov, výnimočná príležitosť na posilnenie vzájomnej jednoty v Ježišovi Kristovi prítomnom v Eucharistii na príhovor Sedembolestnej Panny Márie, Patrónky Slovenska.

● Čo očakávate od tejto premiérovej návštevy Svätého Otca? Aké posolstvo prinesie pápež František slovenským veriacim?

Som rád, že podobne ako v prípade pápeža sv. Jána Pavla II. a Benedikta XVI., ktorých si vážil celý svet, vnímajú aj naši bratia z iných náboženských spoločenstiev či bez vyznania aj Svätého Otca Františka ako posla prinášajúceho svetlo obnovy našich národov prostredníctvom duchovných a morálnych hodnôt, bez ktorých sa ľudská spoločnosť dostáva do slepej uličky beznádejného nihilizmu.

Pápež František je na Slovensku pozitívne vnímaný nielen veriacimi, ale aj laikmi. Čo by ste im odkázali?

Modlím sa za úspešnú misiu Svätého Otca a vyprosujem mu od Všemohúceho dobré zdravie.

Zhováral sa Ivan KRAJČOVIČ
Foto: archív

V SNN 16/2021 SI PREČÍTATE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín 16 vyjde s dátumom 7. august 2021

- Spomienka na zosnulého slovenského vlastenca a národného politika Jaroslava PAŠKU
- Silná federalizácia Únie sa stáva neželanou politickou súčasťou európskych národných štátov

Neoliberáli si cieľ apoštolskej cesty Svätého Otca vysvetlili po svojom

Pápež František ohlásil návštevu Slovenska

Matej MINDÁR – Foto: internet

Štvrtého júla 2021 Svätý Otec František na Svätopeterskom námestí oznámil svoj úmysel navštíviť Slovensko 12. až 15. septembra tohto roka. Jeho správa potešila mnohých Slovákov. Posledná oficiálna návšteva hlavy rímskokatolíckej cirkvi sa uskutočnila pred osemnástimi rokmi 11. – 14. septembra 2003. Dočká sa však súčasný pápež podobného uznania ako jeho predchodca sv. Ján Pavol II.? Všetko ukáže čas.

Čo sa týka jeho príchodu, v týchto dňoch sa objavujú rôzne protichodné názory medzi konzervatívnym a liberálnym spektrom.

■ CIRKEV A PREZIDENTKA

Konferencia biskupov Slovenska na svojej oficiálnej stránke uverejnila slová Svätého Otca, ktorý počas príhovoru a modlitby Anjel Pána na Námestí svätého Petra ohlásil svoj zámer pricestovať na Slovensko. „Mám radosť oznámiť, že od 12. do 15. septembra, ak Pán Boh dá, prídem na Slovensko na pastoračnú návštevu. Prídem 12. septembra popoludní. Pred tým budem koncelebrovať v Budapešti záverečnú svätú omšu Medzinárodného eucharistického kongresu. Ďakujem zo srdca všetkým, ktorí pripravujú túto cestu, a modlím sa za nich. Modlime sa všetci za túto cestu a za ľudí, ktorí pracujú na jej organizovaní.“ Predseda Konferencie biskupov Slovenska bratislavský arcibiskup metropolita Mons. Stanislav Zvolenský s veľkým poteším prijal toto oficiálne potvrdenie. „Je to mimoriadne radostná správa, veľmi sa teším. Myslím si, že mnohí z nás sa skutočne v tejto chvíli s veľkou radosťou vracajú k spomienke aj na návštevu Svätého Otca Jána Pavla II. A znova môžeme povedať, nástupca apoštolov, teraz pápež František, prichádza na Slovensko. Táto správa prichádza v súvise aj so slávnosťou našich svätých Cyrila a Metoda, vierozvestcov. Oni boli tými, ktorí nás učili úcte k pápežovi. A my budeme môcť teraz nástupcu apoštola Petra znova privítať na Slovensku, prijať ho medzi nás.“

Podobným spôsobom zareagovala aj progresívna prezidentka

Pozvanie na návštevu Slovenska po bývalom premiérovi Petrovi Pellegrinim tlmočila pápežovi Františkovi aj prezidentka Zuzana ČAPUTOVÁ počas návštevy Vatikánu koncom minulého roka.

Zuzana Čaputová. Podľa jej názoru to bola práve ona, ktorá dokázala Svätého Otca presvedčiť o nevyhnutnosti jeho pobytu na Slovensku. „Som veľmi rada, že pápež František prijal pozvanie a dnes potvrdil svoju návštevu Slovenska v septembri tohto roka. Keď som sa s ním v decembri vo Vatikáne stretla, hovoril mi o tom, ako mu je Slovensko srdcu blízke. Tieto jeho slová potvrdzuje aj fakt, že sa na Slovensku plánuje zdržať dlhšie. Verím, že prítomnosť pápeža Františka bude pre nás všetkých posolstvom zmierenia a nádeje v zložitých časoch, ktoré žijeme.“

■ PÁPEŽ NIE JE LIBERÁL

Minister zahraničných vecí a európskych záležitostí Ivan Korčok sa nechal počuť, že pápež František príde na Slovensko vďaka oficiálnemu pozvaniu hlavy štátu. Naopak, bývalý premiér Peter Pellegrini pripomenul, že pozvanie Svätému Otcovi v mene všetkých Slovákov tlmočil už pred dvoma rokmi v decembri 2019.

Neoliberálny Denník N na svojej facebookovej stránke 9. júla uviedol, že odvolanie Róberta Bezáka v júli 2012 z postu trnavského arcibiskupa rozdelilo slovenských katolíkov a narušilo dôveru mno-

AKTUÁLNE

hých ľudí vo Vatikán, ktorý nesie za toto nejasné odvolanie zodpovednosť. „Okrem toho vyvolalo značnú averziu sekulárnych ľudí na Slovensku voči cirkvi. Dá sa očakávať, že pápež František sa pokúsi hľadať cestu k nejakému zmiereniu.“ Sú to však len zbožné priania neprajníkov viery a tradičných kresťanských hodnôt. Pod rúškom politickej korektnosti a boja proti nenávisti sa dlhodobo snažia podkopať autoritu katolíckej cirkvi na Slovensku. Odvolanie Róberta Bezáka je platné a nemenné.

Pápež František nie je nijaký liberál. Svoj pontifikát vykonáva v súlade s náukou viery. To je holý fakt. Nič na tom nemenia ani slová predsedu mimoparlamentnej liberálnej strany SPOLU – občianska demokracia Juraja Hipša. „Tí, čo chrlili nenávisť voči ľuďom utekajúcim zo svojich domovov pred vojnou, budú štyri dni prejavovať milosrdenstvo. Farizejov bude požehnane. Dôležitejšie ale je, že slovenskí veriaci sa stretnú s pápežom, ktorý kladie silný dôraz na ochranu životného prostredia. S človekom, ktorý si váži vedcov. Ktorý sa nebojí nahlas povedať, že migranti sú tiež ľudia a zaslúžia si pomoc. S tým, ktorý miesto nadradenosti hlása toleranciu a rešpekt.“

■ POLITICKÁ AGITÁCIA

Predseda strany Život – národná strana a poslanec Tomáš Taraba kritizuje vyjadrenia liberálov k blížiacej sa návšteve Svätého Otca. „Uplynulý rok nám liberáli vysvetľovali, že najväčšou biologickou zbraňou proti korone je nechať otvorené obchodné domy, ale zakázali ľuďom chodiť do kostola. Zavretý kostol sa stal symbolom efektívneho boja proti korone. Včera ohlásená návšteva pápeža na Slovensku pookriala liberálnu dušu. Čítame s dôrazom, že pápež neprichádza na Slovensko na základe pozvania cirkvi, ale progresívnej liberálky Čaputovej. Zdôrazňuje sa, že v Maďarsku možno Orbánovi nepodá ani ruku, ale Čaputovej venuje štyri dni. Nie je problém už ani to, že sa budú sláviť bohoslužby v čase tretej vlny. Čo to o liberáloch na Slovensku hovorí? Prinajmenšom to, že pápežovu návštevu nevnímajú ako pastoračnú misiu, ale ako politickú agitku na podporu liberálov, a že rok zavreté kostoly na Slovensku boli jednoznačne politickým, a nie infektologickým rozhodnutím.“

Bývalý poslanec Národnej rady SR Rafael Rafaj rovnako odsúdil „farizejské“ vyjadrenia predstaviteľov liberálneho spektra. „Neznášam tieto prázdne floskuly, ktorým nerozumejú ani tí, čo ich púšťajú do vetra a tvária sa akože kresťansky či až zbožne. Po liberálovi Korčokovi sa zviezla na vlne pápežovej návštevy aj prezidentka Čaputová. Tak sa jej chcem na diaľku aj za vás spýtať. ZMIERENIE – čoho ste mali na mysli? Má sa drvivá väčšina Slovákov zmieriť s diktatúrou menšinových názorov a progresívnych ideológií, ktorými deformuje systém už aj mysle našich detí?“ Jeho facebookový status pokračoval slovami: „Ja osobne chovám nádej, že sa nikdy slovenský národ nezmieri s farizejmi a falošnými prorokmi, ktorí majú plné ústa ‚nádeje a zmierenia‘, pretože sa nikdy nezmierime so zámenou pravdy za lož tak, ako to povedal Ježiš slovami evanjelia sv. Matúša (10, 34-39): Nenazdávajte sa, že som priniesol mier na zem; neprinieso som mier, ale meč. Lebo prišiel som rozdvojiť syna s otcom, dcéru s materou, nevestou so svokrou. A nepriateľmi človeku budú vlastní domáci.“

■ VIERA NÁRODA

Napriek rôznym očakávaniam z plánovanej návštevy pápeža Františka si väčšina z nás musí zachovať chladnú hlavu a nepodľahnúť cielenej manipulácii zo strany liberálov. Ich cieľom je stoj čo stoj presvedčiť národ, že oficiálny postoj hlavy rímskokatolíckej cirkvi sa odkláňa od „zastaralých“ kresťanských dogiem. Áno, isté posuny sú, ľudská spoločnosť sa vyvíja, ale tradície ostávajú. Zároveň si musíme uvedomiť, že najväčšiu zásluhu na rozhodnutí Svätého Otca navštíviť Slovensko nemajú politici, ale cirkev a silná viera v Boha Slovákov.

VŠIMLI SME SI

Idea založiť arborétum vznikla krátko po premiestnení lesníckeho a drevárskeho štúdia do Zvolena v roku 1952. Plány pripravil vtedajší asistent Ústavu dendrológie a fytocenológie Katedry botaniky a pedológie Jozef Pagan za pomoci ďalších domácich i českých odborníkov. Z viacerých lokalít vybrali Borovú horu. Plusom pre ňu bol členitejší terén, pestrejšie prírodné pomery a možnosť prepojenia smerom na Sliač na lesy Školského lesného podniku. Arborétum oficiálne otvorili 30. marca 1965.

Oáza na kraji mesta

Prvotným zámerom bolo sústrediť sa na domáce dendrologické druhy a ich odrody a formy. Postupne sa však dostali do arboréta aj cudzie druhy, na ktorých možno sledovať ich adaptáciu na slovenské prírodné podmienky. V súčasnosti na ploche 47,84 hektára rastie takmer päťsto druhov stromov a kríkov vo vyše dvesto formách a kultivaroch.

Arborétom sa môžeme poprechádzať a poučiť sa v pracovných dňoch od 7. do 15. hodiny, od 15. marca do konca októbra. Skupiny po ohlásení aj počas víkendových a sviatočných dní. Náučné trasy s panelmi nás upozornia na najväčšie pozoruhodnosti. Medzi ne patria aj rododendrony. Tieto kry či menšie stromy v našej prírode pôvodne nerastú, no sú obľúbenou ozdobou parkov a záhrad.. Vo zvolenskom arboréte ich rastie vyše dvadsať druhov a okolo šesťdesiat kultivarov. Vzhľadom na to, že ich pôvodnou domovinou sú vysoké hory, sú odolné voči silným mrazom. Rododendronom je vo zvolenskom arboréte tradične venovaný posledný májový víkend. Do tejto tichej oázy na kraji mesta, kde nás na prechádzke sprevádza len spev početného vtáctva, sa po uvoľnení epidemiologických opatrení mohli milovníci prírody podívať i tohto roku. Určite nazreli aj do skleníka, v ktorom miestni nadšenci predstavujú až okolo päťsto druhov kaktusov a iných sukulentných, suchu odolávajúcich rastlín. Arborétum na Borovej hore vo Zvolene sa stalo známym aj veľkou zbierkou druhov a kultivarov ruží. V zbierkovom fonde sa nachádza až okolo sedemsto záhonových, popínavých, sadových i miniatúrnych odrôd. Tie rozvíjajú svoje voňavé kvety v júni...

Text a foto: Jozef SLIACKY

Storočnica prvého pamätníka generála Milana R. Štefánika

Smrť za život svojho národa

Pred sto rokmi v Myjave odhalili prvý pamätník Milana Rastislava Štefánika na Slovensku. Nad jeho postavením sa však zamýšľali členovia a starosta myjavského Sokola Ján Slabej už krátko po Štefánikovej tragickej smrti v roku 1919. Predsedom výboru na vybudovanie pomníka sa stal v roku 1920 Jaroslav Dvořák, ktorý neskôr v Bratislave založil Slovenskú umeleckú besedu. Bol manželom spisovateľky Zuzky Zgurišky, hoci nechýbalo veľa, mohla z nej byť herečka. V roku 1924 sa zúčastnila na konkurze do Národného divadla a hrala hlavnú úlohu v divadelnej hre Rastislav. Herectvo však opustila pre problémy s hlasom.

Na podporu výstavby sa zrealizoval rad sprievodných akcií. Finančná zbierka mala ohlas medzi obyvateľmi, prispelo aj mesto a členovia myjavskej komunity v Little Falls v USA. Architektom pomníka je Čeněk Vořech, ktorý sa podpísal spolu so sochárom Jozefom Pospíšilom aj pod Pamätník Východoslovenského roľníckeho povstania z roka 1831, ktorý bol odhalený v roku 1938 na území obce Haniska na kopci Furča.

■ V ŠTÝLE KUBIZMU

Na pomníku M. R. Štefánika v štýle kubizmu Vořech spolupracoval so sochárom Rudolfom Březom z Ostravy. Ten je autorom Štefánikovej busty, jednej z mála s nepokrytou hlavou generála, a dvoch postranných reliéfov s nápismi Tvoj život – oslobodenie a Tvoja smrť – život národa. Celkové náklady napokon presiahli sumu stotridsaťtisíc korún, hoci napríklad Ministerstvo dopravy poskytlo zľavu sedemdesiatpäť

ČO INÍ NEPÍŠU

Myjavský pamätník generálovi Milanovi Rastislavovi ŠTEFÁNIKOVI patrí u nás k najstarším – odhalili ho už v roku 1921 a popri modernistickom sochárskom spracovaní v duchu avantgardných smerov sa vyznačuje aj tým, že ako jeden z mála stvárňuje Štefánika prostovlasého bez tak často používanej francúzskej generálskej čapice.

percent na prepravu materiálu železnicou na pomník.

Práce šli rýchlym tempom. Piateho mája 1921 posvätili základný kameň pred evanjelickým kostolom a už 10. júla 1921 pomník M. R. Štefánikovi odhalili. Práve český pôvod autorov sa však stal dôvodom znevažovania pamätníka. Na čele hanobiteľov stál Gustáv Adolf Bežo, pôvodom zo Senice, vydavateľ a redaktor časopisu Slovensko, ktorý bol v rokoch 1922 až 1925 aj predsedom Slovenskej národnej strany.

■ VYDRŽAL STOROČIE

V roku 1923 publikoval článok, kde napísal, že myjavský Štefánikov pomník je iba „kubistickou zlátaninou spárenou s divokým futurizmom“. Napriek tomu je jedným z mála spomienok na Štefánika, ktorý sa navzdor meniacim obdobiam stále udržal na jednom mieste. V roku 2007 bol pomník renovovaný.

Text a foto: Ivan KRAJČOVIČ

Súd znevážil vôľu občanov

Roman MICHELKO

Bez pochýb najočakávanejšou udalosťou tohto politického leta bolo rozhodnutie Ústavného súdu SR o súlade či nesúlade referenda o skrátení volebného obdobia parlamentu s ústavou. Rozhodnutie sa nerodilo ľahko. Kuloárne informácie už dlhšie naznačovali, že v pléne ústavného súdu sa vedie tvrdý boj. Okrem skupinky desiatich aktivistických sudcov o konečné znenie verdiktu bojovala aj trojica – Jana Laššáková, Miroslav Ďurica a Peter Straka. Princíp, ktorý hovorí, že celá moc v demokracii pochádza z ľudu, bol pre nich viac než očakávania koalície. Dnes vieme, že pomer hlasovania v pléne ústavného súdu dopadol v pomere desať ku trom v prospech neústavnosti takéhoto referenda. Samotný rozsudok má tridsať strán takmer nečitateľného právnického textu. Zaujímavejšie sú však disentné (odporujúce) stanoviská spomenutej trojice sudcov.

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že Ústavný súd SR vo svojom rozhodnutí povýšil zastupiteľskú demokraciu nad priamu, a to napriek tomu, že na viacerých miestach ich pokladal za rovnocenné, čím si priamo protirečil. Hlavným argumentom v neprospech referenda bolo to, že by išlo o ad hoc zmenu, nie všeobecnú normu, čo je možno naozaj chybičkou krásy, ale rozhodne to nelegitimizuje ústavný súd na to, aby svojím rozhodnutím ignoroval vôľu takmer šesťstotisíc občanov. Zdá sa, že extrémnu kontroverznosť svojho výroku si uvedomovali aj predseda Ústavného súdu SR Ivan Fiačan spolu so sudkyňou spravodajkyňou Janou Baricovou, lebo pri oznamovaní rozsudku dávali návrhy, ako je možné toto rozhodnutie obísť. Konštatovali, že ak by sa parlament uzniesol na návrhu ústavného zákona, ktorý by vyložene konštatoval, že takéto referendum je možné, tak by nič nebránilo jeho uskutočneniu. Odvolávali sa pritom aj na lotyšský model, ktorý priamo v ústave takýto druh referenda

KOMENTÁR

pripúšťa. Paradoxne aj iniciátorka posúdenia referenda prezidentka Zuzana Čaputová po zistení reakcií občanov zaradila spiatočku. Vo svojom vystúpení v Rádiu Expres sa verejne vyslovila za konanie takéhoto referenda a hneď aj navrhla riešenie, ako k nemu dospieť. Vyzvala politické strany, aby v parlamente prijali ústavný zákon, ktorý konanie takéhoto plebiscitu explicitne povolí s tým, že následne Národná rada SR prijme uznesenie o zvolaní takéhoto referenda, čím by sa obišla povinnosť vyzbierať ďalších tristopäťdesiattisíc podpisov. Na základe takéhoto uznesenia by potom neodkladne referendum vypísala.

Takýto postoj možno považovať za politický gýč. Predseda najsilnejšej koaličnej strany OĽaNO a minister financií Igor Matovič na svojom facebookovom profile reagoval úplne opačne a skritizoval aj hlavu štátu: „Hlboko nesúhlasím so zlomyseľným konaním pani prezidentky Čaputovej. Ak by podpisy za konanie referenda vyzbierala jej progresívna skupinka, ani by ju len nenapadlo dávať možnosť ústavnému súdu referendum zablokovať. Tvrdila by, že predsa ľudia majú právo vyjadriť svoj názor a ona má právo vyhlásiť referendum aj bez posúdenia ústavným súdom. Ale nestalo sa. Podpisy zbierali ľudia, ktorými jej majestát v skutočnosti pohŕda, tak ich o právo vyjadriť sa okradla. Podlé a zákerné. Pľuvanec do očí šesťstotisíc ľuďom.“ Ale v čase, keď prezidentka podávala hlasovanie na preskúmanie súdu, čím dala koalícii čas na konsolidáciu, jej postoj nekritizoval. A predseda Matovič asi aj zabudol na program svojho hnutia. Koaličný poslanec Ondrej Dostál zverejnil program OĽaNO, kde je explicitne napísané, že definitívne zakážu referendum o skrátení volebného obdobia.

Reakcie jeho kolegov z OĽaNO Michala Šípoša a Milana Vetráka boli tiež diametrálne odlišné. Michal Šípoš ako osoba by takéto referendum povolil, šéf Ústavnoprávneho výboru Národnej rady SR Milan Vetrák bude tomu, naopak, brániť zubami-nechtami, respektíve všetkými právnymi kľúčkami, keďže podobný zákon, ktorý by umožnil referendum o skrátení volebného obdobia, podal na ostatnej schôdzi nezaradený poslanec Tomáš Taraba a ten, ako vieme, neprešiel. Podľa Milana Vetráka môže byť takýto zákon zaradený znova do pléna až o pol roka, teda niekedy v decembri. Ani to však nemusí byť nesplniteľná prekážka. Za konanie referenda sa prekvapivo vyslovil aj predseda parlamentu Boris Kollár, ktorý z titulu svojej funkcie môže takýto návrh zákona zaradiť aj skôr.

Koalícia sa tak chytila do vlastnej pasce. Už veľmi skoro sa ukáže, či im naozaj leží na srdci právo ľudí rozhodovať o referende, alebo to bola len ďalšia z nekonečného radu je dymových clon.

Naše peniaze pre politikov

Ivan BROŽÍK

V našich končinách je obchod so štátom a peniazmi jeho občanov ten najvýnosnejší,. Má zaručený zisk, strata rovná sa úmerne riziku – nule. Čaro miery zisku je o to vyššie, o koľko má „eseročka“ menej zamestnancov, teda členov strany. Ešte aj tých platí väčšinou štát, teda my, mesačným poslaneckým príjmom či príjmom za výkon funkcie v štátnej správe. Aj odvody rovnako za nich platí štát. Iba ten čistý zisk – v podobe „príspevku na činnosť politických strán“ ide na konto majiteľa eseročky, teda vlastníka registrácie strany či hnutia.

Čísla, ktoré podliehajú zo zákona povinnosti zverejniť ich, vykazujú, ako ktorý vlastník tej-ktorej eseročky podniká so štátom. Čiže podniká s nami ľuďmi, pretože predmetom podnikania politických strán a hnutí je volič. Spomedzi koaličných strán má podľa dostupných údajov, ktoré zverejnila verejnoprávna tlačová agentúra, najviac členov hnutie Sme rodina, a to 1 829. Nasleduje strana Za ľudí so 759 členmi a SaS s 239 členmi. Hnutie OĽaNO na otázku o aktuálnom počte členov neodpovedalo, no

POZNÁMKA

z výročnej správy za rok 2019 vyplýva, že má 45 členov. Iba tak na porovnanie –opozičný Smer k 31. decembru 2019 vykazoval 14 136 členov. A keby zákon nezasiahol, OĽaNO má iba svojho majiteľa, takto musí mať aspoň tých 45 členských duší.

A teraz sumy, z ktorých sa každému súdnemu jedincovi zakrúti hlava. Politické strany totiž už získali prvé finančné príspevky za výsledok v parlamentných voľbách z februára 2020. Teda za prvý rok svojej štvorročnej „činnosti“. Najviac, zhruba 9,6 milióna eura, získal víťaz volieb hnutie OĽaNO. S čudným argumentom šéfa ich poslaneckého klubu Michala Šipoša: „Všetky peniaze v súlade so zákonom míňame na politickú činnosť alebo na kampane do volieb.“ Zhruba osemstotisíc mesačne. Takmer dvadsaťsedemtisíc eur denne. Viete si to predstaviť? To sú zákonné slovenské pomery. Čudné pomery. Veď kto si také príspevky schvaľuje? Poslanci. A prečo je dobré byť v politike? Aby si tí nenažranci mohli schvaľovať takéto príspevky za to, ako devastujú náš štát.

Strana SaS dostala zatiaľ za výsledok volieb do Národnej rady SR 2 470 091,72 eura. Strana Za ľudí 2 290 145,81 eura. Hnutie Sme rodina získalo za výsledok parlamentných volieb zatiaľ 3 266 463,43 eura. A spomeňme napríklad aj opozičný Smer–SD, ktorý dostal druhý najvyšší príspevok, a to 7 077 473,13 eura. ĽSNS získala 3 175 140,15 eura.

Lenže peniaze zo štátneho rozpočtu vytekajú aj mimo oficiálnu parlamentnú politiku. Príspevok dostalo napríklad KDH – 1 555 883,65 eura. Užívajú si aj progresívci so sumou zatiaľ za rok 3 175 140,15 eura. Strana Spolu dostala jednorazový príspevok za hlasy vo výške 1,09 milióna eura, takže je nám celkom jasná odpoveď na otázku, prečo nám politici pred voľbami chcú až tak „dobre“, neraz aj proti našej vôli. Sme pre nich ako občania iba predmet biznisu. To ďalšie v položke príjmov pre nich predstavujú zisky z obchodov štátu, ktorému stoja na čele.

Oplatí sa byť adorantom vodcu s nádejou získať dosť hlasov vo voľbách. Oplatí sa nemať žiaden názor, iba ten vodcov. Oplatí sa neoponovať a čakať, možno sa vodca odmení miestom na kandidátke alebo funkciou v štátnej správe. Alebo nejakou dobre platenou pozíciou niekde pod krídlami verných. Strane verných.

Čo už, na záver hádam iba to, že všetky sumy sa týkajú iba jednej štvrtiny toho, čo celkovo dostanú tí, ktorých sme si zvolili. (A aj nezvolili.)

AKO BOLO, ČO BOLO

Pár slov o pude sebazáchovy

Peter VALO

Pred časom ma zarmútila správa, že pár dní pred šesťdesiatkou zomrel Peter Švec. Bývalý poslanec federálneho parlamentu, vojenský pilot, plukovník v. v. odišiel vo chvíli, keď hľadal cestu, ako dať dokopy mätež národných strán. Pri jednom stretnutí za účasti zástupcu Slovenskej národnej jednoty a ďalších došlo k dohode, že každý pôjde svojou cestou a pred voľbami sa všetci pridajú k najsilnejšiemu.

Náš patriotizmus je biedny. Maďar je najprv Maďar, až potom príde na rad politika a iné hlúposti otravujúce život. Poliak je najprv Poliak, ešte aj Čech sa cíti byť zväčša najprv Čechom. Len my nechceme vedieť, čí sme. Keď sa stretnú traja našinci založia dve strany. Národných strán a hnutí je toľko, že sa nedajú spočítať. Ich vodcovia sa držia vytrvalo svojich stoličiek. Poslednému predsedovi sa podarilo urobiť zo Slovenskej národnej strany Slovenskú národnú srandu. Po jej úpadku si badateľne zlepšil verbálny prejav a v svojom predsedovaní pokračuje ďalej. Práve táto strana mala najviac ministrov školstva, a preto má na svedomí úpadok vlasteneckého vedomia mládeže.

Ako vyzerá naše vlastenectvo? Ak sa náhodou čosi podarí hokejistom, tak sa vytiahnu zástavy, ak vybuchnú, rodoľubstvo zhasne a pri voľbách naletíme tomu, kto najviac sľubuje a najrafinovanejšie klame. O vyrovnanie sa s dejinami, s takými, aké sú, čo by mohlo byť východiskom na dohodu a zároveň nasmerovanie národného pohybu, sa neusiluje nikto. Akosi zabúdame, že váhy majú dve misky a pri hodnotení dejín či historických postáv treba klásť na jednu z nich plusy a na druhú mínusy, pozrieť sa na jazýček váh a až potom vynášať súdy. Do našich dejín patrí Samova ríša, Nitrianske kniežatstvo, Svätoplukovo kráľovstvo, uhorské obdobie, revolučný pohyb štúrovcov, vznik prvého Česko-Slovenska (ako to bolo uvedené na najstarších známkach), vznik Slovenského štátu v roku 1938, povstanie v auguste 1944, nešťastný február 1948, smutný august 1968, január 1969, keď vznikla druhá Slovenská republika s prívlastkom socialistická vo „federácii“ s Českou, ktorá sa nikdy nenaplnila, jún 1977, keď Svätý Otec vyhlásil na Slovensku samostatnú cirkevnú provinciu (čo roky zatajoval pražský kardinál Tomášek), rozporuplný november 1989 a, samozrejme, január 1993, keď vznikla tretia Slovenská republika.

Inakšie dejiny nemáme. Kým inde dejiny zjednocujú, u nás rozbíjajú. Partia okolo predsedu ĽSNS, ktorá sa vyznačuje čiernobielym pohľadom na vlastnú históriu (ich protipólom sú Havran či Hríb), sa rozletela na dva kusy. Kotleba „razantne“ rozložil národné sily pri prezidentských voľbách a prednedávnom si sprivatizoval protestnú akciu pred úradom vlády, ktorú pôvodne ohlasovali ako celonárodnú. A on nedovolil na nej vystúpiť nikomu inému, ani svojim bývalým kolegom z novovzniknutej Republiky.

Toto je obraz národnej politickej scény? Dotvárajú ho vytrvalci zo Slovenskej ľudovej strany Andreja Hlinku, Života – národnej strany, Patrioti, bankrotujúca strana Vlasť a znovuzrodená Nová Vlasť, Práca slovenského národa, Slovenské hnutie obrody, Národná koalícia a Domov – Národná strana, s ktorou prišiel Slota junior. Všetci majú najlepší program, akurát kompromis neexistuje, lebo 0,02-percentní vodcovia majú egá ako vesmír. O spájaní hovorí každý. Keď má k nemu dôjsť, povedia vodcovia áno, ale šéf budem ja. Každý má niečo proti každému, aby mohol povedať, prečo sa nemožno dohodnúť.

O národniarske hlasy, ako sa zdá, sa úspešne uchádza Fico, ktorý spustil protisorosovskú rétoriku, kým bývalý smerácky korunný princ hlasista Pellegrini sa hlási k Sorosovi a k expredsedovi vlády Dzurindovi. O národniarske hlasy sa uchádza aj Kollár zo Sme rodina so svojím poradcom zo SNS. Vyzerá to tak, že sa národné sily postupne menia na národné slabiny. Pretože väčšine vodcov chýba to, čo je vlastné každému zvieraťu: pud sebazáchovy. V tomto prípade ide o pud sebazáchovy štátu a prežitia národa. Nečudujte sa preto, že som si po demonštrácii pred úradom vlády zaspomínal na Petra Šveca.

SEBAOBRANA

Podvodníci sa snažia vylákať peniaze akýmkoľvek spôsobom. Polícia varuje pred ich „najnovšími fintami“. „Neverte telefonátom, v ktorých sa podvodníci predstavujú ako pracovníci krízového covidového centra, lekári či iné osoby,“ zdôrazňuje polícia. Podvodníci tiež často využívajú príbehy o kritickom stave príbuzného. Ich obsahom podľa polície býva, že príbuzný oklamaného človeka je na pľúcnej ventilácii a potrebuje vakcínu, za ktorú treba zaplatiť vopred v hotovosti alebo na účet v banke. Pri akomkoľvek podozrení na podvodné konanie je potrebné bezodkladne kontaktovať políciu na čísle 158, pripomína polícia.

Doba podvodov

Podvodníci sa tiež podľa polície snažia získať peniaze od obete tým, že jej telefonicky, osobne alebo elektronicky ponúkajú na predaj ochranné prostriedky, lieky na podporu imunity alebo liečbu ochorenia COVID-19. „Nereagujte na ponuku predaja akýchkoľvek ochranných pomôcok, liekov či očkovacích látok proti ochoreniu COVID-19. Môže ísť o podvodníkov,“ varuje polícia. Dôležité je tiež odmietnuť pomoc od cudzích ľudí, ktorí sa nečakane objavia pri dverách. „Nevpúšťajte ich do svojich príbytkov. Môžu vás okradnúť.“ Policajti apelujú, aby ľudia neposielali peniaze na konkrétne účty v banke, ktoré im neznáma osoba nadiktuje a tvrdí, že ide o záchranu príbuzného. „Neverte týmto tvrdeniam. Obratom zavolajte svojim príbuzným a overte si uvádzané skutočnosti.“ Polícia varuje pred podozrivými telefonátmi, v ktorých podvodníci využívajú rôzne legendy v snahe získať od ľudí prístup k prihlasovacím údajom do bankových účtov prostredníctvom internet bankingu. Informoval o tom hovorca Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Bratislave Michal Szeiff.

„Na linke 158 v Bratislavskom kraji sme len za jednu noc zaznamenali celkovo trinásť oznámení, v ktorých nám občania nahlásili podvodné telefonáty od neznámych osôb,“ uviedol hovorca. Dodal, že podvodníci sa vydávajú za pracovníkov rôznych bankových inštitúcií, poisťovní a v niekoľkých prípadoch aj za príslušníkov Policajného zboru. Podvodníci podľa polície volajúcim tvrdia, že im mal byť „hacknutý“ alebo iným spôsobom zneužitý ich účet v banke, a požadujú prihlasovacie údaje k internet bankingu. V jednom z týchto prípadov muž podvodníkom tieto údaje poskytol, pričom mu v krátkom čase odišlo z účtu okolo osemdesiattisíc eur.

Bratislavská krajská polícia v tejto súvislosti vyzýva občanov k zvýšeniu ostražitosti pri podozrivých telefonátoch a odporúča, aby občania v prípade takýchto telefonátov neposkytovali žiadne zo svojich autentifikačných a verifikačných údajov k bankovým službám. Seniorom odporúča, aby zvýšili obozretnosť, ak ich akákoľvek osoba požiada telefonicky o požičanie finančnej hotovosti. Taktiež aby neotvárali svoje príbytky, prípadne odmietli ponúkanú službu pracovníkov plynární, elektrární, vodární či iných inštitúcií, ktorí nie sú ohlásení. Ak sa osoba, ktorú nepoznajú, správa podozrivo a snaží sa pod rôznymi zámienkami nadviazať s nimi kontakt, získať ich dôveru a vstúpiť do ich príbytku, treba kontaktovať políciu na čísle 158.

(ib)

Pandémia priniesla mnoho akútnych problémov aj pre psychológov a psychiatrov

Na podnikanie s húževnatosťou a pokorou

Eva SISKOVÁ – Foto: archív autorky

Pandémia ochorenia Covid-19 zasiahla celú slovenskú spoločnosť. A nielen z ekonomického hľadiska, ale aj na poli medziľudských vzťahov. Ako postihla Slovensko, sme sa rozprávali so známym ekonómom, edukátorom a autorom odbornej literatúryIng. Emilom BURÁKOM, PhD.

● Ako by ste zhodnotili súčasné obdobie u nás po pandémii?

Zložitá otázka. Ak je človek v najväčšom riziku a smrteľnom nebezpečenstve jeho primárna otázka vždy znie logicky: Ako prežiť? Dramaticky sa zhoršili medziľudské vzťahy. Pribúdajú dilemy v rozhodovaní čo áno a čo nie. A tie ľudí znervózňujú. Napríklad dilema s vakcináciou a sprievodné rozdeľovanie ľudí na zaočkovaných a nezaočkovaných. Pribúda veľa práce pre psychológov a psychiatrov. Komunikácia v najširšom slova zmysle sú vzťahy, ale na fungujúci vzťah treba prácu oboch partnerov. Mnohí radšej žijú sebecky vo svojej ulite alebo vlastnej bubline.

● Extrémne rozdiely v bohatstve a chudobe sveta indikujú, že sa nemáme dobre najmä preto, lebo nedokážeme nasýtiť najbohatších. Aký by bol svet, keby sa toto zmenilo?

Svet je plný paradoxov a protirečení aj v oblasti ekonomiky. Človek namiesto nutnej ekologickej ochrany vlastnej planéty Zem smeruje úsilie i zdroje k objavovaniu a kolonizovaniu iných planét vo vesmíre. Ľudstvo narástlo za posledných päťdesiat rokov zo štyroch miliárd na dvojnásobok, v krátkom čase prekročí hranicu osem miliárd obyvateľstva. Strategické zdroje planéty sú vyčerpateľné s výnimkou jediného, ktorým je ľudský mozog. Mali by sme vymyslieť, ako obrovské rozdiely medzi najbohatšími

INTERVIEW

a najchudobnejšími premostiť. Toto sa v súčasnom svete nedeje a platí, že kým pred rokom 2008 približne desať percent najbohatších tohto sveta disponovalo majetkom osemdesiat percent bohatstva na Zemi, tak v roku 2020 už len päť percent najbohatších vlastnilo cez deväťdesiat percent tohto bohatstva. Je to obrovská asymetria a nerovnováha.

● Finančná gramotnosť slovenského národa nie je uspokojivá, z toho daňová gramotnosť takmer žiadna...

Finančná gramotnosť je podmienkou prosperity každého jednotlivca i kolektívu. Má viac aspektov, pričom najviac strácajú nevzdelaní ľudia na nezvládaní rizík ich financií v kontakte s bankami a poisťovňami (privátny sektor) a daňami (štátny sektor a samospráva). Investovať do daňového vzdelávania sa určite vyplatí, lebo je na celý život a služby daňových poradcov nie sú práve najlacnejšie.

Ing. Emil BURÁK, PhD. je známy ekonóm, edukátor a autor odbornej literatúry, v ktorej okrem podnikateľskej problematiky rieši aj otázky finančnej gramotnosti a sociálnej nerovnosti.

● Ako vnímate postpandemických podnikateľov, kde sa robia najčastejšie chyby?

Štát podceňuje podnikateľské prostredie a zanedbáva najmä potrebnú štartovnú potrebu živnostníkov. Živnostníci sú na celom svete krvou podnikania, lebo sú najstabilnejší zamestnávatelia. Kým v roku 2020 ešte platila podpora pre začínajúcich podnikateľov pri založení živnosti od dvoch do šesťtisíc eur v odlíšení podľa bonity regiónu, tak od roka 2021 tento príspevok potichu ministerstvo práce nepochopiteľne zrušilo. V roku 2020 zaniklo pritom na Slovensku vyše dvadsaťtisíc živnostníkov a rok 2021 v danom smere nevidím vôbec lepšie. Drvivá väčšina okolitých krajín v EÚ, veľkostne porovnateľných so Slovenskom, dáva postpandemickým podnikateľom oveľa vyššiu podporu ako Slovensko.

● Nie každý má dar podnikať. Existuje nejaký vzorec, podľa čoho sa rozhodovať ako začať?

Odporúčal by som nielen v duchu si povedať svoje rozhodnutie, že začnem v niečom podnikať, ale vlastnoručne napísať na papier jednoduchý logický plán – minianalýzu osobných predpokladov a šancí na úspech. V nich si treba zodpovedať poctivo a sebakriticky na niektoré otázky, napríklad: Chcem podnikať sám, lebo som motivovaný a odhodlaný zvnútra? Alebo ma zvonku niekto nahovoril a tlačí ma do toho? Som teoretik alebo praktik, človek rečí alebo človek činu? V čom je moja kvalita a kvalifikácia, jedinečnosť a osobitosť, pridaná hodnota, know-how? Riskujem sám za seba alebo chcem z podnikania uživiť aj rodinu? Dokážem tvrdo pracovať aj vyše osem hodín denne? Čo sú moje zdroje a či vôbec nejaké mám? Ktoré sú moje silné stránky (prednosti) a ktoré slabé? Je na trhu diera pre mnou uvažovaný produkt? Aká je konkurencia v danej veci v mojom okolí? Kde a ako sa pôjdem poradiť – dať si urobiť kvalifikovanú oponentúru vlastným plánom odborníkovi na podnikanie?

● Najlepšia profesijná rada, ktorú by ste podnikateľom odovzdali?

Podnikanie nie je o láske k poézii, ale o tvrdom trhu v drsnej próze. Aristoteles síce kedysi povedal, že keby na svete vládla láska, nepotrebovali by sme zákony. A oveľa neskôr známy britský premiér Winston Churchill zadefinoval úspech takto: Úspech je schopnosť prejsť z jedného neúspechu do druhého bez straty nadšenia. Ale i medzi kvalitou podnikateľa po osi učeň – tovariš – majster – veľmajster je obrovský rozdiel. Rovnako tak medzi sebavedomím a svedomím. V podnikaní treba mať celý život pokoru a húževnatosť. Húževnatosť je silnejšia sestra talentu. Pokora je kráľovnou medzi cnosťami. Veľa ľudí ju však prehliada a podceňuje. Pritom platí v živote, že mnohí z nás by chodili úplne nahí, keby sa mali obliecť len do šiat utkaných z vlastnej pokory. Poháľaj sa pomaly, lebo často menej býva viac a pomaly ďalej zájdeš. A trpezlivosť prináša ruže, ale netrpezlivosť aj roztrhané nohavice.

O ČOM JE REČ

Živio, Juraj Sarvaš!

Peter ŠTRELINGER

S veľkou úctou sa skláňam pred hereckou legendou, ktorá práve v týchto dňoch (14. júla) oslávila svoje deväťdesiate narodeniny. Herec, režisér, scenárista Juraj Sarvaš, rodák z banskobystrickej Radvane, kde prednášal svoje kázne štúrovský básnik Andrej Sládkovič, bol v tamojšom kostole pokrstený. Juraj celý svoj umelecký život Sládkoviča aj propagoval a recitoval. Počúvať v jeho interpretácii Sládkovičovu Marínu, to je nádherný zážitok.

Juraj Sarvaš sa zapísal do našich srdc a pamäti ako predstaviteľ hlavnej postavy v slávnom filme Paľa Bielika Štyridsaťštyri, kde stvárnil Viktora Kolibanca. Vzbura slovenských vojakov 71. drotárskeho pluku v srbskom Kragujevaci na sklonku prvej svetovej vojny sa skončila tragicky – popravou štyridsiatich štyroch hrdinov v poli za mestom. Jedným z nich bol aj Viktor, ktorého zahral práve Juraj Sarvaš, vtedy mladý herec. Juraj Sarvaš stvárnil desiatky ďalších filmových postáv. Blízke mu boli najmä témy slovenskej histórie a SNP. V povstaní bojovali jeho starší bratia – básnik Andrej Sarvaš a Ján; mladý Juraj, ktorý mal počas SNP trinásť rokov, kolportoval povstalecké noviny. Jeho detstvo a mladosť v povstaleckej Banskej Bystrici ho priam predurčovali k úprimnému vzťahu k Slovensku, ako aj k literatúre a divadlu.

Žiak Andreja Bagara, ale i herecký kolega slávnej generácie slovenských hercov – Viliama Záborského, Mikuláša Hubu, Jána Jamnického, Ladislava Chudíka, Karola Machatu, začínal divadelnú dráhu vo zvolenskom divadle, no potom dlhé roky (1961 – 1996) strávil ako člen činohry SND. Tu vytvoril mnoho sugestívnych postáv slovenskej a svetovej drámy. O jeho živote sa dočítate v dvoch knihách jeho spomienok Spoza kulís. V SND – činohre P. O. Hviezdoslava, obýval Juraj Sarvaš spolu s Jozefom Adamovičom, Michalom Dočolomanským, Oldom Hlaváčkom a Jurajom Slezáčkom slávnu šatňu č. 42. Šatňa, ako spomína nielen Juraj Sarvaš, ale tiež ďalší herci, mala svoje špeciálne pravidlá. Vyberalo sa v nej tzv. „flaškovné“ za nadávanie či iné porušenie pravidiel. Zbierka sa raz za rok využívala na spoločenské posedenie s umeleckým programom. Jedným z hlavných organizátorov bol práve Juraj Sarvaš, ktorý viedol aj denník šatne 42. Umelecký súbor divadla bol v tých časoch vynikajúcou partiou. Dodnes tí starší spomínajú na slávne bratislavské pondelky, vysielané Slovenskou televíziou. To boli chvíle, keď pri televíznych obrazovkách sedela celá republika, teda nielen slovenskí, ale aj českí diváci. Vrcholné obdobie SND s množstvom zaujímavých premiér i so zahraničnými zájazdami. Po handrovej revolúcii sa aj pre divadlo všetko zmenilo, ale skôr na horšie. Podaktorí herci z divadla odišli, mnohí pomreli. Z piatich členov slávnej šatne 42 dnes už žijú iba dvaja – Oldo Hlaváček a práve Juraj Sarvaš, ktorý odišiel zo SND v roku 1996.

Juraj Sarvaš patrí k slovenským hercom, ktorí sa aktívne angažovali pri vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Nechýbal pri žiadnom dôležitom národnom podujatí – vyhlásenie zvrchovanosti v Strede Európy, Kongres slovenskej inteligencie na Donovaloch v roku 1992, oslavy vzniku SR, rôzne podujatia Matice, tam všade znel jeho silný sugestívny hlas za slobodu a demokraciu, za národ slovenský. Nedostatok hereckých príležitostí v divadle si Juraj Sarvaš kompenzoval ako scenárista, režisér a recitátor. Pripravil desiatky pôsobivých literárno-umeleckých programov venovaných významným osobnostiam. Z toho veľkého množstva spomeniem aspoň niektoré: Martin Kukučín, Milan Rúfus, Vladimír Clementis, Alexander Dubček, Vladimír Mináč, Ľudovít Štúr a Sládkovič.

Nezabudnuteľné sú jeho Poetické večery pri sviečkach v Dome kultúry v Bratislave na Stromovej. Počet tých večerov je neuveriteľný – stosedemdesiat! V srdci mi okrem iných básní v recitácii Juraja Sarvaša rezonuje najmä Milan Rúfus a Ján Smrek so svojou fantastickou protivojnovou básňou Bacardi: „Ani nebude dobre na svete / kým ruky, ktoré plnia náboje, / nenavrátia sa ku plneniu fliaš. / Prečo má tiecť len krv? / Nech tečú nápoje! / Nech miesto hromobitia kanónov / znie krotký cengot čiaš.

Živio, veľký umelec a človek, herec Juraj Sarvaš!

Naďalej budeme spracúvať domáci aj zahraničný rádioaktívny odpad

Víťazia zisky nad možným rizikom

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: internet, PPA Control

Hoci od odstavenia havarovanej jadrovej elektrárne A1 v Jaslovských Bohuniciach uplynulo už štyridsaťštyri rokov, úplné spracovanie rádioaktívneho materiálu z nej sa má dokončiť až niekedy okolo roka 2033. V Bohuniciach štátna firma Jadrová a vyraďovacia spoločnosť, a. s., (JAVYS) však okrem spracovania domáceho rádioaktívneho odpadu (RAO) z A1 a dvoch blokov vyradenej elektrárne V1 likviduje aj odpad zo zahraničia.

Hoci sa najprv tvrdilo, že ide priam o bohumilú činnosť, pretože sa mal likvidovať len takzvaný inštitucionálny RAO, teda ten, ktorý vznikne z nízko kontaminovaných odpadov zo zdravotníctva či z priemyslu, nebolo to tak. Prevalilo sa, že už od roka 2015 sa u nás likviduje aj rádioaktívny kal z niekdajšej jadrovej elektrárne v talianskom Caorso, ktorú Taliani po havárii v Čer-

Bohunické spracovateľské centrum rádioaktívnych odpadov je umiestnené v lokalite Bohunice.

KAUZA

nobyli referendom vyradili z prevádzky. Kontrakt medzi spoločnosťou JAVYS a talianskymi spoločnosťami Sogin, S. p. A. a Ansaldo New Clear mal vtedy hodnotu tridsaťsedem miliónov eur. Zmluva na dovoz a vývoz RAO platí (zatiaľ) do konca roka 2023. To bola novinka aj pre starostov okolitých obcí. Súhlas na výstavbu prvej spaľovne, ktorá začala prevádzku v roku 2000, dali len pre spracovanie domáceho odpadu.

■ ROZDELENÉ OBCE

Keď sa JAVYS obrátil začiatkom roka 2018 na štátne orgány s plánom navýšiť spracovateľské kapacity, inak povedané postaviť ďalšiu spaľovňu, rozdelil obce v okolí Jaslovských Bohuníc na dva tábory. Jaslovské Bohunice, Pečeňady, Malženice, Radošovce, Dolné Dubové a Nižná sa v stanovisku správali skôr zdržanlivo. Ak by sa našli peniaze na rozvoj obcí, prečo nie. Nesúhlas publikovali v otvorenom liste ministrovi životného prostredia starostovia obcí Banka, Bašovce, Borovce, Dolný Lopašov, Drahovce, Dubovany, Krakovany, Ostrov, Ratnovce, Šterusy, Trebatice, Veľké Kostoľany, Veselé a primátori miest Piešťany a Vrbové. Z údajov vyplýva, že JAVYS chce zvýšiť objem spaľovania RAO z dvestoštyridsiatich na štyristoosemdesiat ton ročne, ročný objem lisovaných RAO môže vzrásť zo štyristodvadsiatich na tisíc ton, pretavovanie kovových RAO navrhujú navýšiť z tisíc ton na štyritisícpäťsto ton, ročný objem fragmentácie a dekontaminácie z päťsto ton ročne na tisíc ton. JAVYS sa bránil aj tým, že len v piatich krajinách Európy vrátane Slovenska sú spracovateľské centrá na RAO, hoci jadrové elektrárne sú v pätnástich. Zatiaľ čo minister životného prostredia Ján Budaj chce, aby spaľovanie rádioaktívneho odpadu zo zahraničia bolo na Slovensku zakázané ústavným zákonom, minister hospodárstva Richard Sulík, pod ktorého JAVYS priamo patrí, je proti. Niet divu, spaľovanie zahraničného odpadu sa pozitívne odráža aj na hospodárení štátnej spoločnosti. Argumentuje sa aj tým, že takto sa vzdáme tejto aktivity v prospech iných firiem. Odpad sa navyše po spracovaní vracia do krajiny pôvodu a na Slovensku neostáva. Hovorkyňa spoločnosti Miriam Žiaková uviedla, že informácie o spracovaní odpadov sú zakomponované vo výročných správach. Konkrétne objemy zo zahraničia však chýbajú. Minister Ján Budaj sám priznal, že zmenou zákona bývalá vláda, ktorá kontrakt s Talianmi dohodla, porušila nielen právo verejnosti na informácie, ale niektoré informácie ostali utajené aj pred štátnymi orgánmi.

■ NOVÁ SPAĽOVŇA

Napriek všetkému dostala nová spaľovňa s kapacitou dvestoštyridsať ton odpadu ročne od ministerstva životného prostredia v apríli tohto roka súhlas s tým, že môže spracovávať rádioaktívny odpad z prevádzky jadrových elektrární, vyraďovaných atómových elektrární A1 a V1, ale aj zo zahraničia. Okrem spracovania rádioaktívneho kalu z jadrovej elektrárne v talianskom Caorso štátna firma pre českú spoločnosť ČEZ spracováva rádioaktívny odpad vysokotlakovým lisovaním z jadrových elektrární Dukovany a Temelín. Na sociálnej sieti sa tomu začudoval aj primátor Hlohovca Miroslav Kollár, ktorý napísal, že napriek prísľubu, že sa zakáže spaľovanie zahraničného odpadu, to zo záverečného stanoviska ministerstiev nevyplýva.

■ NEVYSVETLENÝ BIZNIS

Podnikanie v oblasti vyraďovanie jadra má perspektívu, pretože tlak verejnej mienky zabraňuje stavanie nových atómových elektrární a staré dosluhujú. Odpoveď, prečo spaľujeme odpad iných štátov, sa preto skrýva v rastúcich hospodárskych výsledkoch štátnej spoločnosti. Očakávané tržby pri spaľovaní talianskeho rádioaktívneho odpadu sú vo výške dvadsiatich šiestich miliónov, zisk je odhadovaný medzi piatimi až ôsmimi miliónmi eur. Ak by Slovensko od kontraktu ustúpilo, podľa medializovaných slov generálneho riaditeľa JAVYS-u Pavla Štullera by hrozila sankcia vo výške desať miliónov eur.

Na celom zmluvnom záväzku je niekoľko zvláštnych vecí. Zaviazali sme sa spracovať pre Talianov 865 ton odpadu, pričom na to jedna spaľovňa nestačí, pretože bola primárne určená na spaľovanie domáceho rádioaktívneho odpadu, a tak bolo treba vybudovať novú za približne dvadsaťjeden miliónov eur. Ak sa však zmluva s Talianmi po roku 2023 nepredĺži, budú kapacity oboch spaľovní predimenzované. Otázkou je teda nielen ekonomický prínos pre štát, ale aj to, či je nutné zaťažovať oblasť JE Jaslovské Bohunice ďalšími emisiami. Generálny riaditeľ JAVYS-u Pavol Štuller sa v rozhovore pre podnikový časopis vyjadril, že ani v prípade paralelnej prevádzky oboch spaľovní nebude žiadať o zvýšenie limitov na výpuste –či už konvenčné, alebo rádioaktívne.

Európsky útok na susedné Maďarsko za rodinnú politiku

Brusel sa správa ako koloniálny šéf

Radoslav ŽGRADA – Foto: Hungary today, Guardian

Pätnásteho júna tohto roku bol u našich južných susedov prijatý zákon o prísnejšom postupe proti pedofilným páchateľom a o zmene niektorých zákonov na ochranu detí. Proti tomuto legislatívnemu počinu maďarskej vlády sa strhla nebývalá smršť kritiky od predstaviteľov Európskej únie, ako aj mimovládnych organizácií považujúc ho za „homofóbny“.

Organizácie s LGBTI agendou hneď vyrazili do ulíc väčších maďarských i európskych miest.

Viktor ORBÁN vie byť pri stretnutiach s bruselskými predstaviteľmi podľa potreby diplomatický aj primerane tvrdý.

Zmienený zákon LGBTI menšinu v Maďarsku nijako nediskriminuje, obmedzuje však samoúčelnú propagáciu LGBTI, zmenu pohlavia a genderizmus medzi mládežou do osemnásť rokov. Rovnako obmedzuje samoúčelnú propagáciu násilia a pedofílie. Ide vlastne o novelizáciu už existujúcich zákonov.

■ SEXUÁLNA VÝCHOVA

Výučba sexuálnej výchovy na školách nesmie byť úmyselne zameraná na podporu odklonu od identity pohlavia pri narodení, podporu zmeny pohlavia alebo propagáciu homosexuality. Svetonázor vo veciach sexuálnej výchovy bude výlučne v kompetencii rodičov do obdobia dospelosti. Zákon teda tupí jednosmernú liberálnu propagandu, cielenú agresívnu prezentáciu svojho pohľadu na svet v týchto otázkach. Iné osoby alebo organizácie, okrem pedagogických zamestnancov, budú mať povolenie vykonávať aktivity v oblasti sexuálnej výučby len s úradným súhlasom po zaevidovaní do oficiálneho registra. Zákon zakazuje sprístupnenie pornografie neplnoletým, sprísňuje tresty spojené s detskou pornografiou až na dvadsať rokov väzenia a stanovuje vytváranie registra pedofilných delikventov.

Novelizácia zákonov o ochrane neplnoletých vyvolala priam hysterickú reakciu v Bruseli. Maďarský premiér si na poslednom samite Európskej únie 24. júna 2021 musel vypočuť nevyberanú kritiku. Viacerí politici v EÚ si myslia, že nové nariadenia sú namierené proti homosexuálom. Európska komisia a jej predsedníčka Ursula von der Leyenová návrh zákona tvrdo kritizovali. Podľa von der Leyenovej „tento zákon jasne diskriminuje ľudí na základe ich sexuálnej orientácie“. Podľa jej názoru je to „v rozpore so základnými hodnotami Európskej únie, ako sú ľudská dôstojnosť, rovnosť a dodržovanie ľudských práv“.

GEOPOLITIKA

Škoda, že tieto deklarované hodnoty rovnosti Únia neaplikuje univerzálne, príkladov by sa našlo mnoho (od dvojakej kvality potravín pre občanov bývalého východného bloku, dotovania poľnohospodárstva, smrť Jozefa Chovanca, pokračovať by sa dalo dlho). Holandský predseda vlády Mark Rutte dokonca vyzval Orbána, aby rešpektoval práva LGBTI komunity alebo nech Maďarsko opustí Úniu. Šéfka Európskej komisie Ursula von der Leyenová začiatkom júla v Štrasburgu vyzvala vládu Viktora Orbána na zrušenie sporných pasáží zákona. Ak sa tak nestane, Budapešť podľa nej ponesie právne následky. Viacerí europoslanci pripúšťajú, že sankcie by po rozhodnutí Súdneho dvora Európskej únie mohli zahŕňať aj zmrazenie finančných prostriedkov EÚ pre Budapešť. Európska komisia chce kvôli zmienenému zákonu proti Maďarsku už po druhýkrát začať trestnú procedúru, na konci ktorej by krajine mohlo byť zastavené vyplácanie dotácií z rozpočtu EÚ. Samozrejme, ak sankčný proces v Rade Európy nestopne Poľsko, ako pred dvoma rokmi, keď Maďarsku na návrh Európskej komisie hrozilo odobratie hlasovacích práv v orgánoch EÚ. Maďari by tak platili do rozpočtu EÚ odvody, späť by však nedostávali ani nárokové platby na spoločnú poľnohospodársku politiku. Vyhlásenie proti novoprijatému zákonu podpísalo osemnásť členských štátov, v ňom vyzývajú Európsku komisiu, aby podnikla právne kroky na odsúdenie návrhu zákona a aby využila všetky nástroje, ktoré má k dispozícii, s cieľom zabezpečiť úplné dodržiavanie práva EÚ, a to aj postúpením veci Súdnemu dvoru Európskej únie.

■ KOLONIÁLNA POLITIKA

Viktor Orbán na tlak z Bruselu reagoval mimoriadne tvrdo. Nešetril ani samotnú von der Leyenovú: „Vyhlásenie predsedníčky Európskej komisie je hanebné, lebo je postavené na nepravdivých tvrdeniach. Nedávno prijatý maďarský zákon chráni záujmy detí, zaručuje práva rodičom a netýka sa práv na sexuálnu orientáciu u ľudí starších ako osemnásť rokov, takže žiadne diskriminačné prvky neobsahuje.“ V rozhovore pre rádio Kossuth kritizoval aj ďalších predstaviteľov Európskej únie: „Správajú sa ako koloniálne štáty, ktoré vravia ostatným krajinám, aké zákony majú mať, ako žiť a správať sa.“ Konkretizoval to na príklade už spomínaného holandského predsedu vlády: „Podľa môjho názoru je holandský premiér osobne presvedčený, že stojí na vyššej morálnej úrovni ako my Maďari a má teda právo vravieť, ako majú Maďari žiť, myslieť a vychovávať deti.“

■ ISTANBULSKÝ PRIDE

Práve v tom istom čase sa 26. júna 2021 v tureckom Istanbule príslušníci a podporovatelia LGBTI komunity pokúsili usporiadať svoj pochod Istanbul Pride. Polícia ich rozohnala pomocou vodných diel a streľby z gumových projektilov, zranila desiatky ľudí vrátane reportéra medzinárodnej tlačovej agentúry AFP. Spravodajca bol dokonca za výkon svojho novinárskeho povolania zatknutý. Homosexualita je v Turecku, v čakateľskej krajine na členstvo v EÚ, zakázaná zákonom z roka 2015 ako odporujúca islamu. Fotograf celosvetovej agentúry AFP bol zatknutý za to, že sa pokúsil priniesť informácie o brutálnom zákroku polície, čo je v Turecku tiež trestné. Zo strany Bruselu nezazneli absolútne nijaké výhrady...

■ PRÁVA RODIČOV A DETÍ

Maďarské orgány tvrdia, že zákon zaručuje práva rodičov na sexuálnu výchovu svojich detí, teda bez rušivého vplyvu liberálnej ideológie, a nevzťahuje sa na práva a sexuálnu orientáciu osôb starších ako osemnásť rokov, a preto neobsahuje žiaden diskriminačný prvok. Maďarsko aj napriek tomu bude za vlastnú rodinnú politiku na ochranu mladistvých niesť negatívne následky.

RECENZIA

Ľuboš Jurík v doslove románu srbského spisovateľa Martina Prebudilu No tak, usmej sa... zaradil autora k slovenským spisovateľom. Pritom Prebudila nikdy nežil a ani nepracoval na Slovensku. Študoval slovenský jazyk a literatúru na Katedre slovakistiky Filozofickej fakulty v Novom Sade a vyučoval slovenský jazyk v tomto meste na základnej škole. Napriek tomu nemožno o ňom hovoriť ako o slovenskom autorovi. Na druhej strane treba súhlasiť s jeho konštatovaním, že „priam kafkovským spôsobom naznačuje a rovnako tak aj zahmlieva pravé motívy svojho hrdinu“. A práve v tom je čaro príbehu.

Než osud uchopí nás

Prebudilov hrdina má čo povedať generácii, ktorá zažila časy na prelome roka 1989. Pred ním i po ňom. Blúdiaci architekt sa pohybuje v bohémskom prostredí umelcov a nie sú mu cudzie ani romániky turistického sprievodcu po Jadrane. Až v jednom z nich citovo uviazne. Zmena spoločenských pomerov, vojna v bývalej Juhoslávii, dopravná nehoda, väzenie či stretnutie špičkových umelkýň z Ukrajiny v pochybnom podniku – to všetko pulzuje v jedinečne zvládnutej úlohe hrdinu diela. V jednom okamihu si bezstarostne užíva život, aby sa vzápätí umáral nad bolestnou stratou životnej lásky. Slovenského čitateľa iste prekvapí dôvernou znalosťou pražského prostredia a príjemným obohatením je aj nahliadnutie do domácich umeleckých kruhov.

Z vyznania hrdinu Miloša možno predpokladať, že autor zdieľa jeho životnú filozofiu. Spomína na babičkine apokalyptické výstrahy, ktoré neskôr „porovnával so slovami biblických prorokov, napríklad apoštolov Lukáša a Mateja, ale rovnako aj s veštbami početných nadri a kváziprorokov. Predsa len veril, že vo všetkom je niečo, lebo bol presvedčený, že sa tu nič nedeje náhodou, čo nespočetnekrát pri rôznych príležitostiach a v rôznych situáciách opakoval a dôsledne obhajoval ako svoj osobný názor a hlboké presvedčenie. Podľa všetkého planéte a ľudskému rodu sa nechystalo nič dobré“.

Napriek nostalgii, dýchajúcej zo všetkých stránok knihy, napokon životom ťažko skúšaná žena vykúzli úsmev na Milošovej tvári.

(ez)

Pred šesťdesiatimi rokmi sa v Piešťanoch uskutočnila prvá slovenská výstava sôch v exteriéri

Kultúra stále zostáva odstrkovanou popoluškou

Zhováral sa Ivan KRAJČOVIČ – Foto: autor

Kultúra je aj za súčasnej vlády na chvoste záujmu. Nie je to jednorazové pochybenie, pretože už počas prípravy plánu obnovy kultúrny a kreatívny sektor nezahrnuli do tohto plánu a neprebehli nijaké konzultácie so združeniami zastupujúcimi tento priemysel. Nečudo, že podobne sa k rozvoju kultúry a podpore podujatí stavajú i politici na regionálnej úrovni, hoci mnohé podujatia majú aj európsky dosah.

V roku 1961 vystavoval akademický sochár a pedagóg Alexander Trizuljak sochy v mestskom parku v Piešťanoch. Pamiatkou na jedinečnú výstavu je bronzové súsošie Milenci pri Kolonádovom moste, ktoré je obľúbeným miestom stretávania zamilovaných. Od roka 1967, práve na návrh autora a členov komitétu, sa začali usporadúvať exteriérové výstavy Socha piešťanských parkov. Stali sa každoročne ozdobou letnej kúpeľnej sezóny ako prvé podujatie svojho druhu na Slovensku po výstavách sôch v prírode v Liberci a Olomouci. Usporiadateľom ostatných deviatich ročníkov a ich kurátorom bol piešťanský galerista a poslanec mestského zastupiteľstva Martin VALO.

● Aké bolo vaše prvé zoznámenie s týmto podujatím?

V Kultúrnom a spoločenskom stredisku v Piešťanoch som začal pracovať ešte ako študent v roku 1984. Vtedajší riaditeľ Anton Pastírik bol najprv od roka 1960 angažovaný na hudobný Piešťanský festival. O dva roky sa stal zamestnancom kultúrneho a spoločenského strediska a od roka 1964 jeho riaditeľom. Po výstave Alexandra Trizuljaka v roku 1961 vystavovali v nasledujúcich rokoch diela študentov a pedagógov Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave. Cieľom bolo, aby svojimi dielami spríjemnili prechádzky v parku a cestu na koncerty počas dvojmesačného trvania Piešťanského festivalu. Z tých čias, z roka 1963, je v parku osadená absolventská práca akademického sochára Ladislava Beráka Zubor. Pán Pastírik bol tajomníkom Sochy piešťanských parkov, ale aj organizátorom Medzinárodného sochárskeho sympózia v technikách dreva, Medzinárodného maliarskeho sympózia, Medzinárodného stretnutia hudobných vedcov a organizátorom Beethovenových konferencií. Nikdy nebol členom politickej strany. Jeho prejavy čítali aj miestni stranícki predstavitelia. Dodnes si vážim jeho úprimnosť a taktnosť, ako vedel múdro povedať a presadiť svoje vízie, názor a často do Piešťan dokázal pozvať významné osobnosti na koncerty, aj na výstavy. Pravidelnými podujatiami vychovávalo kultúrne stredisko deti a mládež odmalička. Vytváralo podmienky a pracovníci pod jeho vedením boli veľmi zanietení.

V knihe, ktorú pred rokom vydalo občianske združenie Čierne diery pod názvom Sochy Piešťan: Mesto ako galéria sa však meno Antona Pastírika vôbec nespomína. Aj to je doba, ktorú dnes žijeme. Bez toho, aby sme slušne, pokorne a s rozumom uviedli pravdu, radšej mnohí pretláčajú svoju pravdu – o sebe.

● Štatút výstav sa viackrát menil. Čo bolo zámerom tohto jedinečného podujatia?

Pôvodný cieľ výstav bol postupne vytvoriť galériu sôch v prírode, v parku. Naozaj ojedinelý čin v kúpeľnom meste. Najprv v trojročných cykloch, ale realita si vyžiadala výstavy organizovať každý rok. V rokoch 1972 až 1978 obohatili exteriérovú výstavu aj interiérové expozície na Kúpeľnom ostrove. Do roka 1986 sa podujatie konalo pod patronátom Mestského

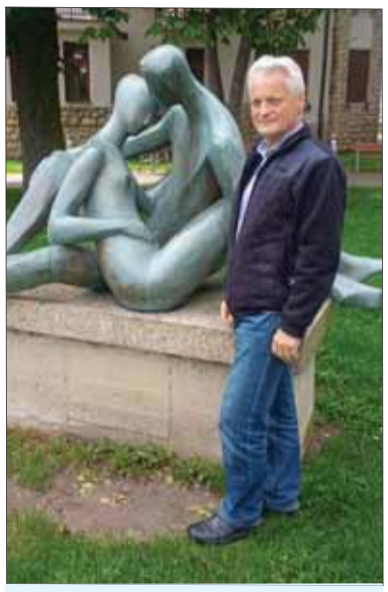

Martin VALO pri bronzovom súsoší Milenci od sochára Alexandra Trizuljaka. Premiéru malo na prvej autorskej výstave sôch v Piešťanoch v roku 1961 a dnes je dominantou vstupu na pešiu zónu od Kolonádového mosta.

kultúrneho strediska. Úmrtím jeho riaditeľa Antona Pastírika prešlo pod Balneologické múzeum. Od roka 1993, keď sa konal dvadsiaty štvrtý ročník výstavy, podujatie bolo z ekonomických dôvodov utlmené. Až po dvanástich rokoch sa v roku 2005 vďaka mestu a európskemu fondu PHARE uskutočnil jubilejný dvadsiaty piaty ročník. Výstava bola koncipovaná ako pocta ojedinelému ročníku, ktorým bol dnes legendárny Polymúzický priestor v roku 1970, a aj jeho vtedajšiemu kurátorovi Ľuborovi Károvi. Druhý a posledný-krát bol kurátorom v roku 1993.

● Za všetkým treba hľadať peniaze?

Výstava v roku 2005 bola viac retrospektívna a stála asi 1,3 milióna koruny. Mesto Piešťany k organizovaniu prizvalo Slovenskú národnú galériu v zastúpení Katarínv Bajcurovej a Alexandry Kusej, kúpele, Balneologické múzeum a jednu obchodnú spoločnosť. Do kultúrneho strediska som nastúpil po tretíkrát práve v závere roka 2005. V roku 2007 sme na Ministerstvo kultúry SR podali projekt na obnovenie výstavy Sochy piešťanských parkov. Dostali sme grant a o rok bola ďalšia výstava s poradovým číslom 26. Z dotácie sme pripravili aj rozsiahly katalóg doterajších dvadsiatich piatich ročníkov v spolupráci s Vladimírom Krupom, riaditeľom Balneologického múzea Imricha Wintera. Výstava po rokoch bola porovnávaním medzi mladými a staršími autormi – prezentovalo sa dvadsať autorov a tridsaťšesť diel.

● Medzinárodne významný bol aj jeden z prvých ročníkov – tretí ročník v roku 1969, kde boli zastúpení výlučne zahraniční autori.

V tom roku sa uskutočnila výstava, kde boli autori nielen európskeho, ale aj svetového mena. Vystavovalo tridsaťšesť autorov. Z tohto roka zostali v Piešťanoch dve diela. Tvorcom jedného je Nemec Werner Schreib, ktorého stély z betónu zaujali aj nášho popredného (dnes už nebohého) sochára Jozefa Jankoviča, ktorý tiež začal experimentovať s betónom. Smutným príbehom je, že keď sa tento sochár vracal v roku 1969 z Piešťan späť do Nemecka, zomrel pri autonehode bez vlastnej viny neďaleko Lorschu. Jeho diela sú umiestnené v parku pri jednom z vodných zdrojov. Za pol storočia neboli nijakým spôsobom ošetrené a chránené. Zachovalo sa aj dielo rakúskeho sochára Karla Prantla Kameň k meditácii z roka 1968. Dlhé roky bolo dielo umiestnené pri vchode do amfiteátra. V roku 2005 sa kameň premiestnil na výstavu SPP na Kúpeľnom ostrove. Našťastie, v roku 2017 dielo opäť putovalo na pôdu mesta Piešťany.

● Dôvod?

Piešťanské kúpele sú v súkromných rukách. Po opakovanej privatizácii Fond národného majetku akcie piešťanských kúpeľov predal zahraničným majiteľom. Zaplatili vyše 1,3 miliardy koruny, teda dnešných asi 43 miliónov eur. Za túto nízku sumu získali hotely nevyčísliteľnej hodnoty, pozemky, zariadenia a prístup k liečivej vode, bahnu a šikovnosti pracovníkov. Chceli sme, aby mestské umelecké dielo bolo znova na pozemku mesta, teda kam patrí. V Piešťanoch je, aj vďaka Soche piešťanských parkov, vyše stodvadsať sôch, plastík a reliéfov. Ďalšie diela sú v budovách, ale niektoré boli odstránené, zničené či zamurované...

● Podujatie po prestávke v tomto roku pokračuje, predtým sa konalo v roku 2016, viac diel bolo vystavených v interiéri ako exteriéri.

Hlavná expozícia sa presunula do mestského kultúrno-spoločenského centra Fontána, kde som bol vtedy galeristom, a v plenéri boli vystavené exponáty len v menšom počte. Vystavovalo dvadsaťštyri autorov rôznych generácií sochy, plastiky a autori sa prezentovali aj obrazmi. V súčasnosti treba myslieť na ochranu diel pred vandalizmom a autori nerobia nadrozmerné diela na výstavy, ale skôr na predaj. Som rád, že vytrval ich záujem vystavovať v Piešťanoch.

● Vo vedení mesta sú teraz pomerne mladí ľudia. Aký je ich pohľad na kultúru v meste?

Noví ľudia pri kormidle majú svoje vlastné pohľady na spravovanie mesta vrátane kultúry. Chcú ju spravovať, podľa ich vlastných slov, „európskejšie“ a „svetovejšie“. Mne sa za tých deväť rokov podarilo predstaviť veľa autorov, domácich aj zahraničných, napríklad aj z USA a Indie. Medzi inými aj Alexandra Archipenka, avantgardného sochára, ktorý ako jeden z prvých vystavoval kubistické diela v Paríži v roku 1910 hneď po Picasovi. Na Soche piešťanských parkov sme predstavili v roku 2009 premiéru busty Karla Gotta ešte pred jej odovzdaním speváckovi k sedemdesiatym narodeninám. Autor, akademický sochár, pedagóg, ale aj reprezentant ČSSR vo vodnom lyžovaní, Josef Nálepa bol jediný na svete, ktorý urobil bustu španielskemu maliarovi Salvatorovi Dalímu u neho doma v Španielsku. Je o tom aj malá brožúra. Veľmi zaujímavý životný príbeh oboch umelcov.

Akékoľvek súdy a úvahy môžu dnešní mladí vyslovovať, ale pripraviť podobné podujatie je čin. Osobne som navštevoval ateliéry umelcov, z ktorých mnohí kedysi v Piešťanoch začínali svoju sochársku kariéru. V každom ročníku sme predstavili aj hudobnú skupinu, pripravili plagát, ak sa dalo katalóg. Budem rád, ak podujatie bude pokračovať. V apríli 2020 nové vedenie mesta uviedlo nového riaditeľa MsKS, ktorý miesto galeristu zrušil a následne obnovil za iných podmienok. Vyjadril sa, že Socha piešťanských parkov je len akési bezvýznamné bienále a chce prezentovať aj európsky významných autorov...

● V minulom roku pracovníci miestnych služieb poškodili sochu, ktorá bola vystavená v mestskom parku v borovicovom háji, od sochára Andreja Goliáša pod názvom Kvet – slnko pri pílení stromu. Je to ojedinelý prípad?

Už v minulosti boli v parku či na Kúpeľnom ostrove poškodené drevené sochy a museli byť odstránené. Dôvodom bolo, že roky sa neošetrovali. Drevo degraduje, darmo je na betónovom podstavci, treba sa oň starať. Socha Andrea Goliáša nebola štyridsaťpäť rokov Službami mesta Piešťan odborne vyčistená, navyše došlo aj k jej poškodeniu. Aj toto je „ukážkový“ prístup mesta ku kultúre. Primátor mesta ani riaditeľka služieb neuviedli dôvody, prečo sa tak stalo, rozsah škôd, výber reštaurátora. Pracovníci služieb namiesto rekonštrukcie odstránili aj fontánu žijúceho autora – piešťanského dizajnéra Jozefa Pokorného. Neodborným zásahom poškodili a zrezali trysky na fontáne v parku autora Juraja Hovorku z roka 1968, demontovali a neopravili sochu Chlapec s loďkou. Rozsah devastácie diel nevedia uchopiť ani miestne médiá.

● Zakladateľ tradície vystavovania sôch v plenéri Alexander Trizuljak by sa v tomto roku dožil sto rokov. Aj keď je jeho najznámejším dielom jedenásťmetrová socha sovietskeho vojaka vztyčujúceho vlajku na pylóne bratislavského Slavína, v Piešťanoch je jeho socha, ale nie je osadená. Pripomenie si mesto toto výročie?

Nuž, jeho výročie si nepripomenula ani Slovenská národná galéria, čo je hanba. Jedine Slovenská televízia mu venovala dokument, ale žeby sa urobila nejaká výstava... V Piešťanoch si však výnimočného sochára uctia. Po päťdesiatich rokoch sa v týchto dňoch osadí neďaleko kúpaliska Eva jeho šesť metrov vysoké kovové dielo Pocta IX. symfónii Ludwiga van Beethovena. Bolo inštalované v roku 1970 na piatom ročníku Socha piešťanských parkov, ale keďže Trizuljak sa stal v časoch normalizácie pre bývalý režim nepohodlný, socha bola po výstave demontovaná a uskladnená v hospodárskej časti kúpeľov. V tomto roku budú v parku inštalované jeho sochy. V depozite kultúrneho strediska sú ešte diela českého sochára Vladimíra Preclíka, Slovákov Otakara Čičátku a Vladimíra Môťovského, ktoré by mohli v priestoroch kultúrneho strediska dostať dôstojnejšie umiestnenie. Teší ma, že značný archív z výstav je zachránený a je v depozite Balneologického múzea Imricha Wintera.

OROL TATRANSKÝ

Vydávaný Ľudovítom Štúrom od 1. augusta 1845 do 30. júna 1846
Príloha Slovenských národných novín pre mladú literatúru, umenie a spoločnosť

8/2021
bezplatné

Zdroje obrázkov a zdrojov pre fotokoláže: Pixabay; Kultúrno-literárny týždenník; fotokoláže: EČ

PONUKA PRE KOMUNIKÁCIU V SLOVE

JÚLIUS LOMENČÍK

JAROSLAV ČIERNY (2000)

HUDBA SLOV

Skladatelia slov,
robotníci pera,
v symfónii zmyslu
zbrázdia všetky moria
radosti i sĺz.

V zajatí osnovy nôty
fantázia dáva vzlet.
Zachrániť nás od nemoty,
rozozvučať celý svet,
aby nikdy nemý nebol,
sám sebe súc dirigent.

V jednote nech nám duet znie
nápadu a hudby slov.
Dopomôž nám k tomu, Bože,
nech aj ľúbosť pomôže nám
svoju vľúdnu pokoru.

Na verejnosti sme často svedkami toho, že slová sa už nevyberajú podľa prostredia, situácie a partnera v komunikácii, čiže „ako drahokamy". V reálnom svete i virtuálnom na sociálnych sieťach sa človek-milión priam „utápa" v mori slov, ktoré neraz prijíma bez aspoň štipky zdravého sedliackeho rozumu, ktorý zdedil po svojich predkoch. Žiaľ, mediálny tlak mu pomaly, ale isto znižuje účinnosť tohto dedičstva.

JÚLIUS LOMENČÍK

Otáčaný čas priniesol pod nemo stojace tatranské štíty záplavu nových odcudzených cudzích slov, ktoré prehĺbili zmätok v beztak už zmätenej duši „piľného domajšieho". Ten pomaly nerozumie už ani sám sebe a zabúda, že „... mojej matky reč je krásota, milota...". Po bardovi spod Choča zostávajú len odtlačky šľapají súčasného smrteľníka, pachtiaceho sa za vlastníctvom vecí. A tie nepotrebujú slová, pri zrode ktorých bol cit. Skôr slová na balamutenie, na zneváženie tradičných hodnôt, rozbitie estetickosti... A tak cez pavučinu rôznych káuz, machinácií a iných nerestí sa ozývajú hlasy o klesajúcej úrovni jazykovej kultúry v médiách, ale i školách a vôbec v každej činnosti pulzujúceho života. Kuvičie hlasy hovoria aj o strate národnej identity práve cez jazyk. Iní toto tlmia názormi o prirodzenom vývoji jazyka, v ktorom sa časom všetko ustáli a akousi samoreguláciou oddelí zrno od plevy. Bez ohľadu na pôvod týchto názorov treba stav jazykovej kultúry riešiť demokratickou diskusiou s cieľom dosiahnuť nápravu bez osobného osočovania. V opačnom prípade bude samotný jazyk znásilňovaný, deformovaný a v konečnom dôsledku ochudobnený. Pritom v priestore medzi Tatrami a Dunajom vlastníme pomaly vlastne už len to SLOVO, ktoré nás Slovákov zachránilo ako národ do čias dnešnej globalizácie.

Preto sa žiada čestne priznať sa k jazykovým hriechom a spovedať sa v spovednici svojho vnútra. Jazyková kultúra totiž nemôže byť len záležitosťou jazykovedcov či učiteľov. V niečom to pripomína Chalupkovho Kocúrkovo, kde miešať cudzie slová do slovenčiny bola záležitosť prestíže... Zo súčasného hľadiska je však znalosť svetového jazyka nevyhnutnosťou. Pre zladenie záplavy cudzích slov a slov napájaných materinským mliekom sa možno ponúka ako produktívna parafráza zo Sládkovičovej Maríny: slovenčinu ľúbiť aj pri osvojovaní si cudzieho jazyka, učením sa cudzieho jazyka vážiť si reč Matky a vzájomne cez jazyk stať sa Človekom-Slovákom. Aby súčasník v krivých zrkadlách dneška nestratil vlastnú tvár zabudnutím na obyčajné slovenské slovo. Dôslednejšie by slovo slovenskuo mali používať filológovia, publicisti, učitelia, ako aj majstri slova – spisovatelia. Žiaľ, všemocné médiá mnohým spisovateľom, najmä zdôrazňujúcim národné hodnoty, veľa priestoru nedávajú.

Orol tatranský však aj na malom publikačnom priestore ponúka najmä mladým tvorcom možnosť cibriť sa vo svojom materinskom jazyku. Preto, milí mladí priatelia, tvorte kultivované slovo slovenské v podobe básne, príbehu, úvahy, recenzie a iných žánrov pre vzájomnú ľudskú komunikáciu s čitateľom. Je to potrebné/nevyhnutné aj preto, aby sa „náš" čas nestal len živým bičom prázdnych slov...

DESAŤ ROKOV V JEDNEJ KNIHE

Rozhovor s ostrieľaným debutantom Martinom Hlavatým

LENKA ŽELONKOVÁ

Slovesné umenie

Martin Hlavatý (1979)
Písaniu sa venuje od roku 1999. Začínal krátkymi pokusmi o poviedky a básne, neskôr písal aj piesňové texty pre hudobné skupiny a divadelné hry pre svoje ochotnícke divadlo. Bol ocenený na viacerých literárnych súťažiach (Poetická Ľubovňa, O dúhovú lampu z krajiny Zázračno, Jašíkové Kysuce, Krídla Ivana Laučíka, Mladá Slovenská poviedka a i.). Publikoval v denníkoch, v časopise *LET* a *Romboid*, v zborníkoch *Dlh, Posúvanie, PARNAS*, taktiež v rámci literárnych projektov *Grilláž, Ravena, Poviedkareň, Literasa, Hokerlík* či *SLK Online*. V tomto roku mu vyšla debutová zbierka *Nadrobené* vo vydavateľstve FAMA art.

Lenka ŽELONKOVÁ: Nebudeme vôbec prehánať, ak povieme, že píšeš už celé desaťročia. Čo ťa presvedčilo, že práve teraz je tá správna chvíľa vydať svoju tvorbu v podobe knihy?
Martin HLAVATÝ: Tá správna chvíľa prišla postupne, ako som pracoval na dokončení zbierky. V knihe sú poviedky z mojej tvorby počas desiatich rokov písania. Ďalšia práca na vydaní knihy trvala päť rokov. Počas tohto obdobia som vôbec nepísal nové texty. Neustále som sa vracal k starším poviedkam, skúšal som s nimi experimentovať, inokedy som ich prepisoval a vymýšľal nové koncepty, avšak nebol som s tým spokojný. Skúšal som aj podávať žiadosti o grant na vydanie a oslovoval potenciálnych sponzorov. Jeden rok som na to úplne zanevrel. Dospelo to až k tomu, že som pochyboval, či to má celé vôbec zmysel a či to bude niekto čítať. Na druhej strane treba povedať, že som veľmi pracovne vyťažený, takže aj to písanie išlo bokom. No láska k písaniu sa opäť ozvala, zahryzol som sa do toho a aj vďaka získaniu štipendia od Fondu na podporu umenia som dokončil finálny rukopis. Veľké poďakovanie patrí môjmu kolegovi zo Spišského literárneho klubu a zodpovednému redaktorovi Tomášovi Repčiakovi, ktorý ma nakopol a má veľký podiel na tom, že knižka vyšla a zostavili sme zbierku poviedok podľa mojich predstáv. Moja túžba vydať svoj debut bola veľmi silná, mal som pocit, že musím uzavrieť jedno autorské obdobie a poslať moje literárne omrvinky do sveta. Rok 2020 bol pre mňa výnimočný a knižka Nadrobené je pre mňa jeden zo splnených celoživotných snov.

LŽ: Písanie, to nie je jediná forma umenia, ktorej sa venuješ. Čo všetko ešte do neho spadá?
MH: Vyše dvadsať rokov sa venujem bookingu a manažmentu pre hudobné skupiny a interpretov, organizovaniu lokálnych hudobných a multižánrových festivalov, ako sú napr. Spiš Rock Fest či Basket Music Fest, multižánrových projektov a podpore subkultúr, napr. projekt Graffiti Villa Nova. Počas môjho pôsobenia som spolupracoval s nespočetným množstvom kapiel a hudobníkov, no moja stála hudobná rodina je už vyše desať rokov kapela Smola a Hrušky. Počas práce a produkcii v tejto kapele rád pomáham aj šikovným a talentovaným umelcom, ktorých mám vo svojom okolí naozaj dosť, za všetkých by som spomenul aktuálnu spoluprácu s kapelou The Priinks. Venujem sa aj ochotníckemu divadlu, kedysi s vlastnou divadelnou skupinou DivadloS (theatre Sourire), pre ktorú som napísal a zrežíroval päť divadelných hier. Aktuálne hrám viac ako desať rokov v Divadle teatrálnej skratky a s režisérom Petrom Karpinským realizujem aj divadelno-tanečný projekt DUF-ART. V rámci mojej ďalšej práce ako referent kultúrno-osvetovej činnosti sa venujem aj vzdelávacím projektom Graffiti v lavici, Teatro v lavici a Volovské v lavici pre žiakov základných škôl či natáčaniu amatérskych dokumentárnych filmov.

LŽ: Ako tieto rozmanité aktivity ovplyvňujú tvoju literárnu tvorbu?
MH: Tak ako všetko, čím intenzívne žijem, s kým sa stretávam a kam ma to posúva, alebo naopak niekedy aj stiahne niekam, odkiaľ sa musím vyhrabať. Väčšinou z týchto aktivít čerpám a inšpirujem sa pri tvorbe charakterov postáv a životných situácií v mojich prozaických textoch.

LŽ: V ktorom literárnom žánri sa cítiš najviac doma?
MH: Žánrovo som najviac doma v epike. Začínal som krátkymi prozaickými textami, neskôr som napísal taký pokus o novelu pod názvom Babka Holmesová, o ktorej som si myslel, že to okamžite vydám a bude zo mňa veľký spisovateľ. Doteraz sa smejem, ako som to tlačil na ihličkovej tlačiarni u kamaráta a špekuloval, ktoré vydavateľstvo po mne siahne. Lyriku som skúšal hlavne prostredníctvom piesňových textov. Nezabudnem a veľmi si cením, že moja prvá kapela Ant-Hill, ktorú som manažoval, vydala svoje prvé CD s mojimi textami. Krátku chvíľu som písal aj básne, väčšinou ľúbostné, ale musím povedať, že vrchol mojej básnickej tvorby bol v roku 2007, keď som si s jedným nedoceneným básnikom vydal zbierku básní *Dotyky a Ozveny*, bol to tzv. jednokusový samizdat. Dramatické texty som písal hlavne pre moju ochotnícku divadelnú skupinu. Na toto obdobie som veľmi hrdý a posunulo ma to nielen v tom, čo sa týka vnímania divadla, ale i lokálnej divadelnej scény. Piesňovým textom sa venujem už iba sporadicky, ale napr. aktuálne som napísal jeden text pre starého kamaráta a jeho kapelu, s ktorým ma spájajú aj moje manažérske začiatky, tak sa teším na výsledok. Po dlhšej autorskej pauze opäť píšem poviedky, a to je žáner, ktorý mi najviac vyhovuje pri tvorbe a vyjadrení sa prostredníctvom krátkych príbehov a kreovania môjho literárneho sveta.

LŽ: Čo môžu čitatelia od tvojho debutu Nadrobené očakávať?
MH: Nadrobené príbehy sú omrvinky ožívajúce v rukách mojich postáv. Sú to kolieska narezaných rožkov, ktoré padajú do horúceho mlieka. Topia sa a menia, niekedy chutia príliš sladko a inokedy sa miešajú so slzami. Nadrobený svet, ktorý som stvoril, je tvrdý, disharmonický, bizarný, niekedy až vulgárny. Moje postavy napriek bolesti snívajú a stále hľadajú niečo oveľa intenzívnejšie, občas je to sebazničujúce. V mojom svete sa skrátka nedejú veci tak, ako by sa mali. Je to desať rokov vnímania života a ľudí okolo mňa, ale aj istá výpoveď či emócie, ktoré vo mne zanechali rôzne situácie, ktoré som nosil kdesi hlboko vnútri a potreboval sa z nich vypísať.

LŽ: Tvoje poviedky čerpajú z tebe dôverne známeho dedinského prostredia. Vedeli by sa v tvojich postavách nájsť konkrétni ľudia?
MH: Myslím, že áno. V niektorých poviedkach sa môžu nájsť konkrétni ľudia aj konkrétne miesta, kde sa dej odohráva. Hlavne môj úzky okruh priateľov by vedel pomenovať niektorých konkrétnych ľudí, ktorými som sa inšpiroval pri tvorbe postáv alebo príbehu. Neznamená to však, že je to tak vždy, a niekedy zdanie klame. Keďže kniha je už dlhšie v predaji a žije si svojím literárnym životom, stretávam sa aj s týmito otázkami a známi chcú vedieť, kto je táto postava a kde sa odohráva ten príbeh. Budem sa veľmi tešiť, ak si čitateľ, ktorý ma vôbec osobne nepozná, nájde v mojich poviedkach tých svojich konkrétnych ľudí a príbehy.

LŽ: Od roku 2002 si členom Spišského literárneho klubu. Čo ti členstvo v tomto klube dáva?
MH: Spišský literárny klub (SLK) ma vtiahol do sveta, ktorý som vôbec nepoznal. Vychovával ma, povzbudzoval, otváral mi dvere, pomáhal literárne rásť. Zoznámil ma s kvalitnou literatúrou a úžasnými ľuďmi, spisovateľmi a neskôr priateľmi. Naučil ma pokore a rešpektu voči literárnej tvorbe, ktorá vzniká aj zásluhou mravčej a dlhodobej práci literárnych klubov. Stále mi dáva radosť, motiváciu a možnosť realizácie, čo sa týka písania, ale aj priestor na spolupráce. Pokračujeme v niečom, čo má stále zmysel, tvoríme nové literárno-umelecké projekty, v ktorých som už po tých rokoch nielen účastník, ale aj koordinátor, partner alebo organizátor. SLK je po tých rokoch už neoddeliteľnou súčasťou môjho umeleckého, pracovného, ale aj súkromného života.

Ďakujem Jánovi Petríkovi, že mi pred deväťnástimi rokmi poslal poštou list s pozvánkou na stretnutie do klubu mladých autorov. Som rád, že som po prvom klube nezutekal, keďže kritika mi riadne sfúkla hrebienok z hlavy. Vážim si to, že môžem byť jedným z nich a veľmi sa teším, že tento rok oslávime štyridsať rokov fungovania tohto čarovného literárneho klubu na Slovensku.

Ukážka z tvorby

STVORENÝ ZA DVA DNI

Vyzeral ako pokrčený papierový pohár. Začal si naťahovať tričko pod krkom, akoby ho niečo hrýzlo. Potom sa pomrvil na lavičke, hrabol dlhými prstami do mastných vlasov rozhádzaných na všetky strany, pohľadom spravil kružnicu a znova sa skrčil. Jednou rukou pohladil veľkú brašnu vedľa seba a ukazovákom druhej kopíroval vyrezané mená v lavičke. Omamná vôňa agátu mu pošteklila nos. Usmial sa. Pozrel tým smerom. Sedeli tam znova. Presne ako včera, zapletení do seba, nad hlavami im viseli strapce bielych kvetov, ktoré sa jemne pohojdávali ako motýlie krídla. Ťahalo ho k nim, znova sa prichytil, ako sa ich chce dotknúť, splynúť s ich príbehom, ukradnúť im trocha z tej lásky. Nechápal prečo, nikdy sa mu to nestalo. Pozrel nechápavo na ruky, trochu sa mu chveli. Pošúchal si dlane o stehná, rýchlo otvoril brašnu a vybral fotoaparát s veľkým nosom. V momente sa reč jeho tela zmenila. Chladný prístroj zrástol s jeho rukami, ktoré mechanicky vykonávali pokyny z bzučiaceho mozgu. Priložil oko k hľadáčiku. Cvak, cvak... Prestal, položil ho jemne vedľa seba, vytiahol cigarety a pripálil si. Prekrížil nohy, zapichol laket do kolena a pozeral na nemé kovové telo.

Spomenul si na prvú fotku.

Kukajúce prsia mladej Cigánky. Jednou rukou držala deravý sveter pod bradou a v druhej jeho stovku. Po štvrtom zábere dostal kameňom do hlavy a zistil, že toto povolanie je o inom. Život strihal ako film, štipcoval na šnúry, roky sa prevracali ako strany v albume. Všetky tie nespočítané bozky, zlepené farebné telá, opečiatkované zadky, tehotné matky oblečené do úsmevov, modlitby stratených duší, slané spomienky veriace, že nádej ešte neumiera..., všetky tie nedopovedané príbehy. Pozerali na neho očami, ktoré on nikdy v zrkadle nevidel. Prišlo mu náhle nevoľno, utrel si spotené čelo. Cigareta mu vypadla spomedzi prstov, natiahol si tričko, rýchlo siahol do brašny, vytiahol vodu a napil sa. Pozrel na milencov. Lačne sa ochutnávali, vo vlasoch im spokojne sedelo pár bielych motýľov, ktoré sem-tam vzlietli, keď sa ich dotkli drzé prsty.

„Prosím vás, mladý pán, neviete, koľko je hodín?" prebral ho ženský hlas krčiaci sa blízko jeho tváre.

„Pravdaže," obrátil zápästie. Nahodil kyslý úsmev, pozrel do žmúriacich stareckých očí a pokrčil plecami. „Prepáčte, neviem. Zabudol som si hodinky."

Nahla sa ešte bližšie a šepla mu: „Zamilovaní môžu zabudnúť na všetko, len nie na to, čo im to zabúdanie zapríčiňuje," usmiala sa a odišla.

Sledoval ju s otvorenými ústami ako zmeškaný autobus. Po chvíli zamával rukou pred očami, akoby niečo odháňal. Musí sa vrátiť k práci, začína sa nejako zamotávať, a to je tanec na tenkom ľade. Rýchlo siahol po znudenom nosáňovi. Cvak, cvak..., pod agátom to začalo akosi vrieť. Ruky im splašene behali po telách, skrývali sa pod tričko a do nohavíc. Na chvíľu ich zastavil hanblivý smiech, šepot a čmáranie nosom na líca. No neposlušné pery dlho nečakali a znova rozpútali divoké tance jazykov, ktoré znepokojovali náhodných okoloidúcich. Každé ďalšie cvak písalo nový príbeh, ktorému nevadí zvedavé oko fotografa ani predsudky pľuvajúcich úst, ktorý sa mieša s vôňou agátových motýľov. Bez slov presvedča zamračené postavy, že milovať nie je hriech. Letí k slnku ako šarkan, lebo to nedotknuteľné je tu pre všetkých, nepotrebuje sa skrývať pod kapucňu, ani biť na poplach, nikto ho nemusí počúvať, ba naopak, s každým si rád vypije šálku kávy. Príbeh bez slov, bez mien, bez konca...

Výtvarné umenie

Zahynula 22. mája 2012 pri automobilovej nehode vo veku 33 rokov. Médiá informovali, že sa tak stalo pred piatou hodinou ráno, keď vodička Hondy Jazz zišla vo vysokej rýchlosti z cesty medzi Vajnormi a Čiernou Vodou a narazila do stromu. Za volantom sedela uznávaná výtvarníčka, šperkárka, speváčka a textárka Alžbeta (Bety) K. Majerníková. Priatelia o nej hovorili, že mala talent preniesť svoje súkromie do šperku – jednoducho, vyjadrovala sa rečou umenia.

Bety Majerníková

Narodila sa 17. novembra 1978 v Bratislave a pochádzala zo známej umeleckej famílie. Starý otec Alexander Trizuljak bol renomovaným sochárom, babka špičkovou maliarkou.

Vo sfére výtvarného umenia sa aktívne pohybovalo, a pohybuje dodnes, aj viacero ďalších príbuzných. Nikoho teda nemohlo prekvapiť, že sa mladé, vnímavé a talentované dievča rozhodlo pokračovať v rodinnej tradícii. Ako neskôr priznala v jednom interview, bolo pre ňu *„prirodzené vydať sa podobnou cestou. Začala som kresliť a modelovať, ale mala som pocit, že potrebujem niečo vlastné, v čom sa budem cítiť, výnimočne´. Možno práve preto som si zvolila odbor, v ktorom sa ostatní z rodiny až tak nevyznali, a odcestovala som na strednú školu do Kremnice študovať šperkárstvo."*

Hneď po maturite pokračovala v štúdiu na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave. Študovala u profesora Karola Weisslechnera v ateliéri Kov a šperk.

Absolvovala študijné pobyty v sklárskom ateliéri na University of Sunderland, ako i štúdium šperku a brúsenia drahých kameňov na FH Idar Oberstein. Pôsobila ako asistentka v ateliéri Kov a šperk na VŠVU, kde získala v roku 2007 doktorát za prácu venovanú tematike pôvodnosti umeleckého diela v globálnej spoločnosti.

Majerníková sa tak stala pravdepodobne prvou umeleckou šperkárkou v Európe, ktorá mala doktorandský titul! Svoje pozoruhodné diela vystavovala nielen doma, ale tiež v New Yorku, Mníchove a inde vo svete. Získala za ne niekoľko prestížnych cien – napríklad Kruhy na vode (2005), Designblok (2008)... Keď už bola úspešnou výtvarníčkou, prekvapila kultúrnu verejnosť ďalším rozmerom svojej kreatívnej osobnosti. Do širšieho povedomia totiž začala prenikať i ako zaujímavá, neprehliadnuteľná speváčka. Mohli sme ju počuť na rôznych klubových koncertoch, v éteri na Rádiu_FM a hlavne ako členku kapely Noisecut. Hudobník, producent a DJ Dušan Vančo spomína, ako ho Majerníkovej hlas „fascinoval od nahrávok s Happy Melon. Bety som po prvýkrát stretol v našich štúdiách Rádia_FM. Vtedy ešte skupinu Noisecut príliš veľa ľudí nepoznalo." Vzápätí Vančo doplnil: „Písal sa rok 2008, keď sme premýšľali nad cenami za hudbu. Oslovili sme práve Bety. Prišla s návrhmi, ktoré mám doteraz odložené. V skicách bola pyramída, starý magnetofón a nakoniec aj postava junáka s hlavou v tvare rádia. Hneď nám napadlo, áno, toto budú ceny Radio_Head Awards. Kúsok z Bety je tak v každej soške, ktorú majú ocenené kapely v skúšobniach." Pri premiére uvedenej súťaže poslucháči rozhodli, že cenu za najlepší album získala skupina Noisecut (platňa *Bliiizko*, 2008).

O tri roky neskôr zopakovala rovnaký úspech s cédečkom *Háj & lov* (2011).

Pripomeňme, že Noisecut hrali elektropopové skladby, pričom Bety ich textovala, spievala a ako výtvarníčka „mala pod palcom" aj imidž kapely. Hudbu však nevnímala ako paralelnú kariéru. Ohľadom toho raz v rozhovore uviedla: *„Keby som sa mala skupine venovať dostatočne, tak by zhltla celý môj čas."*

S Noisecut absolvovala vyše dvesto koncertov.

Na jar 2011 oznámila kapela koncertnú pauzu. Bety bola tehotná a v októbri toho istého roka sa jej narodil syn Šimon. V lete 2012 speváčka plánovala s muzikantmi obnoviť koncertovanie.

Žiaľ, krutý osud všetko „zariadil" inak... Paradoxne, veľká túžba Bety Majerníkovej – zrealizovať výstavu kolekcie svojich šperkov v priestoroch bývalých kúpeľov Grössling na Vajanského nábreží v Bratislave – sa naplnila niekoľko mesiacov po jej tragickej smrti.

Unikátnu výstavu pod názvom *Pozemské záhrady*, ktorá mala veľký divácky úspech a mediálny ohlas, pripravili autorkini priatelia, kolegovia a študenti ateliéru Kov a šperk na VŠVU.

PETER CABADAJ

Zo šperkárskej tvorby Bety Majerníkovej

POD URPÍNOM OŽIVILI MYŠLIENKU SLOVOMfestu

Heslom banskobystrického SLOVOMfestu sa od svojho začiatku v roku 2013 stali slová *Tvoriť a byť (o)tvorený!* Prioritou festivalu tak bolo a je spoluvytváranie tých hodnôt, ktoré robia človeka v pravej podstate človekom a ľudí ľudskejšími. Tvorba slovom predstavuje špecifický priestor s nemalými možnosťami, vďaka ktorým môže slovo rásť. *„Tvoriť a byť (o)tvorený!"* ako heslo predpokladá spoluutváranie krajšieho sveta. Umenie totiž, ako veria organizátori, pohnúť s vnútrom človeka vie.

S myšlienkou banskobystrického SLOVOMfestu prišiel v roku 2013 literárny autor a organizátor kultúrnych programov, náš kolega Marcel Páleš, člen zoskupenia Generácia Nula. Nultý ročník podujatia sa konal 26. – 27. septembra 2013 s celoslovenským ohlasom, stovkou vystupujúcich a návštevníkmi z celého Slovenska, a to pod záštitou mesta Banská Bystrica, domácich knižníc, Banskobystrického samosprávneho kraja atď. Už nultý (2013) aj prvý (2014) ročník festivalu ponúkli bohatý program pre milovníkov literatúry, hudby, výtvarného umenia, ale aj folklóru, histórie, filozofie a iných oblastí, v ktorých má slovo špecifický význam. Nechýbali besedy, tvorivé dielne či interaktívne prepojenia s publikom. Postupne sa festival rozšíril aj do mesta Brezno, pričom v roku 2015 sa konalo tretie vydanie.

V nasledujúcich rokoch už festival nepokračoval.

V súčasnosti mesto Banská Bystrica a hlavný organizátor festivalu Marcel Páleš oživujú myšlienku SLOVOMfestu. Prvou lastovičkou bolo podujatie Letný SLOVOMfest 2021 v rámci Banskobystrického kultúrneho leta v utorok 6. júla 2021 o 18.30 hod. na nádvorí Robotníckeho domu. Predstavili sa domáci účinkujúci aj hostia z rôznych končín Slovenska. Členovia literárneho zoskupenia Generácia Nula si podujatím zároveň pripomenuli desaťročnicu svojho vzniku na pôde mesta.

S autorskou poéziou sa publiku predstavili Janka Olejová, Marcel Perecár, Pavol Korba, Marcel Páleš, Miroslav Kapusta, ale aj vychádzajúce talenty slovenskej poézie Daniela Lysá a Miroslava Košťálová. Autorská próza znela od Michala Varošíka, ale aj mladých talentovaných autoriek Lenky Želonkovej a Lucie Vlčekovej. Na význam slova v súčasnosti, poznačenej náročným časom pandémie, zaostrila psychologička Denisa Pinková. Svoje diela na podujatí vystavil domáci výtvarník Jaroslav Pásler, ktorý sa podujal v priebehu podujatia nadväzne na obsah programu vytvoriť svoj nový obraz.

Nechýbal smiech pri aforizmoch Ľudovíta Majera a hovorené slovo striedala autorská hudba v podaní Romana Buhoveckého a Jozefa Mareša, mladej hudobnej hviezdy Andy Lou, ale aj hudobníka Romana Dovalu.

DIEVČATKO V TIENI DÓMU SVÄTEJ ALŽBETY

MARCEL PÁLEŠ

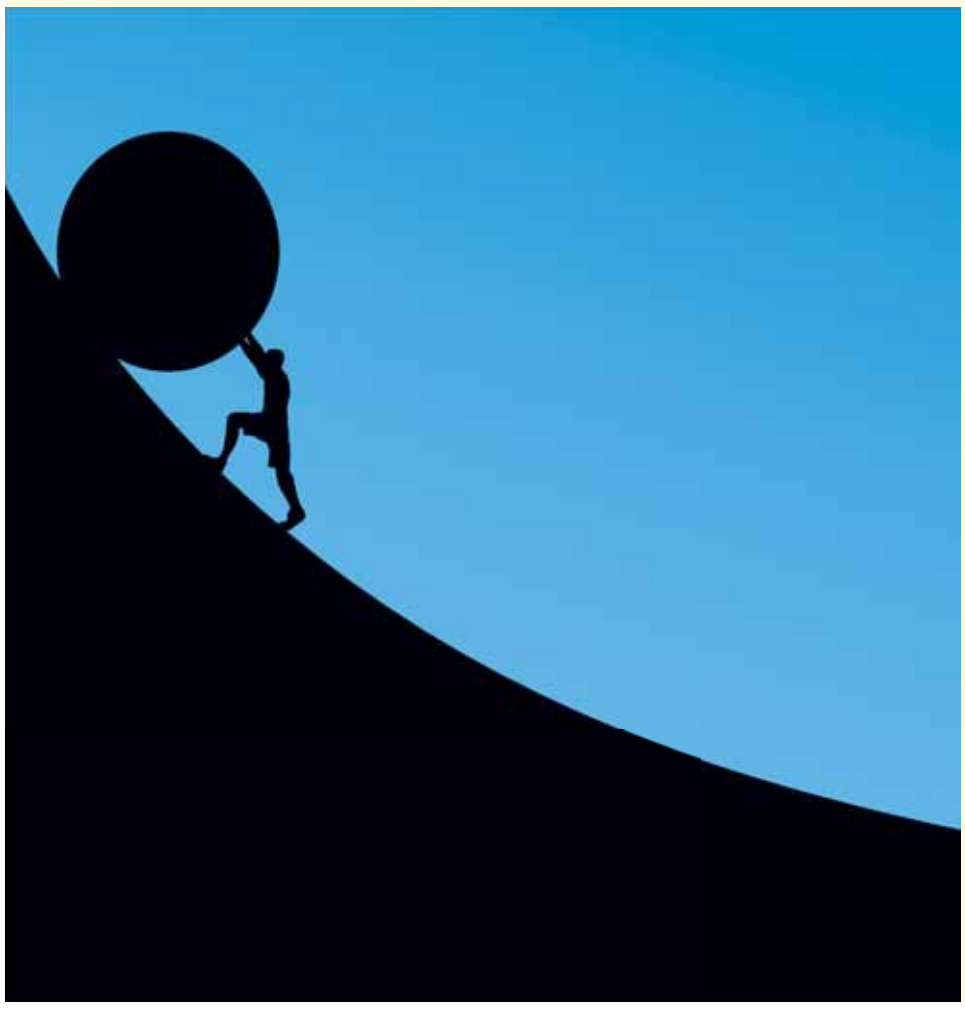

Ako vysoko k nebu
sa po svetelnom lúči
vyšplháš s nádejou?
A ako nízko na dne
zostávaš keď slnko
tienia mraky zlej karty?

Kráčame košickým námestím
Horúcu sobotu sme si zjemnili
ľadovou kávou
a zmrzlinou pod slnečníkom
Pod Dómom svätej Alžbety
sa nám s tebou krížia cesty

Zízame ako na obraz
krivo napísaného osudu
Vo vlasoch máš džungľu a smäd
V očiach vyhasnuté otázniky
a v pohľade tri bodky o nárokoch
na obyčajné detské sny

V kalendári napísané Zlatko
Osloví ťa podobne niekto?
Tlačíš špinavý kočík s vecami
Možno s rodinným majetkom
Ráno si sa určite nesprchovala
Večer ti nikto neprečíta z knihy

Máš asi toľko ako náš chlapec
s ktorým sme na výlete v Košiciach
Stratené dievčatko
ktorého opití rodičia
si neďaleko fontány na lavičke
nadávajú horšie ako chlapi v krčme
Smutne sa oprieš o kočík
a pozoruješ tragikomédiu
Reality show ktorej časti sa
na seba asi pravidelne podobajú
Namiesto objatia na teba
Dóm svätej Alžbety vrhá tieň

Ktovie kde bývaš
Ktovie kde si skrytá pred búrkou
Ktovie či ťa sem-tam nezasiahnu
bitky tvojich tvorcov
Ktovie či sa občas pozeráš
do zajtrajškov mladého života

Vzďaľujeme sa napokon domov
kde budeme môcť snívať
Zmyť zo seba prach dňa
a zajtra zažiť znova niečo pekné

Budem ti na diaľku držať palce
Budem ťa volať Alžbeta

Rudolf UHLÁR

(23. 10. 1904 – 14. 11. 1934)

Doposiaľ sme v rámci nášho cyklu venovali pozornosť výlučne len básnikom a prozaikom. Teraz urobíme zmenu a v stručnosti si priblížime osobnosť rozhľadeného literárneho a divadelného kritika, jazykovedca, učiteľa, publicistu a prekladateľa Rudolfa Uhlára.

Pochádzal z roľníckej rodiny a po vychodení ľudovej školy vo Veľkých Uherciach študoval na gymnáziách v Prievidzi, Nitre a Skalici, kde v roku 1927 úspešne zmaturoval. Následne študoval slavistiku a romanistiku na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe, kde ho zásadne ovplyvnili a formovali renomovaní pedagógovia a vedci V. Tille, F. X. Šalda a M. Weingart. Medzitým absolvoval študijné pobyty na svetoznámej parížskej Sorbonne a na univerzite v talianskom meste Turín. Od roku 1933 až do svojej predčasnej smrti pôsobil ako učiteľ slovenčiny a francúzštiny na 1. štátnom gymnáziu v Bratislave.

Literárny talent aj organizačné dispozície prejavil ambiciózny Uhlár už ako gymnazista, keď v Nitre inicioval niekoľko zaujímavých projektov, angažoval sa vo Vzdelávacom krúžku sv. Metoda a najmä redigoval časopisy *Úsvit* a *Svojeť* (1925 – 1926). Pravidelne na stránkach týchto stredoškolských periodík zverejňoval úvahy, literárne črty, kritiky a verše (často pod pseudonymami P. Jas, Peter Záboj, R. U. Gergel, Valentín Klemens, Viera). V Skalici zasa ako predseda Blahovho študentského krúžku húževnato organizoval nielen literárnu, ale i ochotnícku divadelnú činnosť.

MLADÍ VO VEČNOSTI

Pri už spomenutom časopise slovenských stredoškolákov *Svojeť*, ktorý Rudolf Uhlár v roku 1925 založil, redigoval a istý čas viedol ako zodpovedný redaktor, sa na chvíľu pristavíme.

Z pohľadu témy nášho cyklu – Mladí vo večnosti – ide totiž o ťažko uveriteľnú zhodu neskorších smutných osudov jeho redaktorov, respektíve stabilných prispievateľov. Časopis začal vychádzať na gymnáziu v Nitre a mal vyše tisíc odberateľov; od tretieho ročníka prevzal administráciu etablovaného periodika Zväz slovenského študentstva v Bratislave (ročne vyšlo 10 čísel). Uverejňované v ňom boli verše, prózy, eseje, glosy i literárnokritické texty, pričom časopis autenticky odzrkadľoval život vtedajšej študentskej mládeže.

Svojeť ako prvý redigoval Rudolf Uhlár (zomrel vo veku 30 rokov), po ňom básnik *Andrej Guoth* (zomrel ako 23-ročný). Medzi členov redakčného a autorského kruhu patrili okrem iných aj neskorší známy literárny kritik a publicista *Michal Považan* (skonal ako 39-ročný), dramatik a prozaik *Július Barč-Ivan*, prozaik a esejista *Dobroslav Chrobák* (obaja zomreli ako 44-roční).

Osobitne sa treba zmieniť aj o Uhlárovom účinkovaní v Prahe, kde v rámci tamojších slovenských spolkov *Detvan* a *Považan* vyvíjal intenzívne prednáškové a kultúrne aktivity. Súčasne pokračoval v písaní literárnych úvah, divadelných článkov a kritík, ktoré uverejňoval v časopisoch *Elán, Kultúra, LUK, Naše divadlo, Slovenská reč, Slovenské smery, Slovenské pohľady*... Dlhodobejšie kooperoval s denníkom Slovák, kde systematicky publikoval texty rôznorodého tematického zamerania. Jednou z ťažiskových oblastí Uhlárovho vedeckého záujmu bola sféra literárnej komparatistiky. V tejto súvislosti pripomenieme aspoň fundovanú štúdiu *Vzťahy medzi slovenskou literatúrou a literatúrami susednými*. Rozsiahly (34-stranový) text, ktorý sa stretol s mimoriadnym ohlasom, vyšiel v almanachu pri príležitosti 50. jubilea vzniku slovenského spolku Detvan v Prahe (1932).

Autor erudovane analyzoval aj tému spisovnej slovenčiny, pričom kriticky hodnotil nízku jazykovú úroveň niektorých knižných vydaní (napríklad prekladové tituly z produkcie žilinského nakladateľa a kníhkupca O. Trávnička). V časopise *Slovenská reč* zverejnil Uhlár podnetné príspevky *Spisovatelia a slovenčina* a *Záporový genitív v spisovnej slovenčine* (1933 – 1934).

Ako všestranne vzdelaný, dobre zorientovaný kritik a teatrológ ustavične sledoval, glosoval, komentoval a hodnotil aktuálne divadelné dianie v Bratislave – hlavne repertoár Slovenského národného divadla (štúdie *Nová slovenská dráma a divadlo*, *Kultúra*, 1934; *Reč Stodolovho Kráľa Svätopluka, Slovenská reč*, 1934 – 1935 a iné).

Paralelne s tým sa však zamýšľal nad divadelnými, respektíve dramatickými otázkami a vývinovými tendenciami aj v širších medzinárodných reláciách (štúdia *Súčasné divadelné a dramatické problémy v Európe a u nás, Slovenské smery* 1934, a iné).

Európsky rozhľadený, literárne podkutý, štylisticky vyspelý a v neposlednom rade i brilantne prednášajúci Rudolf Uhlár inovatívne vnášal do vyučovania slovenského jazyka a recepcie umeleckej spisby nového ducha, objavné pohľady a originálne interpretácie.

Žiaľ, jedného novembrového rána roku 1934, pred odchodom za obligátnymi pedagogickými povinnosťami, náhle skonal. Privolaný lekár konštatoval krvácanie do mozgu.

Hoci zomrel mladý, v našich moderných dejinách je trvale zapísaný ako progresívny erudovaný teoretik, snažiaci sa o plnohodnotné obsiahnutie a reflexiu širokospektrálnosti medzivojnovej slovenskej vedy, literatúry, kultúry a umenia.

Peter CABADAJ

Knižočka *Okrôchaný topier* je výberom z tvorby autorov Generácie Nula, ktorí si 21. júla 2011 povedali svoje literárne áno v meste pod Urpínom, keď „princezná a šiesti draci" (Peter Papšo, Marcel Páleš, Ľudovít Majer, Pavol Korba, Janka Olejová, Marcel Perecár a Michal Városík) začali pociťovať *„svrbenie spoločných pästí"* (s. 1). Keď sa mi do rúk ako milovníčke slnka v poetickom slove dostala kniha *Okrôchaný topier*, nehľadala som imaginárnu slabiku „ne" lietajúcu v povetrí ani neotočila knihu naruby, aby som lúskala názov, ale som sa pohrúžila do úvodných riadkov zostavovateľa Marcela Páleša a skončila na poslednej stránke.

GENERÁCIA NULA: OKRÔCHANÝ TOPIER

Nula, 2019

DANIELA LYSÁ

recenzia

Medzitým som sa niesla lahodnými veršami, chutnými epigramami, gustióznymi aforizmami a prozaickými jahôdkami. Nebola to však jednohubka, pretože sa mi do mysle, metaforického žalúdka, vryla na dlhšie ako len na chvíľu. Postupne pomaly som sa dostávala Generácii Nula pod kožu, alebo ona mne? Autori *„lámali slová a dávali ich pomedzi kávu či pivo len tak naverímboha do ovzdušia nulovej atmosféry"* (s. 1), a ja som si to užívala! A to nebola ani nedeľná chvíľka poézie. Bolo to úplne v iný deň a v úplne inej chvíľke.

Kompozične nás dielko zoznamuje najprv s hlavným „páchateľom" vďaka trefnému a vtipnému medailóniku ušitému na mieru a pokračuje úryvkami z tvorby, ktoré už po pár hláskach dedukujú každého jedinečný umelecký štýl, pre neho (ňu) dôležité témy a svojské uchopenie myšlienky.

Korbove krátke básne bez zbytočne rozsiahlych peripetií, napr. *„Mám rád // skvelú chuť jablk, // poznávam v tom tvoje dielo. // Len neviem, prečo // ma stále nachytáš na hruškách"* (s. 9), i Majerove epigramy a aforizmy, napr. *„Ak plače muž, to už musí byť... Ak plače žena, musí to byť už aj"* (s. 18) (nielen) dedukujú vtipne životné pravdy, Olejová (nielen) inklinuje k básňam o túžbe po ľudskosti: *„Hľadáme lásku v žití // Ako dva vtáky // Čo zúfalo // Chránia si krídla // Dolámané v krupobití"* (s. 31), Páleš prichádza s vážnymi otázkami (nielen) o tom, koľko stojí pravda, ale nám kladie pred nohy seriózne problémy, napr. aj často vyslovené prázdne slová nazvané jeho poetikou „milión odtieňov vaty" (s. 37). Papšo (nielen) vyznáva svoju lásku k rodnej Bystrici: *„V srdci ju nosím celý rok // Ja nie som blázon no som do nej cvok"* (s. 51) a verí v svet, v ktorom nemusí sa báť, Perecár čitateľa láka (nielen) myšlienkami ukrytými vo formálne výrazných básňach: *„rátam ti ústa // o tie moje opreté // strácam prehľad // strácam sa v číslach // začínam radšej // odznova"* (s. 69) a Városíkova krátka próza je (okrem iného) o živote, zo života či pre život.

Do *Okrôchaného topiera* prispel, ako externý parťák Nulákov, hudobný interpret Roman Buhovecký, skladajúci im hudbu na texty: *„Nie sme jediní z tejto krajiny // Prečítaj noviny a sadni si sem // Nie sme jediní z našej rodiny // Natiahni hodiny a odplávaj späť"* (s. 89).

Ilustrátorka Miroslava Habčáková Samsonová uvila z čiar ilustrácie dýchajúce nápaditosťou a vzápätí ich rozplietla, aby sa mohli ponáhľať dostratena.

Okrôchaný topier sedí na parapetnej doske a čaká na to, či mu dovolíte poštekliť svoje oči. Ja som mu to s radosťou umožnila a neľutujem. Labužníci poézie si na knižočke parádne zgustnú a budú si dokonca pýtať dupľu v podobe návratu k stránkam opäť niekedy inokedy. A nemusí to byť len počas nedeľnej chvíľky poézie. Môže to byť aj úplne v iný deň a v úplne inej chvíľke.

Autorka fotografie: Daniela Lysá

VYHODNOTENIE

24. ROČNÍKA LITERÁRNEJ SÚŤAŽE PAULINYHO TURIEC

1. KATEGÓRIA - POÉZIA

1. **miesto: Martin Rotter**, Gymnázium Sv. Fr. z Assisi, Žilina za práce: Za oknom, Óda na mobil, Spoveď
2 **miesto: Ema Jeleňová**, ZUŠ J. Melkoviča, Stará Ľubovňa za práce: Tajomstvo, Pomätená z lásky, I srdce

1. KATEGÓRIA - PRÓZA

1. **miesto: Matúš Dubjel**, ZUŠ J. Melkoviča, Stará Ľubovňa, za prácu Operácia karanténa
2. **miesto: Karin Šarlušková**, ZŠ Hany Zelinovej, Vrútky, za prácu Čo bude s nami?
3. **miesto: Viktória Ostapčuková**, ZŠ A. Stodolu, Martin za prácu Asi to bol osud
3. **miesto: Ema Chvojková**, ZŠ A. Stodolu, Martin za prácu Chlapčenská misia

2. KATEGÓRIA - POÉZIA

1. **miesto: Barbora Langová**, ZUŠ J. Melkoviča, Stará Ľubovňa, za práce xxx, z dreva
2. **miesto: Emília Kevická**, Gymnázium V. Paulinyho-Tótha, Martin za práce Neverná existencii, Medzi svetami
3. **miesto: Tereza Janáková**, Gymnázium Sv. Fr. z Assisi, Žilina za práce Sila slov, Čaro stromových hostí
3. **miesto: Adryana Kachalavová**, Gymnázium V. Paulinyho-Tótha, Martin za práce Jej rozhodnutie, Cesta zahynutej lásky

2. KATEGÓRIA - PRÓZA

1. **miesto: Mária Barnovská**, ZUŠ J. Melkoviča, Stará Ľubovňa za práce xxx, Slová a ticho menia ľudí
2. **miesto: Aneta Slavkovská**, Gymnázium V. Paulinyho-Tótha, Martin za prácu Incident
2. **miesto: Filip Kyselica**, Gymnázium Sv. Fr. z Assisi, Žilina za prácu Boj
3. **miesto: Lenka Mokrá**, Gymnázium V. Paulinyho-Tótha, Martin za prácu Vytrácanie
3. **miesto: Lucia Tonhajzerová**, Gymnázium V. Paulinyho-Tótha, Martin za prácu Obchodník z námestia

Slovenský literárny ústav Matice slovenskej, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, tel.: +421 918 904 942, e-mail: snn@matica.sk **Redakčná rada:** Július Lomenčík (hlavný redaktor), Zuzana Bukovenová, Peter Cabadaj, Martin Kubuš, Daniela Lysá, Marcel Páleš, Lenka Želonková, Eva Čulenová – Signis, vydavateľstvo, grafika

Ústava Slovenskej republiky z roka 1939 a jej princípy a ustanovenia

Keď v národe mala byť len jedna vôľa

Jaroslav CHOVANEC – Foto: sken dobovej slovenskej ústavy

Pred deväťdesiatimi dvoma rokmi 21. júla 1939 Slovenský snem prerokoval a schválil Ústavu Slovenskej republiky. Ústava Slovenskej republiky bola vyhlásená ako ústavný zákon pod číslom 185 v Slovenskom zákonníku 31. júla 1939. Jej deklarovaným cieľom bolo slúžiť blahu a rozkvetu slovenského národa.

Po formálnej stránke sa Ústava Slovenskej republiky z roka 1939 skladala z dvoch častí, a to z Vyhlásenia (preambuly) a trinástich hláv, ktoré obsahovali 103 paragrafov.

Na jej vypracovanie predsedníctvo HSĽS vymenovalo osobitnú komisiu, ktorá sa uzniesla použiť, uplatňovať a na slovenské pomery rozvinúť najmä zásady ríšskonemeckej, talianskej, rakúskej a portugalskej ústavy, hierarchickú sústavu katolíckej cirkvi a vzťahov v nej, ako aj pápežské encykliky Rerum novarum a Quadragesimo anno a talianskej Carta del Lavoro. Členovia komisie spracovali svoje návrhy na ústavu, v ktorých uplatnili vlastné koncepcie, zdôrazňujúce určité princípy, myšlienky, aspekty štátneho, politického, spoločenského a hospodárskeho zriadenia. Jednotlivé elaboráty poslúžili na vypracovanie definitívneho návrhu Ústavy Slovenskej republiky, ktorý bol prerokovaný a schválený v Slovenskom sneme 21. júla 1939. Prijatá ,,Ústava Slovenského štátu má slúžiť veľkému cieľu, a to je: blaho a rozkvet slovenského národa".

■ PREAMBULA A HLAVY

Vo Vyhlásení sa zdôrazňovalo udržanie slovenského národa v priestore, ktorý mu určil Boh, Božský pôvod moci a práva. Základná funkcia štátu spočívala v združovaní mravných a hospodárskych síl národa do kresťanskej a národnej pospolitosti. Jeho úlohou bolo zmierniť sociálne problémy a navzájom protichodné záujmy všetkých skupín tak, aby bol dosiahnutý najvyšší stupeň blaha spoločnosti i jednotlivcov. Vyhlásenie sa malo stať základnou smernicou výkladu jednotlivých ustanovení ústavy a celého právneho poriadku. Spoločenský a štátny život vrátane politickej organizácie slovenskej pospolitosti mal byť budovaný na princípe kresťanského štátu, autority jednotlivcov a princípe stavovského zriadenia. Tieto princípy dopĺňali ďalšie zásady – vodcovstva, ľudovosti štátu, obetavosti jednotlivca pre celok, zásada všeobecného blaha, tradície práce a kolektívnej cti.

Na ilustráciu uvádzame, ako chápal vodcovský princíp jeden z popredných ideológov Slovenského štátu Š. Polakovič: ,,Vodca je neobmedzeným poverením národa, a preto národ ide za vodcom. Vodca je sústredená, najvyššia, ničím neohraničená moc na prevádzanie všeobecného blaha. V jednom národe môže byť len jedna vôľa a jeden prejav tejto vôle... Vodca je národným prorokom a veštcom, ktorý žije ideálu národnej veľkosti a národného poslania."

■ STAVOVSKÉ ZRIADENIE

Na odstránenie politickej neznášanlivosti a triedneho boja bolo ústavou zavedené stavovské zriadenie. Občania sa mali zoskupovať podľa svojho povolania do jednotlivých stavov, v ktorých rámci mala pôsobiť skupina zamestnávateľov a skupina zamestnancov, no funkcionárom stavov mohol byť len príslušník HSĽS.

Už tu sa začal budovať model štátostrany, ktorý bol zavŕšený v roku 1942, keď bolo zákonom č. 215/1942 Zb. z. upravené postavenie HSĽS.

Z formálnej stránky možno v Ústave SR z roka 1939 pozorovať aj príslušnosť k Ústave ČSR. Dokonca v nej nachádzame niektoré inštitúcie, ako sú prezident, snem, volebné právo a pod. Lenže izolovaný pohľad na Ústavu SR z roka 1939 môže skresľovať názory o charaktere Slovenského štátu a jeho právneho poriadku. Pri výklade vzájomného vzťahu najvyšších orgánov vtedajšieho režimu a jeho politickej stability nemožno vychádzať len z ústavy. Tá totiž neposkytuje jednoznačný a spoľahlivý podklad objektívneho posúdenia formy vlády a politického režimu (ako to napokon bolo výrazne evidentné aj neskôr počas vlády komunistov).

Jednotlivé hlavy Ústavy SR z roka 1939 vychádzali z uvedenej charakteristiky. Ústava okrem Vyhlásenia obsahovala tieto časti: Všeobecné ustanovenia (I. hlava), Snem (II. hlava), Prezident republiky (III. hlava), Vláda (IV. hlava), Štátna rada (V. hlava), Politické strany (VI. hlava), Stavovské zriadenie (VII. hlava), Územná samospráva (VIII. hlava), Súdnictvo (IX. hlava), Povinnosti a práva občanov (X. hlava), Cirkev (XI. hlava), Národnostné skupiny (XII. hlava) a Rozličné ustanovenia (XIII. hlava).

V základnej línii možno sledovať, že ide o ústavnú úpravu fungovania štátu (orgány moci zákonodarnej,

výkonnej a súdnej), územnej samosprávy (obce) a povinností a práv občana s tým, že aspoň v náznakoch upravuje postavenie štátostrany a vzťah štátu k cirkvi. Pre úpravu práv národnostných menšín je typický prístup individuálnosti týchto práv, ktoré sú viazané na reciprocitu voči slovenskej menšine na území materského štátu národnostnej menšiny žijúcej na Slovensku.

■ VODCOVSKÝ PRINCÍP

Ústava Slovenskej republiky z roka 1939 zakotvila republikánsku formu vlády na čele s prezidentom republiky (26. 10. 1939 bol zvolený za prezidenta SR ThDr. Jozef Tiso). Zakotvila vodcovský princíp, resp. mocensko-politický monopol vládnucej štátostrany – Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (strany slovenskej národnej jednoty). Pritom treba upozorniť na skutočnosť, že okrem štátostrany boli povolené v štáte ešte dve politické strany národnostných menšín – nemeckej a maďarskej menšiny. Ústavné zakotvenie stavovského zriadenia, ktoré malo tvoriť občianske spoločenstvo zoskupené podľa povolania do šiestich stavov a dvoch skupín (zamestnanci a zamestnávatelia), sa v spoločensko-politickej praxi nedodržiavalo a nerešpektovalo ústavné garancie nezávislosti súdnictva, ochrany života, slobody a majetku všetkých občanov a ich rovnosť pred zákonom bez rozdielu „pôvodu, národnosti, náboženstva a povolania". V tejto súvislosti treba poukázať na to, že vzorom na vypracovanie Ústavy SR 1939 boli fašistické systémy v Taliansku, Portugalsku a bývalom Rakúsku. Tie boli doplnené o niektoré zásady rímskokatolíckej kresťanskej vierouky, ako i o závery pápežských sociálnych encyklík. Na tvorbe Ústavy SR z roka 1939 mal rozhodujúci podiel JUDr. Karol Mederly.

Pri hodnotení Ústavy SR z roka 1939 môžeme konštatovať: „Od 1. augusta 1943 bola právomoc Štátnej rady silne okliešťená zákonom č. 106/43 Sl. z. v súvislosti s posilňovaním vodcovského princípu. HSĽS prijala tento oficiálny názov pri pohltení ostatných politických strán na Slovensku 8. novembra 1938. Čoskoro ho však používať prestala, a ak, tak iba úplne formálne. Snem pôsobil v pôvodnom zložení až do zániku prvej SR." Pritom treba upozorniť, že počas celej existencie SR sa žiadne voľby do snemu nekonali.

■ SLOVENSKÁ ŠTÁTNOSŤ

Slovenská štátnosť spájaná s odstránením predchádzajúcich sociálnych, ekonomických, jazykových, kultúrnych a politických diskriminácií sa stala samozrejmosťou, a tým aj naplnením národno-emancipačných snáh. Navyše v ťaživej situácii druhej svetovej vojny bol na Slovensku zaznamenaný v mnohých smeroch výrazný hospodársky rast. Od začiatku v roka 1939 zahŕňal viaceré protirečivé aj súzvučné tendencie, ktoré sa v konečnom dôsledku prejavili aj v štátoprávnej rovine. Silnejúci tlak zo strany Nemecka na fašizáciu Slovenska bol priamoúmerný narastajúcemu odporu či skôr rozkladu slovenskej spoločnosti v prospech demokracie. Z tohto zorného uhla treba posudzovať aj protifašistický odboj na Slovensku, ako i porušovanie ľudských a občianskych práv protižidovským zákonodarstvom a vôbec prenasledovaním pokrokových a demokratických síl. Rovnako ako sa Edvard Beneš sklamal v západných spojencoch (vo Veľkej Británii, Francúzsku) a prikláňal sa postupne k prosovietskej orientácii, aj na Slovensku mohutneli tendencie – vzhľadom na predchádzajúci panslavizmus – novej zahraničnopolitickej orientácie osobitne na Sovietsky zväz. Nemožno obísť ani fakt uznania česko-slovenskej emigrantskej vlády Sovietskym zväzom 18. júla 1941 a následne aj západnými spojencami (Veľkou Britániou, USA).

Záverom nášho článku môžeme konštatovať, že predmetná Ústava sa uplatňovala v spoločensko-politickej a v ústavnoprávnej praxi až do zániku vojnového slovenského štátu – Slovenskej republiky.

Všetko dôležité o infekčnom ochorení korona v kocke, a aj niečo navyše

Keď sa nás jeseň naliehavo opýta...

Tatiana FUGOVÁ, biologička

Jediným liekom na koronavírus – aspoň oficiálne hneď na začiatku mala byť iba „14-dňová karanténa a paracetamol", čo je zvláštne, ak uvážime, koľko hlavných a podporných liekov vedel lekár predpísať pri klasickej chrípke. A pri korone nás nechali bez odbornej pomoci zavretých doma niekedy celé týždne. Za odbornú pomoc pritom len ťažko môžeme považovať telefonické rady zdravotnej sestričky...

Úmrtnosť na Covid-19 je okolo 0,02 percenta, čo sa nedá kvalifikovať ako nebezpečné ochorenie.

■ MILIÓNY POSTIHNUTÝCH

Od roka 2020 možno sa dať proti tomuto ochoreniu dokonca očkovať. Je na výber niekoľko druhov vakcín, ktoré boli schválené na núdzové použitie. Nikto nezaručuje ich bezpečnosť. Na Slovensku sa za týždeň vyskytne po očkovaní v priemere tritisícosemsto nežiaducich účinkov, z čoho približne dvesto sú závažné zdravotné komplikácie – pretrvávajúce zvýšenie tlaku krvi, predkolapsový stav, kolaps, alergické reakcie, paréza (ochrnutie) tvárového nervu, zlyhanie očkovania, krátkodobá strata vedomia, trombóza a flebotrombóza dolných končatín, epileptický záchvat u pacientov liečených na epilepsiu, anafylaktická reakcia. Pri vakcíne od spoločnosti Pfizer je to aj myokarditída, teda zápal srdcového svalu, ktorý môže viesť až k náhlej smrti, najmä mladých ľudí.

■ PREVENCIA A OCHRANA

Ochorenie Covid-19 by sa malo najmä liečiť, a nie meditovať nad neexistenciou nijakého lieku. Najlepšie je však popracovať na posilnení imunitného systému – veľa kvalitného, na slnku dozretého ovocia a zeleniny, pohyb na čerstvom vzduchu, vitamín D zo slnka. Teraz je na to najvhodnejší čas. V jeseni a v zime sú vhodné aj preparáty vo forme tabliet. Keďže je to vírusové ochorenie, primárne treba riešiť symptómy, ako sú dusivý kašeľ, horúčkové stavy, bolesti. V ťažších prípadoch by mala byť poskytnutá podporná liečba antibiotikami, aby sa predišlo komplikáciám, ako je zápal pľúc. Pretože ak je človek s ťažším priebehom bez akejkoľvek liečby izolovaný v domácom prostredí a dostane sa v rozvinutom štádiu ochorenia k lekárovi, prípadne do nemocnice, poškodenie zdravia a apatia môžu byť v takom štádiu, že sa mu nepodarí pomôcť a zomiera.

■ JESEŇ ZA DVERAMI...

Predstavitelia nášho štátu nás už strašia treťou vlnou, lockdownom a v neposlednom rade mutáciou Delta. Táto mutácia je už vo svete známa niekoľko mesiacov, najviac skúseností s ňou majú vo Veľkej Británii, odkiaľ hlásia, že je síce o štyridsať percent nákazlivejšia, ale jej príznaky sú miernejšie a viac podobné slabšej chrípke alebo nachladnutiu. Miera hospitalizácie je desaťkrát menšia ako pri základnom ochorení. Ale značnú komplikáciu predstavujú zaočkovaní, ktorí sa nemusia testovať a vírus môžu bez problémov prenášať. Ďalším problémom je klesajúca imunita proti vírusu istý čas po očkovaní. Takže bude potrebné preočkovanie po pol roku, roku, dvoch či troch rokoch? Alebo sa už budeme očkovať trvalo až do skonu? Ale aké to bude mať zdravotné následky na organizmus? Nebudú horšie ako samotná pandémia? Aj to sú otázky, na ktoré nám chýba dnes komplexná odpoveď...

NA MARGO

Sto najväčších firiem sveta zaznamenalo počas jediného roka koronavírusovej pandémie zvýšenie majetku o štyridsaťosem percent. Ich celková účtovná hodnota dosiahla 31,7 bilióna dolára. Pre porovnanie – hrubý domáci produkt USA a Číny spolu v roku 2020 predstavoval 35,7 bilióna dolára...

Pandémia nadeľuje...

Údaje priniesla firma PwC – Pricewaterhouse Coopers, najväčšia poradensko-audítorská firma na svete. Vyše polovica najväčších firiem má sídlo v Spojených štátoch amerických so 65-percentným podielom na celkovom objeme kapitálu. Na druhom mieste v počte najväčších firiem je Čína. Podľa odvetví najväčší kapitál je sústredený v oblasti informačných technológií, kde pôsobí dvadsať firiem. Firmy skupiny nazývanej Big Tech – Google, Apple, Facebook, Amazon a Microsoft – sú stabilne na čele rebríčka. Počas pandemického roka nastali pohyby v poradí firiem. Takmer šesťnásobné zvýšenie hodnoty firmy Tesla urobilo z Elona Muska najbohatšieho človeka na zemi. Vzrast elektronického obchodovania znamenal zisky pre firmu Meituan – dodávateľa potravín, a finančnej skupiny PayPal. Všeobecný celosvetový nedostatok čipov a rast cien pomohol ich najväčším výrobcom – taiwanskému TSMC a ASML Holdings – poskočiť v poradí najväčších firiem. Relatívne dobre sa vodilo aj spotrebnému priemyslu. Švajčiarske firmy Nestlé, Novartis a Roche Holding boli medzi desiatimi najrýchlejšie sa rozvíjajúcimi. Na druhej strane nižší rast zaznamenali firmy v oblasti zdravotníctva a liečiv, verejných služieb a energetiky. Kým energetiku ťahalo saudské Aramco, zisky z výroby farmaceutík a základných surovín sa prejavia až v porovnaniach v budúcom roku. Dá sa povedať, že rast zaznamenali všetky sledované firmy a rovnako všetky očakávajú, že po otváraní ekonomík v tomto roku ich ziskovosť a bonita ďalej porastie. Slovenský Klub 500 situáciu vo vývoji nášho hospodárstva nevidí až tak optimisticky. Reformný plán mal s pomocou peňazí z eurofondov pomôcť zvrátiť škody spôsobené pandémiou koronavírusu, zotaviť ekonomiku, zabezpečiť udržateľný rast ekonomiky a znížiť závislosť EÚ od tretích krajín. Plán obnovy a odolnosti SR, ktorý schválila vláda, však považujú reprezentanti našich najväčších firiem za neúplný a domnievajú sa, že nenapĺňa svoje základné poslanie. Upozornili, že v pláne chýbajú opatrenia na podporu ekonomického rastu a konkurencieschopnosti. Štátna pomoc počas pandémie bola v porovnaní so zahraničím nedostatočná, čo sa skôr či neskôr prejaví na finančnej kondícii našich firiem. Bez zásadných zmien podmienok podnikania, výroby a zamestnávania stratíme konkurencieschopnosť na európskych i svetových trhoch, čoho výsledkom bude prepad našej ekonomiky, nezamestnanosť a pauperizácia spoločnosti. Chaotické vedenie či skôr nevedenie štátu zatiaľ radostné výhľady do budúcnosti Slovenska neprináša.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

NA OKRAJ

Nervozita na svetovom trhu dreva sa začala už pred rokom a stále stúpa. Ceny ihličnatej guľatiny sa zvýšili takmer na dvojnásobok oproti úrovni spred dvoch rokov a trend sa nezastavil. Zastavenie vývozu surového dreva Ruskom a ďalšími krajinami, obmedzenia vývozu pre environmentálne opatrenia nepochybne rovnako prispeli k zvyšovaniu cien. Vlastná spotreba Európy bola dlhodobo stabilná pri vyrovnaných kapacitách zdrojov, spracovateľského priemyslu a spotreby. Do hry o drevo sa k tradične silnému hráčovi – importérovi Číne – najnovšie pripojili USA. Čo vyvolalo hlad po európskom dreve v Amerike?

Drevené rekordy

Drevársky priemysel USA je v rukách niekoľkých firiem, ktoré prakticky monopolne tvoria ceny. Napriek zvýšenej a tradične vysokej spotrebe stavebného reziva a veľkoplošných materiálov pre výrobu domov v USA tieto giganty nemajú záujem zvyšovať spracovateľské kapacity. Podľa Wall Street Journalu doplácajú na to koneční spotrebitelia. Rezivo na výrobu jedného domu vyjde v súčasnosti investora vyše tridsaťšesťtisíc dolárov – štvornásobne viac, ako to bolo pred rokom. Spolu so zdražovaním ostatných materiálov sa ceny novostavieb zvýšili oproti roku 2000 dva a pol násobne. Napriek tomu majitelia najväčších píl, ako napríklad Weyerhaeuser, West Fraser Timber a Canfor Corporation, svoje zámery neinvestovať a udržať čím vyššie ceny ani neskrývajú. Namiesto investícií do nových kapacít hovoria o zvyšovaní výroby v existujúcich pílach, ktoré však majú tiež svoje technické limity. Finanční odborníci schvaľujú túto ich medvediu politiku. Za momentálnym prudkým vzostupom spotreby vidia najmä reakciu na odbytovo mŕtve obdobie pandémie. Vysoké ceny na druhej strane Atlantiku spôsobili zvýšenie vývozu dreva z Európy. Na tejto vlne sa momentálne vezie Nemecko a Francúzsko.

Aj ceny reziva na Slovensku idú trvale hore bez povestného svetla na konci tunela, značná časť vývozu tiež končí v USA. Na zvýšených cenách reziva pre tuzemsko sa podpísali ceny guľatiny, zvýšenie minimálnej mzdy, ako aj ďalšie, ekonomicky ťažko zdôvodniteľné vládne opatrenia. V konečnom dôsledku píly vyraďujú z výroby sortimenty s vyššou potrebou pracovnej sily na ich výrobu a znižujú počet zamestnancov. Sprostredkovane sa zvýšenie cien dreva v USA premietlo aj do európskeho stavebného priemyslu. Stavebný priemysel už zareagoval hľadaním možností redukovania spotreby dreva. V Taliansku predstavili rodinný dom stavaný 3D technológiou včítane krovu bez použitia stavebného reziva a strešnej krytiny. V podstate ide o celobetónovú konštrukciu tvaru kvapky s rôznymi stavebnými otvormi. Jednotlivé prvky možno ľubovoľne skladať a vytvárať originálne stavby na spôsob včelieho plástu. Či pôjde o nový trend stavieb rodinných domov, alebo len moderný experiment, ukáže čas.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Terchová opäť dôstojne vyjadrila úctu svätým solúnskym bratom

Cyrilometodské dni v znameniach výročí aj súvislostí

Text a foto: Igor VÁLEK

Od tretieho do piateho júla 2021 sa v Terchovej uskutočnil už tridsiaty druhý ročník Cyrilometodských dní – najstaršieho širokospektrálneho podujatia u nás, ktoré je venované pamiatke a živému odkazu vierozvestcov a v mnohom tvorcov kultúry našich predkov.

Skôr teda, ako sa pozrieme do podhoria Malej Fatry na tohtoročné dianie v rodisku Juraja Jánošíka, osviežme si – v horúcom lete to isto padne dvojnásobne dobre! – pamäť pohľadom do 9. storočia na ďalekosiahle udalosti, ku ktorým sa s úctou a vďakou vraciame.

■ BUDÚCI MISIONÁRI

Budúci zvestovatelia sa narodili v meste Solún (Thessaloniké) v severnom Grécku, Metod okolo roka 815 a Konštantín v roku 827. Metod študoval právo, stal sa správcom byzantskej župy, ktorej obyvateľstvo bolo sčasti slovanské. Konštantín študoval v Carihrade na cisárskej škole spolu s budúcim cisárom Michalom III. a po skončení štúdií zastával vysoké funkcie. Bol napríklad bibliotekárom carihradského patriarchu a prednášal aj na onej škole. Jeho vzdelanie, opierajúce sa o iskrivý um, viedlo dobových súčasníkov k tomu, že ho už v mladosti označovali za „filozofa“. V roku 855 bratia odišli do kláštora na horu Olymp. Cisár Michal III. ich však čoskoro poslal ako poslov k Chazarom, ktorí mali svoje sídla medzi Čiernym a Kaspickým morom. Cestou sa zastavili na Kryme, kde po sústredenom hľadaní našli pozostatky sv. Klementa, štvrtého pápeža, ktorý zahynul mučeníckou smrťou. No a teraz príde pre nás – Slovákov minulosti, prítomnosti aj budúcnosti – to najpodstatnejšie. V ich osobnom a našom národnom živote. Konštantín (neskôr prijal mníšske meno Cyril) a Metod prišli v roku 863 zo Solúna na žiadosť kráľa Rastislava na Veľkú Moravu, aby šírili kresťanstvo a kultúru. Konštantín zostavil pre vtedajších Slovanov písmo – hlaholiku. Do nového jazyka bratia preložili celú liturgiu (texty bohoslužieb) a časť Biblie. Revolučný a prezieravý krok, pri bohoslužbách sa dovtedy používali len tri jazyky: gréčtina, hebrejčina a latinčina. Takto sa pre náš národ otvorili obzory a bol postavený na roveň mnohým, keď v roku 868 pápež Hadrián II. povolil slúžiť latinskú liturgiu v reči zrozumiteľnej ľudu. V nej sa ohlasovalo evanjelium, vysluhovali sviatosti a konali bohoslužby, staroslovenčina sa stala ďalším liturgickým jazykom! Skrátene – písmo a jazyk sa stali aj základom vzdelanosti a kultúry našich veľkomoravských predkov. Ďalším jasnozrivým krokom bolo, že popri hlásaní evanjelia bratia pripravovali nasledovníkov, mladých mužov na kňazstvo. Čas letel ďalej, Cyril vstúpil v Ríme do kláštora, kde zomrel 14. februára 869. (Pochovaný je v Bazilike sv. Klementa v Ríme, kde sa jeho pozostatkom a pamiatke chodieva poklniť veľa Slovákov súčasnosti.) Pápež Hadrián II. vymenoval Metoda za apoštolského legáta a za arcibiskupa pre územie Veľkej Moravy. Cestou z Ríma ho však bavorskí biskupi zajali a väznili. Zomrel 6. apríla 885 a pochovali ho v hlavnom moravskom chráme. Zatiaľ nie je jasné, kde sa presne nachádzal... Na záver krátkej historickej exkurzie musíme podčiarknuť, že sv. Cyril a sv. Metod patria k najvýznamnejším osobnostiam v dejinách slovenského národa. Dar ducha, písma a vzdelanosti, ktorý priniesli, nás už v druhej polovici 9. storočia pripojil k civilizovaným kultúrnym národom Európy. Prenesene vyjadrené, na počiatku bolo – cyrilo-metodské slovo...Význam ich misie a prínos k rozmachu kresťanstva vyzdvihol v roku 1980 pápež Ján Pavol II. – vyhlásil ich za spolupatrónov Európy.

■ TERCHOVSKÉ TROJDNIE

Naspäť do Terchovej. Organizátori mimoriadneho podujatia (Obec a MKS Terchová, Biskupský úrad Žilina, Farský úrad Terchová, Žilinský samosprávny

Terchovský Kostol sv. Cyrila a Metoda je na Slovensku najväčší a už akosi mu aj z jeho fundamentálnej podstaty prislúcha, že tunajšie oslavy svojich patrónov tu majú vytrvalo z roka na rok vynachádzavú a pôsobivú dramaturgiu a vyznenie.

kraj a Krajské kultúrne stredisko v Žiline) si každoročne dávajú záležať na tvorbe dramaturgie celého trojdnia, o tohtoročnej sme sa porozprávali s Petrom Cabadajom, jedným z tvorcov CMD už od začiatku. Povedal nám: „Tohtoročné Cyrilometodské dni boli venované 290. jubileu vzniku Farnosti

REPORTÁŽ

a postavenia (dnes už nejestvujúceho) Kostola sv. Martina v Terchovej (1731 – 2021)... Obec tak popri všeobecne známej folklórnej tradícii charakterizuje aj zaujímavá symbióza dvoch silných duchovných tradícií, ktoré majú tiež dôležitý európsky rozmer a význam – svätomartinskej a cyrilo-metodskej. Od konca apríla 2021 sa Cyrilo-metodská cesta stala oficiálnou Kultúrnou cestou Rady Európy. Úspešne tak vyvrcholilo niekoľkoročné koncentrované úsilie partnerskej siete Združenia Európskej cesty svätých Cyrila a Metoda so sídlom v Zlíne, ktorého členom je aj obec Terchová, o získanie prestížneho európskeho certifikátu.“ Vieme, že v najbližších rokoch Terchovčania vyvinú úsilie, aby sa ich obec stala súčasťou ďalšej Kultúrnej cesty Rady Európy – svätomartinskej Via Sancti Martini. Aj preto bolo logické a prínosné, že rozmanitá programová reflexia oboch spomínaných tradícií bola nosnou dramaturgickou líniou tridsiateho druhého ročníka Cyrilometodských dní.

■ NA VRCHU ORAVCOVÉ

Za všetko spomenieme aspoň sobotnú Krížovú cestu národných svätcov na Vrch Oravcové pri pätnástom výročí posvätenia tejto unikátnej krížovej cesty, ktorej tvorcom je terchovský rodák akad. sochár Milan Opálka. Po nej sa večer uskutočnil v Terchovskej galérii umenia multižánrový program pri príležitosti jubilea miestnej farnosti pod názvom Medzi dvoma tradíciami.

Z už povedaného je zrejmá dôležitosť kostolov v našom „príbehu“. To, že Terchová bola už v roku 1990 prvým miestom na území vtedajšieho Česko-Slovenska, kde sa uskutočnili prvé Cyrilometodské dni, sa udialo aj vďaka tomu, že tunajší kostol je najväčším chrámom na Slovensku zasväteným solúnskym bratom. Do rozprávania vstupuje teda príbeh kostola. Príbeh trochu tajomný, najmä však plný viery a lásky.

Od druhej polovice tridsiatych rokov 20. storočia Terchovčania pociťovali potrebu väčšieho a priestrannejšieho chrámu. S myšlienkou prišiel mladý kňaz Štefan Bitter, terchovský farár v rokoch 1937 – 1958, z ktorého iniciatívy bol vybudovaný práve Kostol sv. Cyrila a Metoda. Hneď po príchode bol nadšený prostredím a ľuďmi. Neskôr spomínal, ako na Polnočnej omši i na Božie narodenie býval vtedajší Kostol svätého Martina preplnený. „Srdce mi plesalo vianočnou radosťou a začal som byť hrdý na to, že môžem byť farárom takýchto farníkov. Jedno mi však prišlo veľmi ľúto: všetci sa nedostali do kostola... Po pár rokoch som svoju veľkú túžbu vybudovať nový kostol prejavil verejne. A bol som šťastný, že veriaci i vedúci činitelia obce súhlasili...“

Na jeseň v roku 1942 už bola stavba postavená, omietnutá a pokrytá drevenym šindľom. Ešte raz osud vyskúšal silu domácich. Začiatkom jari 1943 neobišiel vír vojnového besnenia

Výnimočným zážitkom cyrilo-metodskej slávnosti v Terchovej boli stretnutia s umením v Terchovskej galérii umenia a interpretácia poetických textov hercom a recitátorom Jozefom ŠIMONOVIČOM.

ani Terchovú. V apríli popolom ľahlo stopäťdesiatpäť obytných domov, plamene zhltli i farskú budovu. Vtedy sa ponúklo riešenie, akoby prezieravo pripravené zhora a realizované ľuďmi dolu na zemi. Skrátka, poškodeným ponúkla prístrešie hrubá stavba kostola. Medzi jeho múry sa uchýlili ako domov...

Čas sa naplnil a slávnostná konsekrácia Kostola sv. Cyrila a Metoda v Terchovej sa udiala v októbri 1949 za prítomnosti významného nitrianskeho arcibiskupa Dr. E. Néczeya. Interiér kostola prešiel v ostatných rokoch premenami. Napríklad priečelie sanktuária vyplnili drevené plastiky solúnskych vierozvestov, cyrilo-metodskú tematiku v interiéri evokujú pôsobivé okná, na ktorých sú vyobrazené motívy z daného obdobia. Rastislav píše žiadosť cisárovi Michalovi III., bratia prijímajú poverenie na misiu, „zhotovujú“ reč i písmo, učia veriacich, jeden po druhom dokonávajú svoju významnú púť pozemským životom...

Z posledného obdobia zmien kostola vzišli impozantné sochy vierozvestov umiestnené nad hlavným vchodom, keď svieti slnko, strecha sa blýska novou meďou. Terchovský kostol, dielo mimoriadneho architekta Milana Michala Harminca, predstavuje architektonickú dominantu doliny. Stal sa vyhľadávaným miestom, a inak to nebolo ani počas Cyrilometodských dní 2021.

■ BOHATÝ PROGRAM

Kostol hostil väčšinu z bohatého liturgického programu. V jeho slávnostne vyzdobených priestoroch sa, po viacerých omšiach a liturgii sv. Jána Zlatoústeho, v deň sviatku 5. júna konala aj cyrilo-metodská svätá omša, ktorú celebroval žilinský diecézny biskup Mons. Tomáš Galis. V kázni obrátil pozornosť na pretrvávajúci odkaz solúnskych bratov. Zdôraznil ich osnovateľské miesto v rodiacej sa duchovnej a kultúrnej tradícii našich predkov a vyzdvihol aj misijný aspekt ich pôsobenia. Ako i dôležitosť takéhoto pôsobenia cirkvi a jej predstaviteľov dnes. V tomto kontexte pripomenul aj jesennú návštevu pápeža Františka na Slovensku. Organizátori CMD tradične okrem duchovného rozmeru pripravili bohatý pestrý kultúrny program. V ňom dominovala vernisáž výstavy obrazov a drevených objektov Beáty Krasňanskej pod názvom Korene domoviny. Aj tu sa „udiala“ unikátna súvislosť. Viac ďalší organizátor zástupca starostu obce Marián Zajac: „Keď som na vernisáži počul, že kolobeh udalostí nie je nikdy náhodný, v kontexte toho, že autorka tvorí pod orodovaním pápeža a mučeníka sv. Klementa I., mi v tom momente prebehlo hlavou, že to tak muselo byť. Muselo sa počas Cyrilometodských dní stať, že vystavuje v obci, vo farnosti, v ktorej sa nachádzajú pozostatky jej patróna. Ide o to, že Protokolárna kniha biskupských slávení od roka 1788 do roka 1974, ktorá sa nachádza v Nitre, obsahuje záznam z 9. októbra 1949, keď bol posvätený nový Kostol sv. Cyrila a Metoda v Terchovej. Vtedy uložil Dr. E. Nécsey na hlavný oltár relikvie svätých mučeníkov Klementa a Severína. Pápež svätý Klement Rímsky (niekedy sa uvádza aj Kliment) zomrel vo vyhnanstve na Kryme. Známy cirkevný hodnostár, právnik a spisovateľ Tertulián uvádza, že prijal biskupskú vysviacku od svätého Petra. Klementove pozostatky našli počas misie u Chazarov sv. Cyril a Metod. Neskôr ich priniesli pápežovi Hadriánovi II., keď prišli z Veľkej Moravy žiadať schválenie bohoslužobného jazyka. Všetky fakty naznačujú, že v našom kostole sa nachádzajú relikvie svätca, ktorý prepája ranokresťanské obdobie Ríma a prvých kresťanov s dnes už Diecéznou svätyňou svätých Cyrila a Metoda v Terchovej. Mramorová kazeta s pozostatkami svätých Klementa a Severína je v umiestnená v kamennej platni bývalého obetného oltára v bočnej Kaplnke svätého Martina.“

■ HUDBA SLOV A NÔT

Súvislosti... Okrem vizuálneho zážitku sa o doslova hudbu duchovných slov postaral herec Jozef Šimonovič interpretáciou ukážok zo slovenského prebásnenia (nedávno zosnulým skvelým prekladateľom a básnikom Viliamom Turčányom) Proglasu. Bodkou tejto „vrstvy“ CMD bol nedeľný záverečný galakoncert Štátneho komorného orchestra v Žiline a miešaného speváckeho zboru Lúčnica, pričom sa o nezabudnuteľný zážitok postaral iba trinásťročný huslista Teo Gertler.

Treba konštatovať, že cyrilo-metodská tradícia v Terchovej má pevné korene a každý ukončený ročník Cyrilometodských dní je vždy aj dobrou pozvánkou na ten ďalší. Ako hovorí riaditeľ tunajšieho MKS Rudolf Patrnčiak, ďalší muž, ktorý obetavo stojí pri nich od zrodu: „Prišli sme ako prví s myšlienkou, že si chceme takýto sviatok uctiť, udržať, rozvíjať a zveľaďovať.

Posúďte sami, jestvuje lepšia pozvánka na Cyrilometodské dni 2022?

Slávneho lekára Jána JESENSKÉHO – JESENIA popravili v Prahe pred štyristo rokmi

Kat mu vytrhol jazyk, odťal hlavu a potom ho rozštvrtili

Ivan MRVA – Foto: archív autora

Na pražskom Staromestskom námestí 21. júna 1621 kat Ján Mydlář za veľkej účasti zvedavého obecenstva v priebehu troch hodín sťal dvadsaťsedem vedúcich osobností českého stavovského povstania. Najťažší trest postihol rektora pražskej univerzity Jána Jesenského. Kat mu najprv vytrhol jazyk, odsekol ruku a nakoniec ho sťal. Jeho pomocníci telo rozštvrtili a časti na výstrahu vyvesili pred pražské brány. Jeseniova hlava spolu s hlavami ostatných popravených putovala na staromestskú Mostecku vežu, kde visela až do roka 1631. Takým hrozným spôsobom sa skončila životná púť päťdesiatpäťročného chýrečného lekára, autora vedeckých spisov, filozofa, historika, všestranného humanistu, pedagóga, rektora dvoch univerzít, pôvodom zo Slovenska.

Otec Jána Jesenského menom Baltazár pochádzal z turčianskeho zemianskeho rodu z Veľkého Jasena, kde dodnes žijú potomkovia tejto kedysi slávnej šľachtickej rodiny. Po roku 1540, keď vrcholil zápas o uhorskú korunu a do krajiny vtrhli Turci, Baltazár Jesenský opustil rodný Turiec a usadil sa v sliezskej metropole Vroclav, Slovákmi a Čechmi nazývanej Vratislav. Sliezsko bolo v tom čase korunnou krajinou českého kráľovstva osídlenou nemeckým a slovanským obyvateľstvom, užívajúcim svojský jazyk, akúsi syntézu poľštiny, slovenčiny a češtiny.

■ ŠTUDENT Z VRATISLAVI

Baltazár Jesenský sa vo Vratislavi oženil s dcérou tamojšieho mešťana Martou Schillerovou. Manželom sa 27. decembra 1566 narodil syn Ján. Základné a gymnaziálne vzdelanie nadobudol v rodisku a ako sedemnásťročný začal navštevovať artistickú fakultu univerzity vo Wittenbergu. V novembri 1583 sa do univerzitnej matriky zapísal ako Johannes Jessenski Vratislaviensis. Pôvodne to bola domovská univerzita reformátora Dr. Martina Luthera. Prostredie, kde Ján Jesenský prežil prvé dva roky vysokoškolského vzdelávania, upevnili v mladom študentovi protestantský humanizmus a evanjelickú vieru, ktorú si už priniesol z domu. Pod vplyvom humanistickej módy si latinizoval priezvisko na Jesenius a túto podobu mena potom najčastejšie užíval.

V roku 1585 prešiel na univerzitu do Lipska, kde sa zapísal ako Slezan poľskej národnosti. Pod vedením známeho anatóma Georga Walthera študoval filozofiu a medicínu a tu v roku 1587 získal titul bakalára. Pri skúške obhájil prácu filozofického zamerania De animae humanae inmortalitate – O nesmrteľnosti ľudskej duše. Venoval ju poprednému českému aristokratovi barónovi Vojtechovi Popelovi z Lobkovic. Vychádzajúc z Aristotela a Biblie dušu pokladal za podstatu samu osobe existujúcu nemennú formu, ktorá nepotrebuje nijaký fyzický orgán.

■ LEKÁR A FILOZOF

Ďalšou zástavkou na ceste za vzdelaním bola univerzita v Padove. Do matriky študentov nemeckej národnosti sa zapísal ako Johannes Jessenski de Jasen. Na padovskej univerzite sa už na sklonku 15. storočia pestovali lekárske vedy na vynikajúcej úrovni, najmä chirurgia a anatómia. Prednášky popredných odborníkov svojich čias i praktické cvičenia ho tak zaujali, že po ukončení štúdií sa špecializoval a aj ďalej rozvíjal oba medicínske odbory. Štúdium v Padove ukončil v roku 1591 získaním titulov doktora filozofie a doktora medicíny. Krátko po tom sa oženil s Máriou Feldovou, pôvodom tiež z Vratislavi. Dva roky pôsobil v rodnom meste, ale jeho povesť vzdelaného lekára zakrátko dorazila na saský dvor do Drážďan, kde získal miesto osobného lekára kurfirsta Fridricha Wilhelma. Potom prešiel na svoju alma mater univerzitu vo Wittenbergu, kde viedol katedru anatómie, chirurgie a lekárskej botaniky. V roku 1597 ho zvolili za rektora a rok pôsobil aj vo funkcii dekana lekárskej fakulty. V rámci pedagogického pôsobenia napísal niekoľko prác z anatómie, ktorými sa zaradil medzi najvýznamnejších predstaviteľov tejto disciplíny. Bol autorom aj filozofických a pedagogických traktátov. Z jeho pera pochádza príručka o mravoch a zákonoch určená študentom.

■ PRVÁ VEREJNÁ PITVA

Počas účinkovania vo Wittenbergu udržiaval úzke styky s českým prostredím, najmä s humanistickými učencami sústredenými na pražskom dvore cisára Rudolfa II., akými boli matematik Johan Keppler, astronóm Tycho de Brahe, matematik a lekár Tadeáš Hájek z Hájku alebo Adam Zalužanský zo Zalužan, lekár, botanik a pedagóg.

Astronómovi Tychovi de Brahemu venoval filozofickú rozpravu o živote a smrti.

V roku 1600 uskutočnil v Prahe prvú verejnú pitvu, a to napriek kritike cirkevných i laických kruhov. Jeho práca o pitve vydaná knižne mala značný ohlas, lebo opísal zloženie ľudského tela, uloženie jednotlivých orgánov a ich funkciu. V nasledujúcom roku napísal a v Prahe vydal rozpravu o kostiach (De ossibus tractatus), kde podrobne opísal sústavu, počet a skladbu kostí. V tomto tvorivo plodnom období vyšli aj jeho ďalšie príručky chirurgie a anatómie. Podľa vtedajších konzervatívnych názorov chirurgiu nepokladali za lekársku disciplínu, ale za remeslo, ktoré môže vykonávať každý, kto sa u remeselného chirurga vyučil a zložil predpísanú skúšku.

Ján JESENIUS, aj keď pôvodom Slovák, významne sa zapísal do histórie Prahy vykonaním prvej verejnej pitvy aj do českých dejín ako vedúca osobnosť protestantskej revolty proti Habsburgovcom.

Výnimočné vedomosti z medicínskych odborov chirurgie a anatómie demonštroval Ján JESENIUS v roku 1600 počas päťdňovej verejnej pitvy – prvej v Prahe –, na ktorú dostal osobitný súhlas od cisára Rudolfa II., ktorej priebeh opísal aj knižne s rovnako veľkým ohlasom.

Ján Jesenius rozobral jednotlivé chirurgické úkony, opísal nástroje a spôsob ich používania aj výrobu protéz. Záujem odborníkov pritiahol jeho traktát o krvi (De sanguine vena secta dimissio iudicium), ktorým položil základy modernej krvnej analýzy, lebo z farby, z hustoty a zo zrážavosti krvi odvodzoval niektoré choroby. Podobná práca o moči zostala v rukopise.

■ DVORNÝ LEKÁR

V roku 1602 sa presťahoval do Prahy, kde pracoval ako verejný praktický lekár. Dynastická roztržka medzi cisárom Rudolfom II. a jeho mladším bratom Matejom v roku 1608 znamenala koniec Rudolfovej vlády v Uhorsku a rakúskych krajinách. Zasiahla aj do života Jána Jesenia. Opúšťa Prahu a sťahuje sa do Viedne. Tu sa stal dvorným lekárom a zároveň historiografom rakúskeho arcivojvodu a novozvoleného uhorského kráľa Mateja II. Vo funkcii dvorného historiografa sa zúčastnil na bratislavskej korunovácii Mateja II. za uhorského kráľa na jeseň v roku 1608 a európskym vzdelancom v knižnej podobe sprostredkoval jej podrobný opis v latinskom jazyku. Počas korunovácie nadviazal užšie styky s uhorskou aristokraciou, ktoré v nasledujúcich rokoch ešte zintenzívnil.

V období viedenského pôsobenia, ale i predtým napísal a vydal viacero filozofických a historických diel, ktoré čiastočne odzrkadľujú Jeseniovo myslenie, postoje a názory. Spájal renesančnú filozofiu so svetonázorom reformácie, čiastočne ho však ovplyvňovali i jeho praktické lekársko-prírodovedné poznatky a skúsenosti. Akt stvorenia vysvetľuje kresťansko-novoplatónsky – Boh stvoril nekonečný a nehybný priestor, vyplnený prasvetlom. Aristotelovskú scholastickú filozofiu, udomácnenú na nemeckých protestantských univerzitách, rozvíjal v diele o sympatii a antipatii v prírode. Vyslovil v ňom však aj zásady vedeckého bádania. Vydaním diela talianskeho náboženského reformátora Girolama Savonarolu, upáleného vo Florencii v roku 1498, verejnosť oboznámil s jeho filozofiou a reformnými cieľmi.

■ PROTI TYRANOM

Osobitnú skupinu Jeseniovej publicistickej tvorby predstavujú spisy súvisiace s jeho politickou a verejnou činnosťou. Dominuje v nich český patriotizmus, Prahu pokladal za najbohatšie a najvznešenejšie mesto v Európe. Politicky sa formoval v protestantskom prostredí, názory na vládu vyjadril v spise Obrana proti tyranom, v ktorom tvrdí, že poddaní a vladári majú byť navzájom viazaní povinnosťami a právami, priznal ľudu právo na odpor proti tyranskej vláde. V oslavnom spise na kráľa Mateja podal kompletný prehľad uhorských kráľov od najstarších čias.

Jesenius udržiaval styk s turčianskym županom a strážcom koruny Petrom Révaiom, ktorý sa rovnako ako on hrdo hlásil k slovenskému jazyku a k príslušnosti k slovanskému kmeňu, najpočetnejšiemu v Európe. V liste mu odporúčal do priazne aj svojich príbuzných v Turci, čo potvrdzuje jeho záujem o rodinu svojho otca.

V roku 1613 opustil Viedeň. Ako aktívny a praktizujúci protestant mal na dvore komplikované postavenie, keďže pod španielskym vplyvom sa čoraz mocnejšie presadzovala rekatolizácia. Po krátkom pobyte v Drážďanoch a Bruseli sa usadil v Prahe, kde na univerzite prednášal históriu a naďalej pôsobil vedecky aj publicisticky.

■ VO VÍRE POLITIKY

V roku 1617 ho zvolili za rektora. O niekoľko mesiacov sa začala nová a v závere aj tragická etapa v živote Jána Jesenia. Dostal sa do víru politiky. Ako uznávaný vzdelanec, protestantský aktivista a osoba s mnohými stykmi sa stal dôležitou osobnosťou stavovského odboja. Českí protestanti užívali náboženskú slobodu, ktorú im zaručoval Majestát cisára Rudolfa II. Ten sa však stále viac porušoval a cisár Matej I. sťažnosti českých protestantov nevypočul. Navyše v máji 1618 zakázal konať zjazd protestantských stavov. Napriek zákazu sa stavy zišli na pôde univerzity v rokovacej miestnosti, ktorú im poskytol Jesenius. Po burcujúcom prejave Henricha Mateja Thurna 23. mája 1618 sa účastníci zjazdu vybrali na Pražský hrad. Cisárskym miestodržiteľom prečítali obvinenie z porušovania slobôd a prikročili k nevídanému činu: oboch miestodržiteľov – Viléma Slavatu a Jaroslava Bořitu z Martinic – vyhodili z okien hradného paláca. Za nimi ešte letel aj pisár Fabricius. Pád z výšky asi osemnásť metrov všetci traja zázračne prežili bez väčších zranení, čo katolícka strana považovala za priaznivé znamenie. Tento čin bol začiatkom českého protihabsburského odboja a zároveň aj Tridsaťročnej vojny.

■ TRAGICKÝ KONIEC

Vzbúrenci si zvolili tridsaťčlenné direktórium a z územia českého kráľovstva vypovedali jezuitov, ktorých označili za strojcov útlaku. V nastávajúcom meraní síl s Habsburgovcami hľadali spojencov a pokúsili sa na svoju stranu získať aj uhorské stavy, ktoré sa práve zišli na korunovačný snem do Bratislavy. Vzhľadom na živé styky s uhorskými aristokratmi, znalosť jazykov i povesť misiou poverili práve Jána Jesenia. Najprv sa na uhorské stavy obrátil listom, v júni prišiel aj osobne rokovať, aby sa uzavrela spojenecká zmluva, a snažil sa ovplyvniť postoj uhorských magnátov v neprospech voľby Ferdinanda Štajerského za kráľa, ktorá sa mala práve konať. Neuspel, palatín František Forgáč, ktorý pred nedávnom prestúpil na katolícku vieru, ho nechal zatknúť a dopraviť do Viedne. Po niekoľkomesačnom väznení dal panovníkovi sľub, že sa v politike nebude angažovať a mohol sa vrátiť do Prahy. Sľub však nedodržal, čo sa mu nakoniec stalo osudným. Na univerzitnej pôde pokračoval v protihabsburskom zápase, úzko spolupracoval s direktormi, zabezpečoval styky a podporu v zahraničí.

Pri korunovácii Fridricha Falckého za českého kráľa v novembri 1619 v pražskom Chráme sv. Víta chráme predniesol slávnostnú reč. V lete v roku 1620 ho poverili ďalšou misiou na Slovensko. Tentoraz sa vydal do Banskej Bystrice, kde sa konal snem, aby získal vojenskú podporu sedmohradského kniežaťa Gabriela Betlena. Ten najprv požadoval stotisíc zlatých. Jesenius sumu napokon z Čiech zabezpečil, ale ukázalo sa, že jeho úsilie bolo márne. Betlen sledoval vlastné ciele, na pomoc vyslal len nepočetné sily, ktoré k Prahe postupovali s úmyslom vyhnúť sa boju. A tak spojené vojská Katolíckej ligy v konečnom ťažení proti vzbúreným českým stavom poľahky zvíťazili. Bitka na Bielej Hore v novembri 1620 rozhodla o osude povstania i mnohých jeho prívržencov. Ján Jesenius bol medzi prvými zatknutými a na rozkaz Ferdinanda II. ho odsúdili na smrť. Symbolické useknutie pravice malo byť trestom za nedodržanie prísahy a vytrhnutie jazyka za hanobenie panovníka.

ČRTA

O tituloch zaslúžilý či národný umelec sa dnes hovorí s akýmsi ostychom. Mnohí ho vnímajú ako komunistický prežitok, pritom si neuvedomujú, že prví laureáti si prevzali toto ocenenie už v roku 1945. Zo Slovákov to boli spisovateľ Janko Jesenský a architekt Dušan Jurkovič.

Spisovateľka mnohých mien

O dva roky neskôr sa stala národnou umelkyňou spisovateľka Ľudmila PODJAVORINSKÁ. Bolo to ocenenie jej celoživotného literárneho úsilia pri príležitosti sedemdesiatych piatych narodenín. Narodila sa ako Ľudmila Rajznerová (Riznerová) 26. apríla 1872 v malebnej rázovitej dedine Bzince pod Javorinou. Bola ôsmou z desiatich detí učiteľskej rodiny. Chorľavela a choroba ju pripravila o ľavé oko. Keď mala vyše dvadsať rokov, vymenili jej ho vo viedenskej nemocnici za sklené.

Aj keď bola nadaným dievčaťom, v chudobnom prostredí sa mohla vzdelávať len povinných šesť rokov. Na ďalšie školovanie rodina nemala peniaze. Tento nedostatok sa usilovala prekryť samoštúdiom. K literárnej tvorbe ju priviedol najmä strýko Ľudovít Rizner a miestny evanjelický farár Ján Pravoslav Leška, ktorý jej pomohol pri osvojení ruského jazyka. V roku 1910 sa celá rodina presťahovala do Nového Mesta nad Váhom. Ľudmila zostala slobodná a pomáhala otcovi v učiteľských povinnostiach. Keďže o jej básne i prózy bol záujem v slovenských novinách a časopisoch, honorármi si pri skromnom spôsobe života dokázala zarobiť na bežné životné potreby.

Hoci ju poznáme pod menom Ľudmila Podjavorinská, ak by sme zalistovali v starých periodikách, našli by sme tam básne podpísané Ľudmilou Veselohorskou, Vrzalovskou, Ružodolskou, ale i ako Nechtík, Nevädza, Sojka či Teta Ľudmila. To všetko a mnohé ďalšie sú mená Podjavorinskej. Vari niet slovenského literáta, ktorý by sa prezentoval pod takým počtom mien.

S Podjavorinskou sa stretávame po prvýkrát koncom osemdesiatych rokov 19. storočia. Jej literárne práce sa objavili na stránkach Slovenských novín, časopisu Vlasť a svet, v Národných novinách i Slovenských pohľadoch. Neskôr, keď sústredila pozornosť na detského čitateľa, najmä v Zorničke. Dokázala preniknúť hlboko do duše obyčajného človeka, mestského i vidieckeho, zobrazila jeho život najprv vtipným perom, ale čoskoro prešla na realistický opis všedného i sviatočného bytia. Tým sa mohla smelo postaviť po boku Tajovského, Vajanského či Kukučína.

Viac ako o tvorkyni literárnych prác pre dospelého čitateľa sa o Podjavorinskej píše a hovorí ako o spisovateľke pre deti. Obľube sa tešili najmä jej veršované rozprávky Zajko Bojko, Čarovné skielka či populárny Činčin. Prinášala v nich radosť, ale i poučenie.

Pri sumarizovaní odkazu Ľudmily Podjavorinskej a jej prispenia do klenotnice slovenskej literatúry musíme uznať, že titul národnej umelkyne, ktorý získala ako prvá žena v ČSR, jej patrí plným právom. Zomrela pred sedemdesiatimi rokmi 2. marca 1951.

(cky)

Misijné dielo a duchovný odkaz našich vierozvestcov sú čoraz viac spochybňované

V Nitre si uctili pamiatku sv. Cyrila a Metoda

Matej MINDÁR – Foto: archív SNN

Mesto Nitra v spolupráci s Nitrianskym samosprávnym krajom a Nitrianskym biskupstvom pri príležitosti sviatku sv. Cyrila a Metoda usporiadalo 3. – 5. júla 2021 tradičné Cyrilo-metodské slávnosti Nitra, milá Nitra 2021. Ich súčasťou bola aj Cyrilo-metodská národná púť na Svätoplukovom námestí. Úlohy hlavného celebranta sa zhostil poznanský arcibiskup metropolita a predseda Konferencie biskupov Poľska Mons. Stanisław Gądecki. Jedným zo spoluorganizátorov bola aj Matica slovenská.

Riaditeľka Domu Matice slovenskej v Nitre Veronika Bilicová vyjadrila pre SNN veľké potešenie, že aj v tomto roku mohla byť najstaršia národná ustanovizeň spoluorganizátorom slávností. „Boli sme súčasťou všetkých troch dní, čiže najskôr Cyrilo-metodského putovania 3. júla, keďže D MS v Nitre je partnerom Cyrilo-metodskej kultúrnej cesty NSK. Tentoraz si pútnici, ako aj široká verejnosť mohli prezrieť našu rozšírenú výstavu Svätí sedmopočetníci v priestoroch Diecézneho múzea v Nitre na Nitrianskom hrade. Výstava je naďalej prístupná návštevníkom Nitry až do 31. 8. 2021.“

■ GAJDOŠSKÁ IZBA

Neoceniteľný prínos Matice slovenskej zhodnotilo aj vedenie Nitrianskeho hradu a Diecézneho múzea. „Tešíme sa, že sme mohli byť opäť spoluorganizátorom našich najväčších mestských slávností Nitra, milá Nitra 2021. Tento rok sme prizvali do spolupráce náš Miestny odbor Matice slovenskej Veľké Zálužie. Vďaka finančnej podpore mesta Nitry sme mohli návštevníkom predstaviť časť našej pripravovanej výstavnej expozície Gajdošská izba pod názvom Dedičstvo nášho regiónu. Výstava bola súčasťou otvorených dvorov Horného mesta. Nesmiernemu záujmu sa tak už na slávnostiach tešil náš fotokútik Obleč sa do kroja. Rovnako sme stihli spracovať zaujímavé videoprojekcie, v ktorých sme predstavili hudobný nástroj gajdy a slávnostný ženský odev z obce Veľké Zálužie (Ujlak). Výstava priblížila známeho gajdoša Jozefa Antalíka a pokračovateľov gajdošskej tradície vo Veľkom Záluží. Nechýbali ukážky práve Antalíkových cifier v podaní Mária Pavela a ukážky hry na gajdy Michaely Pavelovej. Časť výstavy predstavila aj vzácny originálny krojový zbierkový fond, ktorý je ojedinelým v tejto obci. Za jeho zapožičanie a odbornú spoluprácu ďakujeme Monike Pavelovej.“

■ MATIČNÝ PRÍSPEVOK

Prvý podpredseda Matice slovenskej Marek Hanuska si svojou účasťou na Cyrilo-metodskej národnej púti uctil nielen pamiatku a odkaz solúnskych bratov, ale aj výročie úmrtia prvého predsedu Matice slovenskej biskupa Štefana Moysesa.

Nitrianske biskupstvo na svojej oficiálnej stránke okrem iného uviedlo, že tohtoročná púť sa niesla aj v znamení spomienky na vysviacku prvých troch slovenských biskupov Karola Kmeťka, Mariána Blahu a Jána Vojtaššáka v Nitre v roku 1921. Zároveň podporilo kandidatúru Nitry na titul Európske hlavné mesto kultúry 2026, kde sv. Cyril a Metod ako spolupatróni Európy sú súčasťou ideového rámca tejto kandidatúry.

■ EURÓPSKA KULTÚRNA CESTA

Jednou zo snáh je aj certifikácia medzinárodnej Európskej kultúrnej cesty sv. Cyrila a Metoda v Rade Európy, ktorá prechádza aj cez územie Nitrianskeho samosprávneho kraja a Nitrianskej diecézy a ktorej významným cieľom a informačným bodom je aj cyrilo-metodská Nitra. „Aj preto vo svojej homílii hlavný celebrant slávnosti arcibiskup Gądecki pripomenul význam misie solúnskych bratov sv. Cyrila a Metoda pri rozvoji kresťanstva na území obývanom Slovanmi, ako aj ich prínos k formovaniu ich morálnych základov. Ocenil dedičstvo svätých Cyrila a Metoda, ktorí na naše územie priniesli vieru a významne prispeli i k formovaniu morálnych základov slovenského národa. Povedal: „Keď sa knieža Rastislav v roku 863 obrátil na cisára s prosbou o misionárov, duchovný stav obyvateľov Nitrianskeho kniežatstva napĺňal optimizmom, ľudia pohanstvo odmietali. To sa však už nedá povedať o dnešných obyvateľoch Európy.“

■ MRAVNÉ PRINCÍPY

Arcibiskup Gadecki poukázal na to, že mravné hierarchie sa výrazne odvrátili. V závere príhovoru pripomenul dôležitosť cyrilo-metodského odkazu slovami: „Sú výzvou Boha k svetu, výzvou k spytovaniu svedomia slovanských národov a odprosovania Boha za nedostatok úcty k životu.“ Nitriansky biskup Viliam Judák v závere slávnosti poďakoval hlavnému celebrantovi za to, že pripomenul nielen slávnu históriu nášho národa a kresťanstva na území Slovenska, ale že určitým spôsobom načrtol aj princípy, na ktorých môže dnešné Slovensko stavať aj do budúcnosti i v súvislosti s prípravou na ohlásenú návštevu pápeža Františka na Slovensku v septembri tohto roku.

Dom Matice slovenskej v Nitre na svojej facebookovej stránke zdôraznil veľký podiel prvého predsedu Matice slovenskej biskupa Štefana Moysesa pri šírení cyrilo-metodského kultu. „V roku 1864 požiadal spolu s ostatnými biskupmi slovanských národov habsburskej monarchie o preloženie sviatku sv. Cyrila a Metoda z pôstneho času (14. februára) na deň 5. júla. Oslavy sa neobmedzovali len na cirkevné slávnosti, ale pripomínala sa na nich slovanská spolupatričnosť. V kontexte štátneho sviatku sv. Cyrila a sv. Metoda si nielen na Slovensku, ale v celom slovenskom zahraničí pripomíname pamätný Deň Slovákov žijúcich v zahraničí.“

Čo všetko sa prihodí na cestách linkovými spojmi v našom hlavnom meste

Komrskove Zápisky z trolejbusu II.

KNIHA TÝŽDŇA

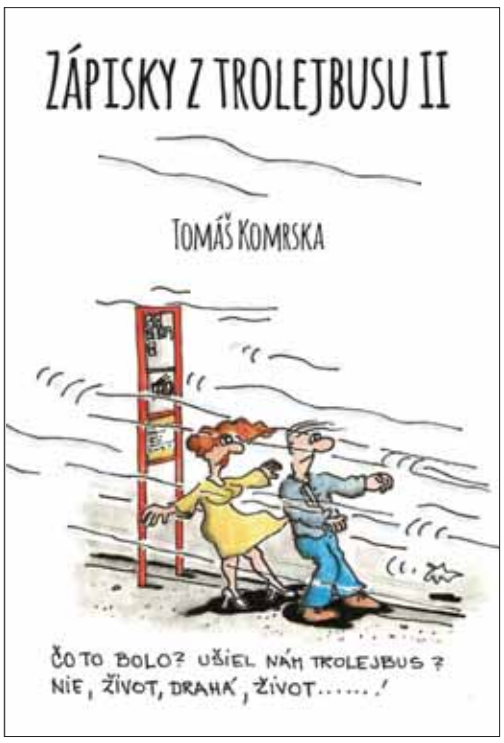

O dlhoročné skúsenosti spoza volantu trolejbusu sa rozhodol podeliť predstaviteľ strednej generácie Tomáš KOMRSKA. Po úspechu prvých zápiskov sa rozhodol publikovať ďalšie. Ide o príbehy, ktoré zažil buď on sám, alebo jeho kolegovia počas jázd spojmi nášho hlavného mesta. Sú medzi nimi zážitky humorné, no aj nepríjemné, v niektorých prípadoch smutné, nebezpečné, a dokonca i tragické.

Autor ich podáva dosť netradične. Reportážnym spôsobom priblíži čitateľovi atmosféru, v ktorej sa udiali, podá výstižný opis „hrdinu“, jeho správanie, no zároveň sa zamýšľa nad tým, prečo ho cestujúci zaujal a prečo sa ten človek správal tak, ako sa správal. Celý zážitok v závere ozvláštni vlastnou úvahou. Možno povedať svojskou filozofiou. Nechýba ani duchovný rozmer. Komrska ako hlboko veriaci človek hľadá v ľudskom konaní pochopenie a dobro, zároveň aj vysvetlenie pre reakcie ľudí. Aj keď v istých pasážach zaznieva káravý tón, z knižky vanie najmä láskavosť a porozumenie. Pravdaže, odhaľuje aj zákulisie ťažkej práce vodiča hromadnej dopravy, kde nebezpečenstvo číha na každom centimetri. Dozvieme sa, či možno cúvať v kĺbovom trolejbuse, ale i mnoho ďalších technických a dopravných informácií. Knižka isto zaujme širšiu verejnosť spôsobom podania, širokým spektrom psychologických postrehov, ale aj pestrým jazykom obohateným o huncútske slovíčka s metaforickým významom. Text dopĺňajú kresby českého ilustrátora a karikaturistu Jana Heraleckého, ktorý vyzdobil aj obálku knižky. Možno si po jej prečítaní uvedomíte, čo všetko neobyčajné prežívajú „obyčajní“ šoféri hromadnej dopravy.

Anna SLÁVIKOVÁ

NEKROLÓG

Uprostred júla zasiahla Slovensko smutná správa o úmrtí dlhoročného politika, národovca a zástancu tradičných konzervatívnych hodnôt Jaroslava PAŠKU. Ako člen Slovenskej národnej strany, najstaršej politickej strany Slovákov, bol od roka 1990 takmer nepretržite súčasťou slovenskej i európskej politiky.

Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky od 10. novembra 1993 do 15. marca 1994 pôsobil v druhej vláde Vladimíra Mečiara ako minister školstva. V rokoch 1994 –

Odišiel ctiteľ tradičných hodnôt

2002, 2006 – 2009 a 2016 – 2020 bol poslancom Národnej rady SR. V roku 2009 ho zvolili za poslanca Európskeho parlamentu, kde pobudol jedno volebné obdobie. V rámci frakcie Európa slobody a demokracie (EFD) počas päťročného mandátu pevne obhajoval národno-štátne záujmy Slovenska. Stal sa aj podpredsedom EFD. Vytrvalo kritizoval tendenciu k postupnej centralizácii Európskej únie. Poukazoval aj na mnohé negatívne kroky a konanie pochybných členov Európskeho parlamentu. Nesúhlasil s ich tvrdením, že zárukou prosperujúcej Európy je postupné vzdanie sa suverenity národných štátov. Patril medzi zástancov takej formy integrácie, ktorá by rešpektovala individuálne záujmy jednotlivých štátov Únie. Zásadne nesúhlasil s myšlienkou vzniku Spojených štátov európskych. Od roka 1999 nepretržite pôsobil vo vedení Slovenskej národnej strany ako podpredseda a prvý podpredseda. Pred poslednými parlamentnými voľbami patril medzi popredných odporcov prijatia Istanbulského dohovoru o predchádzaní násiliu na ženách. Aj jeho zásluhou v minulom volebnom období Národná rada SR zastavila ratifikáciu tohto dokumentu. V mene redakcie Slovenských národných novín vyslovujeme najbližšej rodine úprimnú sústrasť. Česť jeho pamiatke. Jaroslava Pašku si budeme pamätať ako nekonfliktného slušného a rešpektovaného politika, ktorý so svojimi politickými a názorovými oponentmi vždy viedol odbornú a vecnú diskusiu, čím nemalým spôsobom prispel k formovaniu politickej kultúry.

Matej MINDÁR

HUMORESKA

Naťahovanie na škripci rýchlo oživuje pamäť

Leto – čas dovoleniek, prázdnin, oddychu. Presun z pohodlia domova do hotelov, ubytovní, stanov. Riziková činnosť. Nikdy nevieš, kde ľahneš. Pripomeňme si Hitchcockov film Psycho. Odľahlý motel, sprchovací kút, hrdzavý nôž...

Začalo sa to v staroveku. Grécky hotelier Prokrustos, čiže Naťahovač, mal pre hostí pripravenú železnú posteľ. V snahe o unifikáciu do postele napasovával hostí. Každý k nemu prišiel len dvakrát. Prvý a posledný raz. Keď bol hosť kratší ako posteľ, naťahoval ho. Keď bol dlhší, odťal mu nohy. Až hrdina Theseus mu ukončil živnosť. Bol dlhý, tak ho vykrátil na dĺžku postele. Naťahovanie úspešne pokračovalo v stredoveku. Natiahnutie na škripec sa osvedčilo ako zázračný prostriedok na oživenie pamäti. Vyliečilo Alzheimera raz dva. Sklerotika pripevnili na rebrík, a už to šlo. Kde si kradol? Nikde? Pán kat, potočte trochu vratidlom. Á, pamäť sa nám vrátila. Pán pisár, píšte. Poľnohospodárska platobná agentúra, výstavba diaľnic, fond národného majetku... Ako to bolo s pánom farárom Vrtíkom z Domaniže? Strieľal Jánošík alebo Turiak Huncaga zo Staškova? Pán kat, pridajte dve otáčky vratidla. No vidíte, ako si mládenec hneď lepšie spomína. Pán pisár, píšte. Huncaga.

Stredovek je za nami, pokrokové tretie tisícročie okolo nás. Štandardné osvedčené metódy naťahovania sa nenosia. Potrebovali sme zmenu. Dočkali sme sa. Naťahuje sa časom. Časom kolúznej väzby. Tak čo, obvinený, nespomínaš si? O mesiac, o dva si spomenieš. Aby si to mal ľahšie, tu máš zoznam, na čo si máš spomenúť. Pán kat, pridajte dve otáčky, pardon, dva mesiace. Dajte mu pre každý prípad do cely vyčaptané papuče a teplákovú bundu. On si spomenie. Ak si nespomenie alebo nesprávne spomenie, my máme času dosť. Pán kat, ešte dva mesiace. Za oceánom, v krajine slobody a demokracie, sú už zase ďaleko pred nami. Guantanámo by vedelo rozprávať. Topenie obvineného na doske je nepríjemné len prvé tri minúty. Potom vyšetrovaný omdlie. Po americky sa to povie waterboarding. Úplne bezdotykové je mučenie hudbou. Začal tým Pinochet. Dvadsať hodín hlasnej hudby. Nech zaostalí Afganci a isisáci spoznajú, čo je to západná kultúra. Britney Spears, Metallica, Eminem, Dr. Dre. Štyri hodiny pauza a odznova. Rock, Queen, AC/DC. Po troch hudobných dňoch by sa aj Afganec priznal k úplatkom od kajúcnikov. Predavačky v obchodných domoch by o tom tiež vedeli rozprávať. Najmä cez vianočné obdobie. U nás od októbra do konca februára v znamení merry christmas. Pre zvlášť zatvrdilých väzňov a odolné predavačky sa údajne chystá nová tortúra. Púšťanie vystúpení našich ideovo správnych raperov a živé nahrávky z letných progresívnych festivalov. Nech vedia, nepriatelia ľudstva, čo ich čaká, ak sa nepriznajú. A ostatní nech vedia, aký je efekt z ministerských peňazí určených na slovenskú kultúru.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Tradičná kulinárska špecialita zo zemiakov sa domáha aj svetového uznania

Na liptovských droboch v Kolibe u Povolných

(hor) – Foto: autor

Demänovská dolina – známy matičiar, liptovskomikulášsky kronikár a literát nezaprel v sebe ochotníka. Do Koliby u Povoľných (Tri studničky v Demänovskej doline), kde už prvých hostí privítali pred sto rokmi, pozval na ochutnávku liptovských drobov svojich známych a priateľov, najmä matičiarov a členov Jednoty dôchodcov. Pred očami návštevníkov ich v reálnom čase vyrobiť, navariť a dobre upiecť nie je vôbec jednoduché. Svoje o tom vie Štefan Packa, jeden z bývalých riaditeľov hotela Grand, autor kníh Tatry na tanieri, Erotickej kuchárky a ďalších. Ako predseda OZ Liptovské droby má dôvod na veľký úsmev a spokojnosť. Slovensko má už niekoľko týždňov v zozname kvality EÚ zaregistrovaný ďalší tradičný výrobok. Pred rokmi sa zrodil nápad pustiť sa do boja o získanie ochrannej známky a zápis v Registri chránených zemepisných označení a chránených označení pôvodu. Podľa neoficiálnych informácií certifikát odovzdajú počas tohtoročného Švábkafestu v historickom jadre Liptovského Mikuláša. Medzinárodnému uznaniu predchádzala žiadosť o zápis do zoznamu Úradu priemyselného vlastníctva SR v Banskej Bystrici.

Na prípravu tradičnej liptovskej speciality sa podujal známy divadelný ochotník Peter VRLÍK pod dohľadom naslovovzatého odborníka, niekdajšieho hoteliéra, literáta a výtvarníka, tiež tvorcu kuchárskych kníh Štefana PACKU.

„Patent, respektíve recept, na liptovské droby majú viaceré obce, dokonca aj domácnosti. A často sú odlišné. U nás doma, to musím priznať, sme sa drobov veľmi nenajedli. Keby nebolo Štefana Packu a jeho iniciatívy ani ja by som sa o droby nezaujímal. V našom liptovskom regióne dostať kúpiť droby od Tkáčovcov, najmä v obchodom reťazci Coop Jednota. Chcel som sa prekonať, aj ukázať, že to nie je vôbec také jednoduché pohostiť viacerých, čo je odkaz pre tých, ktorí podceňujú, hoci ide o výživný, lacný produkt," pridal k príprave drobov svoje poznatky.

Ich výrobca vo veľkom Štefan Tkáč sa na Vrlíkovej „verejnej" prezentácii nezúčastnil, veď je nepísaná drobová sezóna. V tých dňoch má plné ruky práce. „V rodinnej firme produkujeme okolo dvesto až tristo kíl drobov každý týždeň. Čuduj sa svete, mnohé závisí od ročného obdobia," vraví Štefan Tkáč.

„Skúšali sme produkciu ponúkať aj iným reťazcom, lenže za umiestnenie produktu do predaja si pýtajú veľmi veľké peniaze, bežný producent si taký luxus nemôže dovoliť," potvrdila Zuzana Tkáčová. O zemiaky, zvlášť o tie vypestované v Liptove, nemajú núdzu. Práve naopak. „Najdôležitejšia je kvalita zemiakov. Nesmú byť príliš vodnaté. Ak sú príliš mladé alebo príliš staré, majú viac vody, a to už nie je celkom ono. Vtedy treba pridať krupicovej múky," pridal skúsenosť Richard Makovický, majiteľ producentov liptovských drobov v Ružomberku.

Predseda PD Smrečany Ján Janíček vidí následky aktuálnej situácie. Pandémia spôsobila prebytky zemiakov v skladoch. „Škoda, že sa viac nevenuje pozornosť produkcii tradičných výrobkov vrátane aj liptovských drobov. Ale buďme vďační všetkým, ktorí sa zaslúžili o spropagovanie tohto tradičného špecifického a podľa mňa veľmi chutného výrobku."

V Smrečanoch napriek všetkému založili novú úrodu, zasadili päťdesiatpäť hektárov zemiakov s piatimi odrodami.

„V Bobrovci do drobov miešali krv, v Smrečanoch jahňací loj a mäso namiesto škvariek. To však nie sú tie pravé droby, pretože pospolitý liptovský národ si nemohol dovoliť vždy do nich pridávať mladé mäsko," vysvetľuje Štefan Packa, ktorého úlohou bolo zosúladiť túto pestrú ponuku, aby sa mohol recept zjednotiť.

A aký recept použil pre hostí P. Vrlík? „Mohol by som povedať, že ide o kuchárske tajomstvo, ale na podnet Štefana Packu som pripravil droby, v ktorých namiesto mäsa boli huby, teda nie z hôr a lesov, tam teraz nerastie skoro nič, lebo je sucho, ale obyčajné šampiňóny z konzervy. Ako príloha k drobom bola kvasená dusená kapusta.

Spokojní boli aj liptovskomikulášski viceprimátori Ľuboš Trizna a Rudolf Urbanovič.

Memorandový výstup na vrch Javor

Členovia Miestneho odboru Matice slovenskej v Lučenci, žiaci a priaznivci turistiky sa 5. júna zúčastnili na tradičnom Memorandovom výstupe na vrch Javor. Účastníci výstupu sa autobusom odviezli na Budinské Lazy a odtiaľ absolvovali nenáročný výstup. Cestou na Javor pozorovali nádhernú okolitú prírodu. Na vrchole ich privítala podpredsedníčka MO MS Jarmila Kalafúsová o porozprávala o význame Memoranda národa slovenského. Tento rok si pripomíname 160. výročie od prijatia tohto dôležitého dokumentu pre Slovákov. Po nabratí síl a pózovaní pre objektívy fotoaparátov účastníci akcie zostúpili do obce Píla. Letné počasie, krásna príroda a dobrá nálada v účastníkoch výstupu zanechali nezabudnuteľné zážitky.

Text a foto: Jozef PAULENKA, OMM Lučenec

Zážitkový pochod na rozhľadňu Opava

V Čelovciach v minulých dňoch zorganizovali miestni matičiari pod vedením Ing. Dušana Sľúku pochod na rozhľadňu Opava. Počasie bolo ideálne, priam vyzývalo na obutie turistických topánok. Trasa pochodu sa začínala pri zborovom dome v obci, pokračovala cez pasienok Skavník, k Ďurovkinovmu lazu, ktorý je známy aj ako Sirotinovský alebo Vozárovský laz, až na Opavskú horu, kde stojí rozhľadňa. Má šesť poschodí, je vysoká dvadsať metrov a jej vrchol sa nachádza vysoko nad okolitou vegetáciou, takže z hornej plošiny sa aj tentoraz ponúkali nádherné výhľady do okolia. Po krásnom zážitku si účastníci posedeli pri rozhľadni na drevených lavičkách. Po krátkom oddychu sa vracali ku Skale a Sirotinovskej chyži opäť do doliny.

Text a foto: Anna MIHÁĽKINOVÁ ml.

Slovenské srdcia opäť pevné ako tardošský mramor

Deň Slovákov v susednom Maďarsku

Text a foto: Zuzana PAVELCOVÁ

Tardoš – malebná dedinka ukrytá v pohorí Gereče na východe maďarských hraníc, prislúchajúca Komárňansko-ostrihomskej župe –, je známy najmä ťažbou červeného mramoru. Červená skala z tardošského lomu je dobre známa aj v Bratislave. Položená v Sade Janka Kráľa ako dar tamojších krajanov Slovenskej republike trvalo pripomína slovenské vysťahovalectvo a označuje miesto pripomenutia Dňa Slovákov žijúcich v zahraničí.

Každoročne prvý júlový víkend krajania žijúci v Maďarsku usporadúvajú celoštátny Deň Slovákov v Maďarsku vždy v inej obci so slovenským obyvateľstvom. Tardošskí Slováci na svoju príležitosť čakali takmer tri desaťročia.

Zmiernenie protipandemických opatrení dovolilo, aby sa v Tardoši stretlo takmer tisíc krajanov z desiatich lokalít obývaných Slovákmi. Na podujatie krajanov, ktoré organizačne gestoruje Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku, prijali pozvanie štátna tajomníčka ministerstva kultúry Zuzana Kumanová, štátna tajomníčka Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR Svetlana Síthová, predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Milan Ján Pilip, zástupca slovenského veľvyslanectva v Maďarsku, riaditeľka Slovenského inštitútu v Budapešti Ildiko Síposová a ďalší vzácni hostia z Maďarska a zo Slovenska.

Tohtoročný Deň Slovákov v Maďarsku sa konal v malebnej dedinke Tardoš, odkiaľ je v slovenskom hlavnom meste kus skaly ako „základný kameň" na pamätník slovenskej emigrácie...

Podujatie sa začalo vernisážou výstavy Bánhida Regionálneho kultúrneho strediska, Ústavu kultúry Slovákov Maďarsku a obce Tardoš, ktorá bola zameraná najmä na prezentáciu slovenskej čipky a miestnych dejín. Výstavu otvorila riaditeľka Ústavu kultúry Slovákov v Maďarsku Katarína Királyová. Ekumenická pobožnosť v miestnom kostole bola obohatená udeľovaním ceny Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku – Za našu národnosť. Z rúk predsedníčky Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku Alžbety Hollerovej Račkovej si ocenenie za významný prínos pre slovenskú menšinu v Maďarsku prevzali Katarína Krafcsenková, Alžbeta Szabová, Matej Kešjár a folklórny súbor Dúha. Zvlášť udelili aj cenu predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a ceny pedagógom roka 2021. Osudy a príbehy našich významných krajov si zaslúžia nemalý obdiv i patričné uznanie, ku gratulácii k oceneniam sa úprimne pripája i Matica slovenská.

Podujatie vyvrcholilo galaprogramom regionálnych kultúrnych stredísk Ústavu kultúry Slovákov v Maďarsku – Tá naša ďeďina maľuvaná, ktorý doplnil typický jarmok s paletou výrobkov krajanov z rôznych regiónov.

Aj napriek tomu, že v obci Tardoš sa pri sčítaní obyvateľov v roku 2011 prihlásilo k slovenskej národnosti iba dvadsaťjeden percent domácich, krajania sa k odkazu predkov stále hlásia. Najvýznamnejšiu prácu na roli podpory slovenskosti na území dnešného Maďarska vykonávajú najmä slovenskí pedagógovia, ale i kultúrni pracovníci, ktorí sa všemožne usilujú o zachovanie a podporu slovenskosti i na tomto území. Výsledkom spoločnej práce bol i tohtoročný úspešný a mimoriadne príjemný Deň Slovákov v Tardoši.

MATIČNÉ DEPEŠE

CENY PRO PATRIA

Historicky prvé slávnostné odovzdávanie výročných cien nadácie Pro Patria, určených pre významné osobnosti slovenského národného života, sa uskutočnilo v priestoroch západnej terasy Bratislavského hradu za účasti približne päťdesiatky prominentných hostí, medzi ktorými bol aj bývalý prezident SR Ivan Gašparovič. Nadáciu založili historik bývalý poslanec Národnej rady SR a popredný funkcionár SNS Anton Hrnko a sociológ Igor Laciak ako reakciu na to, že v posledných rokoch sa u nás odmeňujú, oceňujú aj sa „dostávajú k moci tí, ktorým pojmy Slovensko, slovenský národ, slovenský národný záujem absolútne nič nehovoria. Prvými laureátmi Ceny Pro Patria sa stali spisovateľ, esejista, diplomat, vydavateľ Anton Hykisch, popredný chirurg a bývalý dekan LF UK v Bratislave profesor Peter Labaš, akad . maliar Ondrej Zimka, in memoriam ocenili spisovateľa a novinára Romana Kaliského.

ZA EVOU KRISTINOVOU

V Katedrále sv. Šebastiána v Bratislave-Krasňanoch sa v nedeľu 11. júla uskutočnila výročná svätá omša za obetavú vlastenku a matičiarku Evu Kristinovú. Celebroval ju don Jozef Slivoň, rektor katedrály.

KNIŽNICA ROKA 2020

V bratislavskom Divadle Astorka 6. júla vyhodnotili súťaž rezortu kultúry Knižnica roka. Odborná porota navrhla udeliť titul za vlaňajší rok Krajskej knižnici v Žiline za rok 2020, teda za rok, ktorý bol náročný pre všetky kultúrne inštitúcie, knižnice nevynímajúc. Krajská knižnica v Žiline je treťou slovenskou knižnicou, ktorá v modernej histórii získala toto ocenenie.

SPOMÍNALI NA SLÁDKOVIČA

V nedeľu 11. júla sa v Hrochoti uskutočnilo spomienkové podujatie venované medoústemu básnikovi Sládkovičovi. Narodil sa v Krupine 30. marca 1820, no okrúhle dvojsté výročie sme si nemohli pre pandemické opatrenia pripomenúť v primeranej miere. Do Hrochote prišiel Andrej Braxatoris po vysvätení za kňaza v roku 1847, a to už ako básnik známy Marínou a Detvanom. Z Hronseku si do rázovitej podpolianskej dediny priviedol Antóniu Júliu Sekovičovú, tu ho zastihli i revolučné udalosti rokov 1848 – 1849, keď mu košutovci hrozili šibenicou. V roku 1856 sa Braxatorisovci sťahovali do Radvane. V tamojšej fare sa radi zastavili slovenskí národovci a literáti. V roku 1868 pocítil prvé príznaky vodnatieľky, ktorej krátko po päťdesiatich dvoch narodeninách 20. apríla 1872 podľahol. To všetko a mnoho ďalšieho o tomto našom básnikovi sa mohli dozvedieť účastníci spomínaného podujatia, ku ktorému sa ešte vrátime.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Folklórna skupina ŠAJAVA, ktorá pôsobí pri MO MS v Králi, a ženský spevokol dcérocirkvi ECAV Kráľ – Abovce sa v roku 2021 opäť zapojili do projektu Posolstvo piesní Slovensku a svetu. Pravdaže, predchádzala tomu príprava, zostavenie spevníka a nácvik piesní. Účinkujúci sa stretávali na nácvikoch počas tohtoročného júna v Zborovom dome ECAV v Králi.

Posolstvo piesní

Na vystúpenie si vybrali areál evanjelického kostola v Králi, kde obe speváckе zoskupenia spoločne vystúpili pri pamätníku Novoklenovčanov v tôni Lipy zvrchovanosti. Stalo sa tak v nedeľu 4. júla 2021 v predvečer sviatku sv. Cyrila a Metoda, keď sme si pripomenuli 1158. výročie príchodu ich misie na územie Veľkej Moravy. Členovia folklórnej skupiny ŠAJAVA z Kráľa a ženského spevokolu dcérocirkvi ECAV Kráľ – Abovce po zaspievaní vybraných desiatich vlasteneckých, národných, ľudových piesní, piesní z katolíckych a evanjelických kancionálov otvorili klenotnicu svojich predkov. Prítomným divákom ponúkli šestnásť novoklenovských ľudových piesní – vzácne folklórne dedičstvo, o ktoré sa treba starať a pripomínať si ho, aby sa tieto folklórne perly nerozkotúľali do neznáma. Diváci úprimným potleskom ocenili výkon spevákov a speváčok pri interpretácii. Po skončení programu pokračovalo neformálne stretnutie speváckych zoskupení i divákov v Zborovom dome ECAV v Králi.

Posolstvo piesní Slovensku a svetu je podujatie, ktoré predstavuje spoločný spev ako kultúrny fenomén Slovenska. Je posolstvom medzi generáciami a je otvorené pre stovky ľudí, ktorým je osobne spievaná pieseň zážitkom, potrebou, naplnením. Autorom konceptu, realizačným garantom podujatia a zostavovateľom spevníka bol od jeho začiatku v roku 2013 Ing. arch. Viliam Ján Gruska.

Zuzana HRUŠKOVÁ, Kráľ

OPRAVA

V SNN 14 sme písali o životnom jubileu významného choreografa Jána Urbana. Omylom sme v popiske pod fotografiou uviedli krstné meno Peter. Za Maticu mu blahoželal Július Žubor, dlhoročný predseda MO MS Tlmače, nie Vráble. Dotknutým i čitateľom sa ospravedlňujeme.

Pripomenuli si jednu z najvýznamnejších osobností slovenských dejín

Pavol Jozef Šafárik v našich srdciach

Tatiana TOMKOVÁ, Dom Matice slovenskej v Rožňave

Pavol Jozef Šafárik patrí k najvýznamnejším osobnostiam slovenských dejín. Počas svojho života sa verejne veľmi neangažoval, preto ho veľká časť slovenskej verejnosti nepoznala. Dnes sú po ňom pomenované školy, univerzity, ulice aj námestia...

Predseda Matice slovenskej Marián GEŠPER počas vystúpenia na oslavách výročia Pavla Jozefa Šafárika v Rožňave

Vďaka skvelej spolupráci Domu Matice slovenskej v Rožňave, obce Kobeliarovo, mesta Rožňavy, Gymnázia Pavla Jozefa Šafárika v Rožňave a ECAV sa podarilo pripraviť dôstojné trojdňové spomienkové podujatie na 160. výročie úmrtia P. J. Šafárika. Oslavy sa začali 25. júna 2021 na Gymnáziu Pavla Jozefa Šafárika v Rožňave, kde predsedu Matice slovenskej Mariána Gešpera privítali riaditeľka školy Katarína Adamková a Lýdia Kalinová. Na pôde strednej školy sa stretol predseda Matice slovenskej aj so študentmi, ktorým predstavil osobnosť Pavla Jozefa Šafárika. Okrem iného vyzdvihol, že Šafárik bol mimoriadna osobnosť, vzdelaný a všestranný človek, hrdina Slovákov, Čechov aj Srbov. A čo má spoločné s Maticou slovenskou? Je jej krstným otcom, lebo už v roku 1827 písal o potrebe jej založenia. Uvedomoval si, že Slováci potrebujú celonárodnú ustanovizeň. Bol členom Matice českej, srbskej, chorvátskej.

Po prednáške sa študenti spolu s matičnou delegáciou a delegáciou Gymnázia Pavla Jozefa Šafárika pre-

MEMORIÁL

miestnili k buste Pavla Jozefa Šafárika pred budovu Obchodno-kultúrneho centra v Rožňave. Spolu so zástupcom primátora mesta Michalom Drengubiakom si položením vencov uctili Šafárikovu pamiatku.

Pokračovaním osláv mal byť turistický pochod Po stopách Pavla Jozefa Šafárika v Kobeliarove, no pre rannú nepredvídateľnú búrku bol zrušený.

Oslavy vyvrcholili spomienkovým dňom v Kobeliarove 27. júna 2021. Slávnostné služby Božie v miestnom evanjelickom kostole otvorila Folklórna skupina Bučina z Pače a kázala kaplánka Ľubica Štefanidesová. Slávneho rodáka svojou optikou ukázal mladý matičiar Vladimír Tököly. Slávnosť potom pokračovala pred Pamätným domom Pavla Jozefa Šafárika. Za tónov krásnej piesne v podaní Folklórnej skupiny Bučina zástupcovia obce Kobeliarovo, Matice slovenskej, Gymnázia P. J. Šafárika v Rožňave a Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach položili spomienkové vence k pamätnej tabuli. Starostka obce Janka Regrutová prítomných srdečne privítala a následne Katarína Adamková, študentka Gymnázia P. J. Šafárika v Rožňave, pozdravila hostí poetickým slovom. V slovách profesora Jána Gbúra z Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach bolo cítiť hrdosť na to, že práve univerzita rozvíja odkaz Pavla Jozefa Šafárika. Je to odkaz nielen vedecký, ale aj ľudský. Šafárik počas života vytvoril deväťnásť samostatne vydaných prác. Stal sa tvorcom prvého celistvého pohľadu na dejiny slovanských národov a ich literatúr. Slovanské starožitnosti a Slovenský národopis sú priekopnícke diela rozširujúce dovtedajší obraz o minulosti Slovanov, ktoré ovplyvnili mnohých slovanských dejateľov národného obrodenia. V našich reáliách ho právom považujeme za zakladateľa či „otca" modernej slavistiky.

Na záver sa prítomným poďakovala riaditeľka Domu Matice slovenskej Zlatica Halková. Slová vďaky patrili všetkým organizátorom, hosťom, účinkujúcim, jednoducho všetkým tým, ktorí si našli čas, aby si spolu s nami uctili pamiatku tohto nášho skromného, no činmi veľkého rodáka.

V Dolnom Kubíne pripravujú spomienkové podujatie

Sto rokov bez hviezdneho Hviezdoslava

Dom Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši

Súčasťou pripravovaného spomienkového podujatia pri príležitosti stého výročia úmrtia jedného z najväčších slovenských básnikov Pavla Országha Hviezdoslava bude aj literárna prehliadka určená žiakom a študentom z celého Slovenska. Dohodli sa tak na prvom pracovnom stretnutí zástupcovia Matice slovenskej a mesta Dolný Kubín ako hlavní organizátori podujatia.

„Na úvodnom stretnutí sme prediskutovali rôzne námety a skladbu slávnostného podujatia, ktoré by sa malo uskutočniť 8. novembra v Dolnom Kubíne. Plánovali sme aj niekoľko sprievodných akcií, ako napríklad literárnu prehliadku zameranú prevažne na študujúcu mládež. Ponúkame priestor autorom veršov, aby sa zapojili so svojimi básňami venovanými pamiatke Pavla Országha Hviezdoslava. Najlepšie z nich uverejníme v samostatnej publikácii. Naším cieľom je presiahnuť región Oravy či Liptova a zasiahnuť mládež z celého Slovenska," uviedol podpredseda Matice slovenskej Marek Nemec. Liptovskí a oravskí matičiari už v minulosti organizovali podobné podujatie pod názvom Liptov a Orava číta Kukučína. Zapojili doň vyše dve desiatky škôl zo spomenutých regiónov.

MATIČNÉ AKTIVITY

Podľa primátora mesta Dolný Kubín Jána Prílepka môže byť zaujímavé sledovať porovnanie výberu slov či básnických prostriedkov súčasnými autormi a Hviezdoslavom, keďže každá doba a generácia mala a má svoj slovník.

Na ďalšie rokovanie sú pozvaní aj zástupcovia ďalších organizácií, ktoré by mohli prispieť svojím programom. Organizátori momentálne počítajú s dvoma verziami

Prípravný tím osláv storočnice Hviezdoslavovho skonu rokoval v Dolnom Kubíne.

hlavného podujatia. Jeho organizácia totiž bude závisieť od aktuálnych protipandemických opatrení a je ťažké predpovedať, aké budú platné na jeseň. „Veríme, že si spoločne dôstojne uctíme jednu z najvýznamnejších osobností našich dejín, a teda aj nášho národa, Pavla Országha Hviezdoslava, ktorý bol okrem iného aj predsedom Matice slovenskej," dodal predseda Miestneho odboru MS v Dolnom Kubíne Martin Zembjak, ktorý spoločne s podpredsedom Matice slovenskej Marekom Nemcom zastupoval na stretnutí Maticu slovenskú, za mesto Dolný Kubín sa na rokovaní popri primátorovi Jánovi Prílepkovi zúčastnil aj jeho zástupca Matúš Lakoštík a vedúci odboru kultúry Michal Švento.

PRIPOMÍNAME SI

24. júla

– pred sto dvadsiatimi rokmi sa narodil spisovateľ Ján Balko (1901 – 1992); autor literatúry pre deti a mládež v medzivojnovom období a z obdobia druhej svetovej vojny

– pred sto deväťdesiatimi rokmi zomrel fyzik a pedagóg Adam Tomčáni (1755 – 1831); najvýznamnejším jeho spisom je monografia o galvanizme, prvá svojho druhu nielen v celom Uhorsku, kde skúmal fyzikálne a chemické vlastnosti elektrického článku v jednoduchých vodičoch a v organických látkach

25. júla

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa narodila sopranistka Magdaléna Hajóssyová (1946); medzinárodne uznávaná speváčka a hudobná pedagogička

26. júla

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil diplomat a spisovateľ Juraj Králik (1926 – 2012); zastával funkciu poradcu generálneho tajomníka OSN, významným spôsobom prispel k rozvoju slovenského folklórneho tanca

– pred pätnástimi rokmi zomrel spisovateľ Vojtech Zamarovský (1919 – 2006); autor literatúry faktu, venujúcej sa najstarším dejinám ľudstva, napísal štrnásť kníh preložených do pätnástich jazykov v celkovom náklade vyše dvoch miliónov výtlačkov

27. júla

– pred osemdesiatimi rokmi sa narodila speváčka, herečka, zabávačka, moderátorka a podnikateľka Zora Kolínska (1941 – 2002); jedna zo zakladajúcich členiek Divadla Astorka Korzo 90, pamätáme si ju napríklad z vystúpení s Ivanom Krajíčkom

– pred piatimi rokmi zomrel rímskokatolícky arcibiskup Dominik Hrušovský (1926 – 2016); bol pri začiatku slovenského vysielania Vatikánskeho rozhlasu, neskôr spolupracoval so slovenským programom Francúzskeho rozhlasu

28. júla

– pred štyridsiatimi piatimi rokmi sa stala najväčšia letecká havária Československých aerolínií: lietadlo Il-18 na linke Praha – Bratislava po poruche dvoch motorov a nedokončenom pokuse o pristátie spadlo do jazera Zlaté piesky v Bratislave, zahynulo sedemdesiat cestujúcich a šesť členov posádky, len traja cestujúci nehodu prežili

29. júla

– pred sto desiatimi rokmi sa narodil skladateľ Ján Cikker (1911 – 1989); držiteľ Ceny UNESCO za hudbu (1979), skladateľská osobnosť svetového významu

31. júla

– pred päťdesiatimi piatimi rokmi zomrel herec a divadelný režisér Andrej Bagar (1900 – 1966); ešte pred druhou svetovou vojnou pôsobil v SND, neskôr v divadle v Košiciach, je po ňom pomenované divadlo v Nitre

1. augusta

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodila herečka a spisovateľka Milka Zimková (1951); prvú knižku Pásla kone na betóne, ktorá jej vyšla v roku 1980, len o dva roky neskôr sfilmovali, presadila sa aj ako režisérka či scenáristka

2. augusta

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil futbalista Viliam Schrojf (1931 – 2007); brankár Slovana Bratislava, hrával aj za Česko-Slovensko, s ktorým získal na MS 1962 v Čile druhé miesto

3. augusta

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi (1926) sa začalo rozhlasové vysielanie na Slovensku

5. augusta

– pred piatimi rokmi zomrel herec Juraj Slezáček (1943 – 2016); stvárnil desiatky postáv ako herec na javisku Činohry SND či v televízii

Ľudovít KUSAL

ČITATELSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č. 13 sme sa pýtali na účinkovanie našich futbalistov na ME a zaujímali nás ich prvé dva zápasy, akoby sme tušili, že ten tretí nebude stáť za nič. Na našu otázku správne odpovedali tí naši čitatelia, ktorí uviedli, že naši reprezentanti na ME vo futbale hrali v skupine E a prvé dva súťažné zápasy odohrali v Petrohrade s Poľskom a so Švédskom. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Mária Tomášová, Košice; Stanislav Chabada, Žilina; Ján Žiak, Bratislava.

● V minulom vydaní SNN sme publikovali obsiahly text matičného historika Ivana Mrvu o lekárovi Jánovi Jeseniovi, ktorý po porážke českých stavov na Bielej hore skončil v rukách kata Mydláře a na popravisku na Staromestskom námestí v Prahe. Koľko českých pánov zaplatilo vtedy za odboj proti Habsburgovcom životom?

Svoje odpovede posielajte na adresu redakcie písomne alebo aj elektronicky na uvedené kontakty do vyjdenia ďalšieho vydania SNN, teda počas dvoch nasledujúcich týždňov.

(se)

Dvojtýždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811. Tlač Neografia, a. s., Martin.. Rozširuje Slovenská pošta, a. s., Mediaprint Kapa a redakcia.. Redakčná rada: Marián Gešper, Marek Hanuska, Jaroslav Chovanec, Štefan Martinkovič, Veronika Grznárová, Ján Jankovič, Viliam Komora, Ján Seman, Peter Štrelinger. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 20 €, v ČR 20 € + 35 € poštovné, Európa 67 €, ostatný svet 88 USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.